

Пралетары ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 22 (2965)
1 чэрвеня 1979 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

СЁННЯ—МІЖНАРОДНЫ ДЗЕНЬ АБАРОНЫ ДЗЯЦЕЙ

Зямля квітнее.

Фота І. АБРАУЦА.

ЭФЕКТЫЎНАСЦЬ ІДЭАЛАГІЧНАЙ РАБОТЫ

З адкрытага партыйнага сходу Саюза пісьменнікаў БССР

У пастанове ЦК КПСС «Аб далейшым палітычным ідэалагічнай, палітыка-выхаваўчай работы» вялікае значэнне надаецца літаратуры і мастацтва ў справе фарміравання сцэнапагляду, высокай грамадзянскай свядомасці, маральнай перакананасці і духоўнай культуры савецкага чалавека.

29 мая ў ДOME літаратара адбыўся адкрыты партыйны сход Саюза пісьменнікаў рэспублікі, на якім было абмеркавана пытанне «Комплексны падыход да выхавання людзей і задачы літаратурных выданняў». З дакладам на сходзе выступіў загадчык аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КПБ С. Я. Паўлаў, які засяродзіў увагу прысутных на адным, вельмі важным аспекце ідэалагічнай работы ў сьвятле пастановаў ЦК КПСС «Аб далейшым палітычным ідэалагічнай, палітыка-выхаваўчай работы» — на комплексным падыходзе да выхавання.

XXV з'езд КПСС, вызначыўшы ясную палітычную лінію, стратэгію і тактыку далейшага руху да камунізму, сказаў дакладчык, указавіў асноўныя напругі ідэалагічнай работы — комплексны падыход да справы выхавання, забеспячэння адзінства палітычнага, працоўнага і маральнага выхавання з улікам асаблівасцей розных груп працоўных. Прынцып сістэмнасці, комплекснасці выцякае з самой прыроды сацыялізму, як грамадскага ладу, які вымагае разгляду ўсіх працэсаў і з'яў грамадскага развіцця ў іх узаемазвяззі і ўзаемаабумоўленасці.

Адзначыўшы праяўленне прынцыпу комплекснасці ў палітычнай і эканамічнай адукацыі працоўных нашай рэспублікі, С. Я. Паўлаў падкрэсліў, што ў літаратуры, ва ўсіх відах і жанрах публіцыстыкі прынцып комплекснасці паспяхова ўвасабляецца ў адлюстраванні жыцця людзей з усімі яго складанасцямі і супярэчнасцямі. У нашай дакументальнай публіцыстыцы апошніх гадоў, як і ў мастацкай літаратуры, складаецца добрая тэндэнцыя — шырока і па-майстэрску паказваць нашых сучаснікаў. Усё часцей героі нарысаў, артыкулаў, якія друкуюцца на старонках часопісаў «Полымя», «Неман», «Беларусь», паказваюцца як людзі духоўна багатыя, маральна чыстыя.

У рэспубліцы ў апошнія гады партыйнай арганізацыі актыўна працуюць над стварэннем комплекснай, шматграннай сістэмы ідэйна-маральнага выхавання працоўных у сьвятле патрабаванняў XXV з'езда КПСС, працягваюць С. Я. Паўлаў. Яна ўключае шырокую сістэму прапаганды камуністычнай маралі, марксісцка-ленінскай этыкі. Актыўна прапаганда прынцыпаў і нормаў нашай грамадскай маралі выдзецца сіламі лектараў, палітінфарматараў, агітатараў, газетамі і часопісамі. На Беларускім тэлебачанні пазнаваць працуюць універсітэцкія маральна-этычныя выхавальнікі «Акцэнт», якія на гэтым узроўні ўскладаюцца на новы цыкл тэлевізійных перадач «Савецкі чалавек: яго ідэалы, духоўны свет». У сістэму выхавання добра ўпісаліся створаныя ў апошнія гады ў рэспубліцы 143 спецыялізаваныя народныя ўніверсітэты маральнага выхавання і адукацыі. Нядаўна ЦК КПБ прыняў новую пастанову аб далейшым развіцці народных ўніверсітэтаў гэтага профі-

лю. Ствараецца новая вучэбная праграма і падручнік для слухачоў універсітэтаў, арганізуецца падрыхтоўка выкладчыкаў.

І ўсё-такі маральнае выхаванне — сфера дзеяння не толькі ідэйна-палітычных фактараў, а ўсёй сістэмы адносін і сувязей чалавека ў грамадстве і калектывах. Адсюль і патрабаванні да літаратараў, да кожнага работніка, які мае адносіны да выхавання людзей: ясна бачыць маральны бок у любой справе, умець з высокамаральных пазіцый ацэньваць учынкi людзей, глыбока паказваць жыццё чалавека ва ўсіх яго правах.

У гэтай сувязі С. Я. Паўлаў спасылаўся на новы раман народнага пісьменніка рэспублікі Івана Шамякіна «Вазьму твой боль», надрукаваны ў часопісе «Полымя» за мінулы год. Роман, сказаў ён, прасякнуты пазіцыяй працы земляроба ў яе новым змесце. Героі яго, які гэта і быць у сучасных працоўных калектывах, жыццё паўнакроўным, гарманічным жыццём. З глыбокіх філасофскіх пазіцый, з філасофскім, мудрым поглядам на жыццё пісьменнік пераканаўча паказаў, як у стваральных буднях фарміруецца, закаляецца цэльны характар, воля чалавека чыстай і прыгожай душы. Галоўны герой твора Іван Батрак раскрываецца ў гарманічным адзінстве яго працоўнага, грамадскага і асабістага жыцця, мінулага, сучаснага і будучага. Сама вытворчасць у рамане паказана так, што яна паўстае перад чытачамі не проста як сфера, дзе робяць дэталі, машыны, вырошчваюць хлеб, а галоўным чынам, дзе адбываецца «производство» чыстых, здаровых адносін паміж людзьмі.

І. Шамякін сваім наватарскім раманам даў добры ўзор пісьменнікам, публіцыстам, журналістам, як трэба і што трэба пісаць пра сучаснага чалавека, яго духоўных пошуках. Нашым літаратурным часопісам трэба было б часцей і грунтоўней аналізаваць у сваіх публікацыях практыку кіравання і гаспадарання, стыль работы, метады кіраўніцтва, усю дзейнасць і жыццё працоўных калектываў. Гаворачы далей аб фарміраванні маральна багатага інтэлекту, гарманічна развітай асобы, С. Я. Паўлаў адзначыў, што XXV з'езд КПСС упершыню на такім высокім узроўні падкрэсліў неабходнасць таго, каб рост матэрыяльных магчымасцей пастаянна суправаджаўся павышэннем ідэйна-маральнага і культурнага ўзроўню людзей. Інакш узнікне прычына нараджэння мясчанскай, дробнабуржуазнай псіхалогіі, спажывецкіх адносін да жыцця.

У нашых літаратурных часопісах сустракаюцца публікацыі, у якіх так ці інакш адлюстروўваюцца патрэбнасці людзей у творчай працы, у грамадскай рабоце. Гэта, канечне, важныя патрэбнасці, але яны не вычэрпваюць усёй складанасці і глыбіні чалавечай натуры. Напрыклад, недастаткова раскрываюцца такія патрэбнасці, як удзел маладых людзей у мастацкай і тэхнічнай творчасці, імкненне да абгагачэння свайго жыцця вялікім мастацтвам, прывычка сістэматычнага чытання сур'ёзнай мастацкай і філасофскай літаратуры і г.д. На жаль, даводзіцца нярэдка яшчэ сустракацца з выпадкамі бяздумнага захаплення рэчамі, калі інтарэсы наакуплення часам нават забіваюць здаро-

вы інтэлект. Такія людзі не будуць жыць грамадскімі інтарэсамі.

С. Я. Паўлаў засяродзіў увагу прысутных на артыкуле «Спыніце Магільнага!», які быў надрукаваны ў штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» і па якім зараз вядзецца цікавая і карысная дыскусія. У гэтай дыскусіі ёсць адна асаблівасць, якая робіць размову карыснай, гэта — спроба выявіць сапраўдныя прычыны «магільшчыны»: абыякавыя адносіны органаў культуры, музеяў, а дзе-нідзе і мясцовых Саветаў народных дэпутатаў да культурнай спадчыны, неразуменне некаторымі нашымі людзьмі сапраўднай каштоўнасці рэчаў, рэліквій народнага быцця і творчасці.

Каб змагацца супраць розных форм спажывецтва, амаральнасці, недастаткова толькі выкрываць факты, падкрэсліў С. Я. Паўлаў. Трэба паглыбляцца да сапраўдных прычын існавання негатыўных працэсаў, з'яў, каб чытачы ведалі, з чым і як змагацца. Гэтага часам якраз і не хапае некаторым органам друку. Ствараецца ўражанне, што супрацоўнікі часопіса «Вожык», напрыклад, больш бываюць у прыёмных народных судоў, органах міліцыі і пішуць аб фактах, па якіх прыняты меры.

У нашых часопісах і газетах нямаюць пішуць аб пагоні некаторых людзей за рэчамі, і гэтая з'ява заўсёды трактуецца як паказчык бездухоўнасці. Але тавараў наша прамысловасць выпускае ўсё больш і больш, і паколькі заробак у людзей рэдка, то і купляць рэчаў яны будуць больш. Небяспечны не самыя рэчы, а спажывецкія адносіны да жыцця, калі чалавек пачынае глядзець на іншых людзей па прынцыпе: якія новыя выгоды яны яму прыносяць. Гэтая з'ява небяспечная, і яна павінна выкрывацца ўсёй сілай нашай публіцыстыкі.

З пункту гледжання комплекснага падыходу да выхавання сёння можна паставіць перад літаратурнымі выданнямі і такія праблемы, як навукова-тэхнічная рэвалюцыя і яе маральныя і псіхалагічныя аспекты, наватарства і этыка, узаемазвязь прыроды і гаспадарчай дзейнасці чалавека і г.д.

Літаратурным часопісам, газетам трэба больш актыўна асвятляць праблемы фарміравання мастацкага густу, духоўных патрабаванняў, раскрываць выхаваўчую сілу літаратуры і мастацтва.

Спрэчкі па дакладзе адкрыў галоўны рэдактар часопіса «Неман» **Анатоль Кудравец**.

Партыя патрабуе ад нас рэзуча палепшыць усю ідэалагічную і палітыка-выхаваўчую работу сярод працоўных, сказаў ён. Не трэба баяцца ставіць вострыя пытанні. І не проста ставіць, але і даваць грунтоўныя адказы на іх, накіроўваць чытача ў патрэбнае рэчышча.

Далей А. Кудравец засяродзіў увагу на тых праблемах, якія закранае часопіс. На яго старонках значнае месца займае публіцыстыка. Прычым тэмы бяруцца не выпадковыя — што набяжыць, а, як правіла, паводзіцца скразныя праблемы, якія не вычэрпваюцца адзінай публікацыяй, а распрацоўваюцца на працягу пэўнага часу і такім чынам паглыбляюцца, выяўляючы розныя бакі з'явы. Так асвятляюцца тэ-

[Працяг на стар. 4.]

ДА СТАГОДДЗЯ НАРОДНЫХ ПАЭТАЎ РЭСПУБЛІКІ

Пад старшынствам Н. Л. Сняжковай адбылося пасяджэнне рэспубліканскага юбілейнага аргкамітэта па падрыхтоўцы да 100-годдзя народных паэтаў БССР Я. Купалы і Я. Коласа.

Разгледжаны пытанні, звязаныя са стварэннем дакументальных і мастацкіх кіна- і тэлефільмаў, падрыхтоўкай фотавыставак, выпускам спецыяльных фоталаборак, папулярызаванай творчасці Я. Купалы і Я. Коласа за рубяжом. Прыняты адпаведныя рашэнні і рэкамендацыі.

БЕЛТА.

У МІНІСТЭРСТВЕ КУЛЬТУРЫ БССР

Калегія Міністэрства культуры БССР прыняла пастанову «Аб зацверджанні рэпертуарных планаў абласных тэатраў рэспублікі на 1980 год». Адзначаецца, што ў мінулым сезоне на афішы абласных тэатраў з'явілася трыццаць дзве назвы п'ес сучасных савецкіх драматургаў. Пастаўлена восем п'ес беларускіх драматургаў. Створаны спектаклі, якія сведчаць аб творчым росце майстэрства актёраў, рэжысёраў, сцэнаграфістаў.

Маюцца і сур'ёзныя недахопы ў планаванні бгучага рэпертуару. Напрыклад, празмерна часта паказваюцца сярэдняй па ідэйна-мастацкай узроўні п'есы «Калі кахаеш» Ю. Малышава ў Гродне, «Маскоўскія маніулы» А. Кузнецова ў Магілёве, «Пастыка» Э. Валадарскага ў Гомелі. Пры агульным уздыме культуры творчасці актуальнай з'яўляецца задача ўдасканалення якасці спектакляў і майстэрства выканаўцаў роляў.

У будучым годзе наша краіна будзе адзначаць 110-ую гадавіну з дня нараджэння У. І. Леніна, 35-годдзе Перамогі над фашысцкай Германіяй. Да гэтых дат будуць падрыхтаваны спектаклі гісторыка-рэвалюцыйнай тэмы («Першая конная» У. Вішнеўскага, «Сінія коні на чырвонай траве» М. Шатрова, «Хамуціц» А. Куляшова). Тэатрам прапанавана замацаваць творчую садружнасць з драматурга-

мі рэспублікі. Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі імля В. Дуніна-Марцінкевіча (Бабруйск) працуе з І. Шамякіным над сцэнічным варыянтам драмы «Залаты медаль». Камедыю «Злыдзень» А. Петрашкевіча рытуе абласны тэатр у Магілёве. Упершыню сцэнічнае ўвасабленне пазме народнага паэта Беларусі Аркадзія Куляшова дае Брэсцкі абласны тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі, які паставіць спектакль, прысвечаны выдатнаму рэвалюцыйнаму дзеячу Кастусю Каліноўскаму, — «Хамуціц». Праграму з беларускіх казак паказаў Магілёўскі абласны тэатр лялек. Малады драматург М. Сянка дэбютуе ў Брэсце п'есай «Тры дні і ўсё жыццё». Літаратурныя часткі і рэжысура знаёмых з навінкамі драматургіі, з новымі творами вядомых і пачынаючых аўтараў рэспублікі. З класікі рэпертуар 1980 года ўзбагачаецца творами Шэкспіра, Шылера, А. Пушкіна, М. Ільсена, Шалам-Алейхема, Г. Ібсена, Бамарша.

У часе гастрольнага сезона 1979 г. творчыя калектывы працягваюць рэпэціраваць шэраг значных па змесце і маштабнасці п'ес, сярод якіх «Гняздо цецерука» В. Розава, «Мы, ніжэй падпісаныя» А. Гельмана, «Срэбраны павуцінне» А. Каламіца і «Вярба няніцал» М. Аляксеева.

У ДОМЕ КІНО

Штомесяц у рэспубліканскім ДOME кіно праходзяць пасяджэнні камісіі па рабоце з кінааматарами.

На чарговым пасяджэнні адбылася сустрэча кінамаграфістаў з кінааматарами Мінскага трактарнага завода. Прагледжана і абмеркавана праграма фільмаў, створаных кінааматарами.

На сустрэчы з выкладчыкамі і студэнтамі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна адбылася цікавая гутарка аб творчасці пісьменніка Васіля Быкава ў кіно. Сапраўтар праўлення СК БССР, кінарэжысёр А. Карпаў расказаў пра фільмы, знятыя паводле твораў В. Быкава. Адбыўся прагляд фільма «Доўгія вярсты вайны», створанага на кінастудыі «Беларусьфільм» кінарэжысёрам А. Карпавым паводле сцэнарыя В. Быкава. У абмеркаванні фільма прынялі актыўны ўдзел кінамаграфісты, студэнты і выкладчыкі ўніверсітэта.

На традыцыйнай сустрэчы беларускіх кінамаграфістаў — выпускнікоў факультэта журналістыкі Белдзяржуніверсітэта з выкладчыкамі і студэнтамі факультэта была паказана вялікая праграма дакументальных фільмаў і мастацкіх фільмаў «Расклад на пасляз'яўт».

Вечар вяла доктар філалагічных навук Е. Бондарава.

Секцыя мультыплікацыі СК БССР правяла вечар-сустрэчу з народнымі ўмельцамі. Адбылося адкрыццё выстаўкі народнай творчасці, прагляд мультфільмаў, у стварэнні якіх прымалі ўдзел беларускіх ўмельцаў. Вечар вёў мастацтвазнавец М. Раманюк.

Адбылася сустрэча кінамаграфістаў з работнікамі саўгаса «Ждановічы цыялічны камбінат» Мінскага раёна.

У вышпленнях загадчыка аддзела прапаганды і агітацыі Мінскага РК КПБ Ю. Апенкі, механізатара саўгаса М. Ключоджа, сакаратара парткома У. Лыціна прагучала агульная думка — сучасны сельскі жыхар не хлебам адзіным жыве. Яны з гонарам гаварылі пра вытворчы дасягненні раёна і камбіната, пра лепшых людзей, адзначалі, што мастацтва ўвогуле і ў прыватнасці кіно вялікі ўплыў аказвае на фарміраванне характару маладых працоўнікоў палёў, вучыць іх шанаваць добрыя і даўнія традыцыі, вучыць любові да зямлі.

На сустрэчы выступіў рэжысёр-пастаноўшчыкі кінастудыі «Беларусьфільм» Р. Ясінінскі — адзін з аўтараў дакументальнага фільма «Зямля мая — лёс мой», які нядаўна на Усесаюзнай кінафестывалі ў Ашхабадзе названы адным з лепшых. Р. Ясінінскі расказаў аб рабоце над фільмам, аб тых незабытых сустрэчах з цікавымі людзьмі — героямі карціны, лёс якіх непадзельны ад лёсу Радзімы, лёсу роднай зямлі.

Для ўдзельнікаў сустрэчы былі паказаны дакументальны фільм «І днём, і ноччу», урывак з кінакарціны «Зямля мая — лёс мой» і мастацкі фільм.

СЕМІНАР-ПРАКТЫКУМ

У Бераставіцы адбыўся абласны семінар-практыкум кіраўнікоў агітацыйна-мастацкіх агітбрыгад Гродзеншчыны. Гэты гарадскі паселак быў абраны не выпадкова. Тут пры РДК створана агітбрыгада «Сонейка», выступленні якой нарыстаюцца вялікім поспехам у працоўных, вобласці. З іх праграмай пазнаёміліся тэлегледачы Гродзеншчыны.

На семінары ішла размова аб прынцыпах арганізацыі агітбрыгад, падбору матэрыялаў, аб спецыфіцы работы над малымі тэатральнымі формамі... Удзельнікі семінара пабывалі на рэпетыцыях агітбрыгады «Сонейка» і пазычылі тэатра, прагледзелі і абмеркавалі іх праграмы, абмяняліся вопытам работы.

М. ПАЦЭНКА.

САРДЭЧНА ЗАПРАШАЕМ!

Сёння ў Гомелі і Мінску прадстаўнікі нашай грамадскасці выйдучы на сцэну разам з гасцямі, каб павіншаваць іх з адкрыццём летняга сезона, з пачаткам гастрольнай пары. З Украіны да нас запрошаны Дзяржаўны акадэмічны драматычны тэатр імя Т. Р. Шаўчэнкі, з Масквы — Тэатр драмы і камедыі на Таганцы. Калектывы маюць шырокую папулярнасць, адметныя па сваіх творчых почырках, багатыя на акцёрскія таленты.

Прыгадаем, што шаўчэнкаўцы з Харкава — гэта той ансамбль маладых эксперыментатараў, які пад кіраўніцтвам Алеся Курбаса ў 1922 годзе адкрыў тэатр, галоўнай мэтай якога была абвешчана барацьба супраць рэлігіі, прыземленага этнаграфізму. У рэпертуары і ў прынцыпах пастаўкі тэатральнага відэа і тагачасны «Беразіль» шукаў сугучы рэвалюцыйнай эпосе і ставіў агітацыйна-масавыя спектаклі на нарэзную тэматыку. Імёны яго першых рэжысёраў і акцёраў пра многае гавораць конкнму тэатру: А. Бучма, А. Спрэзон, В. Васілько, М. Крушальніцкі, Н. Ужвій, В. Чысцякова, І. Мар'яненка, Б. Цягно, Я. Бандарніка, П. Куманенка... Намаганні гэтых талентаў гартавалася мастацтва мастакоў-адаптуемаў, здатных узрушаць глядача сапраўды маштабнымі палотнамі ад гістарычных зрухаў і народным уздымам. Эксперыментатарскі дух спалучаецца з паглыбленым псіхалагізмам і захаваннем рэалістычнага кірунку. Шаўчэнкаўцы ўносяць у скарбніцу шматнацыянальнай савецкай сцэны каштоўнасці, якія маюць значэнне для агульнага развіцця нашага тэатральнага мастацтва.

Асабліва сёлетніх гастролляў шаўчэнкаўцаў лшчэ і ў тым, што калектыву цяпер працуе пад кіраўніцтвам мастацкага савета, не мае галоўнага рэжысёра. У гастрольным рэпертуары, які ўключае камедыю «Шальменка-дзянішчык» Р. Квіці-Асінючэніні, «Рускіх людзей» К. Сіманавы, «Украіні кодэкс» А. Петрашэвіча, «Такое доўгае, доўгае лета» М. Заруднага, «Трохграфію оперу» Б. Брэхта, глядзчы Гомеля і Мінска ўбачаць вядучых майстроў трупы.

Кіно і тэлебачанне зрабіла ўсіх вядучых артыстаў Маскоўскага тэатра драмы і камедыі на Таганцы добра вядомымі глядзчам. Аблічча і тэмперамент таго ж У. Высоцкага або А. Дзямідавай, У. Залатухіна і З. Славінай знаёмы ў розных праявах. Зразумела, непасрэднае знаёмства з іх тэатральнымі работамі — падзея, якая пакіне самыя яркія ўражанні. Тэатр гэты вядзе сваю гісторыю ад 1946 года, калі ў пасляваеннай Маскве ў слаўным раёне пралетарскіх традыцый пачаў дзейнасць новы творчы калектыву (яго ўзначальваў вядомы рэжысёр А. Плотнікаў). У 1964 годзе ў трупы ўліліся выхаванцы вахтангаўца Ю. Любімава, чые спектаклі «10 дзён, якія скаланулі свет» па кнізе Д. Рыда і «Добры чалавек з Сезуана» паводле Б. Брэхта адчувальна змянілі напрамак творчага жыцця калектыву.

Двойчы калектыву звяртаўся да беларускай драматычнай літаратуры: у 1960 г. тут ставілася п'еса «Налі ты чалавек» А. Маўзона, цяпер у рэпертуары ёсць спектакль «Скрыжаванне» (інсцэніроўка «Круглянскага моста» і «Сотнікава» В. Быкава).

На гастрольнай афішы ў Мінску пазначаны, акрамя названых вышэй, інсцэніроўкі раману М. Булгакава «Майстар і Маргарыта» і Ю. Трыфанавы «Абмен», апавесці Б. Васільева «А зоры тут ціхія...» (дарэчы, гэты спектакль на сцэну Рускага тэатра БССР імя М. Горькага ў свой час пераносіў рэжысёр Б. Глаголін, які сёння тут жа, у Мінску, ажыццявіў пастаўку драмы «Трывога» А. Петрашэвіча), а таксама спектаклі «Гамлет» Шэкспіра, «Тарцюф» Мальера, «Драўлінныя коні» паводле прозы сучаснага пісьменніка Ф. Абрамава, «Гадзіна пік» паводле С. Стывінскага, вершаваны дыялогі і маналогі — «Загінуўшы і жыўшы» і «Паслухайце». Тэатр на Таганцы выступае на сцэне акруговага Дома афіцэраў.

1 чэрвеня — першы дзень лета. Ён адкрывае заслону, выводзячы ў святло рампы нашых гасцей з Украіны і РСФСР. А ў Палтаве на сцэну выходзяць мупалаўцы, у Рызе — акцёры Рускага тэатра БССР, у Харкаве — Гомельскага абласнога драматычнага тэатра...

У САЮЗНЫМ ДРУКУ

У ВОСЬМЬМ НУМАРЫ ЧАСОПІС «МУЗЫКАЛЬНАЯ ЖИЗНЬ» змясціў карэспандэнцыю Н. Завадскай аб выніках Усесаюзнага конкурсу артыстаў эстрады «Вынікі і роздум». Сярод ваналястаў трэцюю прэмію атрымала С. Кульпа з Беларусі, другую і трэцюю прэміі падзялілі ансамблі — беларускі «Чараўніцы» і грузінскі «Аісі» (вакальна-інструментальны жанр). Па эстрадна-інструментальным жанры трэцяю прэмію прысуджана ансамблю «Тоніка».

Кампазітар М. Фрадкін адзначыў, што «журы звярнула асаблівую ўвагу на добрасумленны адносны да конкурсу, якія вылілі прадстаўнікі Беларусі. Не выпадкова амаль усе артысты з гэтай рэспублікі былі ўдасцены ўзнагарод. Абаяльны «Чараўніцы», элегантны і музычны, парадавалі сваім майстэрствам усіх, хто іх слухаў...» А вось што сказаў кампазітар Ю. Саўльскі пра другі беларускі калектыву: «Тоніка» — калектыву высокапрафесійны, у ім многа добрых музыкантаў».

«ЯШЧЭ АДНА СУСТРЭЧА З «ПЕСНЯРАМІ» — так называецца артыкул Н. Завадскай, змешчаны пад рубрыкай «Эстрада» ў дзевятым нумары часопіса «Музыкальная жизнь». Аўтар разглядае новую праграму ансамбля, якая нядаўна была пазначана ў Маскве. Н. Завадская адзначае, што пазма-легенда «Гуслар» — прычына перамога калектыву, праца, якая пакідае глыбокае, моцнае ўражанне і адчуванне радасці. Другое адзначэнне праграмы сілалі новыя песні Ц. Хрэнікава на словы М. Матусоўскага «Кожны чацвёрты», упэўнены ў апрацоўцы У. Мулявіна прагучала народная песня «Ажніла маці сына» і іншыя.

СЕРЫЯ «БІБЛІЯТЭКА «ДРУЖБЫ НАРОДОВ», якая выдаецца як дадатак да вядомага часопіса, папоўнілася аднамінікам выбраных апавесцей лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Васіля Быкава «Дажыць да світання». Акрамя названай, у кнігу увайшлі таксама апавесці «Трэцяя ракета», «Сотнікаў», «Абеліск» і іншыя. Пасляслоўе напісаў В. Аскоцкі. Тыраж кнігі 220 тысяч экзэмпляраў.

СУСТРЭЛІСЯ Ў БЕЛАРУСІ

Пяць дзён працягвалася ў Мінску творчая сустрэча маладых савецкіх і балгарскіх кампазітараў, якая праходзіла пад дэвізам «Роля музыкі ў эстэтычным выхаванні новага чалавека». З Балгарыі прыехалі кампазітары Юлія Цэнава, Уладзімір Панчаў, Румэн Байрантараў, Жорж Онеў і музыкант Святлана Палаянска. Маладых савецкіх кампазітараў на сустрэчы прадстаўлялі В. Доўгань, А. Каблякоў і Н. Карндорф з Масквы, І. Рагалёў з Ленінграда, Л. Ісмагілава (Башкірыя), А. Ківа (Кіеў), Л. Сумера (Эстонія), Т. Кірыяк (Малдавія), Ф. Караеў (Азербайджан), Ю. Аруцянян (Арменія), К. Дуйсякеў (Казахстан), Ж. Малдыбаева (Кіргізія), Ш. Тулодзі (Таджыкістан), беларускі кампазітары В. Войцін, У. Дарохін,

Г. Сурус, Л. Захлеўны, В. Помазаў, В. Серах, О. Сонін. Праграма сустрэчы была вельмі насычанай: гасці наведалі музей беларускай сталіцы, мемарыяльны комплекс «Хатынь» і Курган Славы, оперны спектаклі і філарманічныя канцэрты. Але асноўным было праслухоўванне новых твораў, творчы абмеркаванні і дыскусіі. Творчыя дыскусіі, абмен уражаннямі, якімі суправаджаліся ўсе канцэрты і праслухоўванні, пазнавалі, якую вялікую ўзаемную цікавасць уключаюць лабудныя сустрэчы, насычаныя сур'езнымі размовамі аб шляхах развіцця музычнай творчасці і аб ролі музыкі ў выхаванні новага пакалення.

І. ГУРАРЫЯ.

Прэміі часопіса «Беларусь»

Яны будуць прысуджана аўтарам лепшых твораў прозы, паэзіі, публіцыстыкі, фотажурналістыкі, якія вызначаюцца высокімі ідэйнымі і мастацкімі якасцямі, свежасцю задумы, уздымаюць найбольш значныя і актуальныя праблемы сучаснасці, глыбока адлюстроўваюць стваральную працу, жыццё і ўнутраны свет савецкага чалавека — будаўніка камунізму. Прэміі па ўсіх жанрах будуць прысуджана за арыгінальныя творы, апублікаваныя ў «Беларусі» ўпершыню.

Штогадовыя прэміі часопіса «Беларусь» вызначаны ў наступных жанрах: за апавяданне — 100 рублёў; за паэтычны творы (цыкл вершаў ці паэма) — 100 рублёў; за мастацкі нарыс — 100 рублёў; за публіцыстычны артыкул — 75 рублёў; за фотанарыс ці фотарэпартаж — 75 рублёў, за каляровае фота — 50 рублёў. Дванадцаты нумар часопіса за сёлетні год пазнаміць чытачоў з першымі лаўрэатамі штогодніх прэміяў «Беларусі».

ЦІКАВА ДЛЯ ДАСЛЕДЧЫКАЎ

Перад намі дакументы, якія адлюстроўваюць першыя крокі і далейшы творчы шлях вядомага савецкага кінарэжысёра, народнага артыста СССР, аднаго з заснавальнікаў Белдзяржкіно, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР і БССР, першага сакратара праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР, члена калегіі Дзяржкіно БССР У. Корш-Сабліна. Вялікая колькасць (каля 400) фотакдраў з фільмаў «Пасялі дзюраты лён», «Новы дом», «Першы выпрабаванні», «Хто смеецца апошнім», «Чырвоныя лісце», «Настанцін Заслонаў» і інш. Цікавал падборка артыкулаў аб станаўленні беларускага кіно і рэцэнзій, змешчаных у газетах 30-ых гадоў на фільмы Белдзяржкіно «Лясная быль», «Першы ўзвод», «У агні народжаная», «Сонечны паход», «Волат», «Залатыя агні», «Дачна радзімы». Шмат і аўтабіяграфічных дакументаў...

Архіў У. Корш-Сабліна перадала ўдава, верны сябра і паплечнік у творчай працы, рэжысёр беларускага кіно Найдзея Уладзіміраўна Брыльянтшыкава. А вось цікавыя матэрыялы з архіва заслужанага артыста рэспублікі, акцёра Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горькага В. Вой-

нава. Тэксты роляў з рэмаркамі артыста, рэцэнзіі, праграмы спектакляў з аўтаграфамі вядомых рэжысёраў В. Федарава, Д. Арлова, В. Рэдліх, М. Співана, Б. Дакутовіча, мноства фотаздымкаў у ролях даючых магчымасць убачыць творчую лабараторыю таленавітага акцёра, які за саракагадовую творчую працу ў тэатры сыграў больш чым 100 роляў, стварыў, па словах народнага артыста СССР М. Яншына, «маленькія шэдэўры акцёрскага выканання». Вялікую каштоўнасць маюць фотаздымкі заснавальніка гэтага тэатра У. Кумельскага ў ролях і ў жыцці, акцёраў яго трупы — народных артыстаў БССР Д. Арлова, Г. Абухавіч і Я. Карнавухава і іншых творчых работнікаў.

Супрацоўнікі архіва-музея літаратуры і мастацтва БССР шчыра дзякуюць Н. Брыльянтшыкавай і В. Войнаву за перададзеныя матэрыялы, якія маюць вялікую каштоўнасць і цікавасць для даследчыкаў гісторыі беларускага кіно і тэатральнага мастацтва.

Г. ЛАДЗІК, старшы навуковы супрацоўнік Цэнтральнага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва БССР.

ВІНШУЕМ!

За плённую літаратурную дзейнасць, актыўны ўдзел у прапагандзе беларускай савецкай літаратуры і ў сувязі з сямідзесяціпцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР ўзнагародзіў пісьменніка РУСАКА Адама Герасімавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

СУСТРЭЧА З ПАЭТАМ-ЗЕМЛЯКОМ

У гэтыя дні на прадпрыемствах і ва ўстановах, у калгасах і саўгасах нашай рэспублікі ідзе падрыхтоўка да вялікага свята — 35-годдзя вызвалення Беларусі. У ёй актыўны ўдзел прымаюць і беларускія літаратары. Знамянальнай даце ў жыцці беларускага народа была прысвечана сустрэча паэта Ніла Плевіча, якая адбылася ў г. п. Пleshчаніцы. Аб творчасці Н. П-

левіча землякам паэта расказаў намеснік старшыні рэспубліканскага праўлення таварыства аматараў кнігі В. Вільтоўскі. Са словам прывітання выступіла былая вучаніца Н. Плевіча, зараз настаўніца сярэдняй школы № 2 г. п. Пleshчаніцы Н. Літвінава.

Ніл Плевіч прачытаў вершы, адказаў на шматлікія пытанні слухачоў.

Л. ДЗЯРЭЧА.

У серыі «Белорусский роман»

Раман вядомага беларускага пісьменніка Тараса Хадкевіча «Песня Дзвіны» ў аўтарызаваным перакладзе М. Гарбачова папоўніў серыю «Белорусский роман», якую выпускае выдавецтва «Мастацкая літаратура».

ПРЭМЕРЫ

Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы паказаў прэміеру спектакля «Ажніца — не журыцца» пастаўленага паводле беларускіх вадэвіляў «Міхалка» і «Мікітаў лапаць». Рэжысёр — Б. Узорава, сцэнаграфія заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Б. Герлавана, музыка М. Качана, тэксты песень Рыгора Барадулліна.

Тэатр юнага глядача імя 50-годдзя камсамола Беларусі паказаў прэміеру спектакля «Царэўна-лягушка» па п'есе М. Гернэта. Паставіў спектакль М. Пятроў, сцэнаграфія мастака В. Маршана, музыка Э. Зарыцкага, тэксты песень П. Макаля, танцы паставіў заслужаны артыст БССР Г. Мартынаў. Мастацкі кіраўнік пастаўкі — народны артыст БССР І. Папоў.

Фота Ул. КРУКА.

Водсвет вялікага таленту

Сёлета музычная грамадскасць нашай і замежных краін урачыста адзначае 70 год з дня нараджэння П. Серабранова — выдатнага музыканта, піяніста, які да канца сваіх дзён не пакідаў канцэртнай эстрады, прафесара класа спецыяльнага фартэпіяна Ленінградскай дзяржаўнай кансерваторыі, які займаў пасаду рэктара гэтай кансерваторыі на працягу амаль 30 гадоў. Вялікі геаграфічны маштаб юбілею. А іншы — чалавечы і творчы яго «маштаб» — праўляецца ў энтузіязме ўдзельнікаў мноства разнастайных канцэртных праграм, прысвечаных 70-годдзю артыста.

У Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі юбілейны вечар адкрыла старшы выкладчык кафедры спецыяльнага фартэпіяна Э. Габрыэлян, колішняы аспірант П. Серабранова. З ім слоў паўстаў партрэт Серабранова — музыканта новай, савецкай эпохі. Выхаванец дзіцячага дома, ён у свой час мусіў адстойваць высокае права вучыцца ў кансерваторыі — насуперак голаду, холаду, разрусе. Праз усё жыццё пранёс П. Серабраноў творчае гарэнне, характар байца культурнага фронту, выхаваны першымі гадамі Савецкай улады. Прафесар БДК Р. Шаршэўскі расказаў пра Серабранова — студэнта Ленінградскай дзяржаўнай кансерваторыі, пра яго рэдкіясе ўменне шанаваць свой і чужы час, пра яго высокую дысцыплінарны патрабаванні да сябе як піяніста. Гады Вялікай Айчыннай вайны ў Ленінградзе прыгада-ла старшы выкладчык кафедры сольных спеваў К. Драздова. У перапынках паміж паветранымі налётамі, калі доводзілася абараняць ад пажараў і бомбаў будынак кансерваторыі, яе рэктар П. Серабраноў кожную вольную хвіліну аддаваў фартэпіяна, наладжваў тут, пад бамбёжкай, імпрывізаваныя канцэрты для студэнтаў, якія дзяжурілі разам з ім. Канцэрты гэтыя былі калі па некалькі хвілін, калі ж доўжыліся па тры, чатыры гадзіны.

Гучала ў той вечар і музыка. Першая канцэртная праграма (уключаючы і выканаўца — выхаванец П. Серабранова, цяпер дацэнт БДК Л. Юшкевіч) складалася з твораў С. Рахманінава і Ф. Шапана. Другая (выканаўца — Э. Габрыэлян), акрамя шапанаўскіх твораў, уключала санату В. Моцарта, «Ронда» Л. Бетховена, «Присвячэнне» Ф. Ліста і інш. Рознілі паміж сабою піяністычныя індывідуальнасці выканаўцаў. Але і тых, хто іграў, і тых, хто прысутнічаў у зале, аб'ядноўвала вялікая, натхнёная сувязь з неўміручай скарбніцай музычнага мастацтва і высокай грамадзянскай і прафесійнай адказнасцю за чысціню і адметнасць традыцый савецкага піянізму.

Н. ІУЧАНКА.

У МАСКВЕ, у адным з будынкаў, дзе часта збіраюцца пісьменнікі, давялося мне бачыць на сцяне партрэты лаўрэатаў розных літаратурных прэмій. Звычайная з'ява — мы таксама ў сябе часам захапляемся падобным. Але два партрэты сярод тых былі павялічанай формы, проста яны былі трохі большыя за астатнія. Гэта партрэты Шолахава і Лявонава.

на савецкую літаратуру заўсёды і моцна.
 Ён з тых пісьменнікаў, якія пачыналі і стваралі яе, гэтую літаратуру.
 «Як пачала стварацца савецкая літаратура? — успамінаў Аляксандр Фадзееў. — Яна стваралася людзьмі, такімі, як мы. Калі па сканчэнні грамадзянскай вайны мы пачалі сыходзіцца з розных канцоў нашай неабдымнай радзі-

РЭАЛІЗМ НАШАГА ВЕКУ

Да 80-годдзя Леаніда Лявонава

Сапраўды, жывыя класікі савецкай літаратуры.

З іх мне, як пісьменніку, бліжэй Міхаіл Аляксандравіч Шолахаў, якога сёння чытае ўвесь адукаваны свет. Дарчы, мне даводзілася пісаць пра яго ўжо. Таму няма патрэбы паўтарацца тут.

Тым часам кожны з нас даўно звыкся з думкаю, што творы Леаніда Максімавіча Лявонава таксама сталі тымі «вялікімі караблямі», якія, выйшаўшы аднойчы ў акіяніскія прасторы, і сёння не пакідаюць іх, незважаючы нават на буры, якія ў такой справе не толькі непазбежныя, аднак, відаць, і карысныя. Ва ўсякім разе, выпрабаванне на доўгае жыццё творы гэтыя вытрымалі. А самае галоўнае — яны, бадай што, не маюць патрэбы ні ў надбражных тлумачэннях, ні тым больш у пахвале.

У жыцці склалася так, што ўсё ўзаемазвязана, усё паслядоўна ці, лепей сказаць, пераемна. У літаратуры, як ні дзіўна, таксама захоўваецца гэтая заканамернасць, прынамсі, мастакоў, якія б былі свабоднымі ад улыву альбо вопыту папярэднікаў, няма. Гэта бясспрэчна. І, бясспрэчна, незалежна ад таго, прызнаёмся мы ў гэтым ці не.

Лявонаў уплываў і ўплывае

мы — партыйныя, а яшчэ больш беспартыйныя маладыя людзі, — мы былі ўражаны тым, наколькі агульныя нашы біяграфіі пры рознасці індывідуальных лёсаў...»

Пачынальнікі савецкай літаратуры ў пераважнай большасці сваёй равеснікі веку. І ўсё, што было ўжо з нашым векам, усё было і з ім. Паўналеце яго выпала якраз на тыя гады, калі рэспубліка працоўных сцвярджала сваё права на будучае ў бітвах грамадзянскай вайны. Іменна адсюль з гэтага агнявога і цяжкага часу, бяруць вытокі першыя творы пісьменніка, такія, напрыклад, як «Барсукі».

Я нездарма тут нагадаў пра Міхаіла Аляксандравіча Шолахава, нават нібыта аддаў перавагу любові сваёй гэтаму з найвялікшых пісьменнікаў. Але на самой справе — сутнасць не ў маёй любові. Урэшце, то прыватная рэч, наша любоў, тым больш што ў ёй мы не заўсёды бываем справядлівыя. Проста, я хацеў такім чынам давесці, што ў гэтых двух класікаў савецкай літаратуры шмат агульнага. Мяркуюце самі. Раман «Соць» і пісьменнік, з якой сутыкнуліся пісьменнікі, што стваралі маладую савецкую літаратуру, была праблема ства-

друкаваў амаль адначасова з «Соцю». З поўнай падставой можна супастаўляць раманы «Барсукі» з «Ціхім Донам». Гэтаксама, як і Шолахаў, у сваёй творчасці Лявонаў шырока і шматбакова паказваў рух краіны да камунізму, перабудову грамадства на новых пачатках, нараджэнне і станаўленне новага чалавека. Як і Шолахаў, Леанід Максімавіч, шчыльна звязаны з праўдай дня, не губляў з поля зроку і праўду веку. Дарчы, аднак мастакоўскай магутнасці, уласцівыя абодвум пісьменнікам, можна знаходзіць і далей. Мне ж тым часам хацелася б звярнуць увагу вольна на што.

Тады, у дваццаты і трыццаты гады, адной з найважнейшых праблем, з якой сутыкнуліся пісьменнікі, што стваралі маладую савецкую літаратуру, была праблема ства-

рэння народнага характару. Іменна народнага характару, які аднавідаў бы новаму часу. Руская літаратура наогул ужо мела багаты вопыт у гэтай справе, дакладней, яна глыбока распрацавала прыцыпы рэалістычнага паказу народнага характару. Тут Хор і Калініч, тут Каратаеў і Ярошка... Шмат заклапочаны быў праблемай стварэння народнага характару Максім Горкі. «Калі пісьменнік робіць чалавека, — гаварыў ён, — які змяшчае ў сабе адны заганы альбо толькі дабрачыннасці, — мы незадаволены гэтым, нас гэта не пераконвае, бо мы ведаем, што добрае і злое, ці, вярней, індывідуальнае і сацыяльнае пераплецена ў псіхалогіі нашай».

Дык вось, маладым савецкім пісьменнікам і належала ажыццявіць горкаўскі наказ, развіць традыцыі Тургенева, Талстога...

Лявонаў і Шолахаў — гэта найперш, гэта сапраўды ў першую чаргу іхняя заслуга — якраз і стварылі ў літаратуры новыя народныя тыпы, што склаліся ў часе разбурэння старых сацыяльных устояў, у іх класавыя якасці зусім не засланяюць агульначалавечых, нацыянальных.

Сам Лявонаў пісаў у тыя гады: «Класічная літаратура ёсць тая, якая дала лепшае, незабытае пра чалавека, пра яго веру, яго шуканні, памылкі, радасці і расчараванні».

Кладучы ў аснову сваёй творчасці вольна гэтыя, здавалася б, адносныя крытэрыі (і праўда, так з першага погляду можа здавацца, што адносныя), Лявонаў стварыў шмат апавесцей і раманаў, п'ес і публіцыстычных, літаратурна-крытычных артыкулаў, якія сталі ўзорам для ўсёй савецкай літаратуры. Але найчасцей мы згадваем сярод іх «Рускі лес». У ім героі рухаюцца ў вірлівым патоку гісторыі, дзейнічаюць у асяроддзі супярэчлівых сутыкненняў. Мінулае і будучае чалавека пісьменнік разглядае тут як прычыну і вынік. Для яго асабліва важныя духоўныя асобы. Культурна, па вызначэнні Леаніда Максімавіча, гэта «памыць чалавека аб мінулым».

Некалі пры святкаванні стогадовага юбілею вялікага пралетарскага пісьменніка Лявонаў выступіў з прамовай, назваўшы яе «Словам пра Горкага». Я помню, як слухалі мы тады прамову, а пасля чыталі і перачытвалі, бо кожны раз адкрывалі для сябе нешта новае ў ёй, раней не заўважанае. У гісторыі рускай літаратуры зусім не багата падобных з'яў. Можна, артыкул Гогаля і прамова Дастаеўскага пра Пушкіна ды горкаўскі нарыс пра Льва Талстога. Уласна, у «Слове пра Горкага» Лявонаў выклаў філасофію рускай і савецкай літаратуры ў шматнацыянальных яе межах.

Нас не можа не захапляць сёння шчырасць і смеласць Леаніда Максімавіча Лявонава, яго жаданне быць выключна праўдзівым у адлюстраванні людзей і жыцця.

Іван ЧЫГРЫНАУ.

ЭФЕКТЫЎНАСЦЬ ІДЭАЛАГІЧНАЙ РАБОТЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 2).

мы жыцця рабочага класа, выхавання падростаючага пакалення, развіцця сённяшняга сла.

Гаворачы аб вастрыні і значнасці матэрыялаў, якія з'яўляюцца ў нашым друку, галоўны рэдактар часопіса «Беларусь» Аляксандр Шабалін звярнуў увагу на той факт, што не заўсёды пісьменнікі ахвотна выступаюць з публіцыстычнымі артыкуламі. Ён падкрэсліў, што зараз, калі ў разгары ідэалагічнай вайны, палкае публіцыстычнае слова вядомых пісьменнікаў са старонак перыядычных выданняў адыграла б сваю ролю.

А. Шабалін расказаў аб тых публікацыях у «Беларусі», якія нясуць пэўны выхаваўчы зарад, аб планах работы часопіса, аб некаторых рэдакцыйных праблемах.

На трыбуне — сакратар партыйнай арганізацыі СП БССР Яўген Каршукоў.

Вывучаючы пастанову ЦК КПСС «Аб далейшым паляпшэнні ідэалагічнай, палітыка-выхаваўчай работы», сказаў ён, беларускія пісьменнікі з усёй адказнасцю ўсведамляюць тую надзвычайную і ганарозную задачу, якая стаіць перад імі: усямерна павышаць ідэалагічнае выхаванне чытачоў сродкамі літаратуры.

Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Леанід Ільіч Брэжнеў у кнізе «Цаліна» піша: «Для дзейнаў літаратуры і мастацтва няма больш цікавай і натхняючай задачы, чым адлюстроўваць подзвігі народа...»

Менавіта так — быць летапісцамі сваёй эпохі, адлюстроўваць у творах гераічныя справы нашага народа — і разумець беларускія літаратурныя і мастацкія задачы, чым адлюстроўваць подзвігі народа...»

Менавіта так — быць летапісцамі сваёй эпохі, адлюстроўваць у творах гераічныя справы нашага народа — і разумець беларускія літаратурныя і мастацкія задачы, чым адлюстроўваць подзвігі народа...»

Менавіта так — быць летапісцамі сваёй эпохі, адлюстроўваць у творах гераічныя справы нашага народа — і разумець беларускія літаратурныя і мастацкія задачы, чым адлюстроўваць подзвігі народа...»

Далей Я. Каршукоў расказаў аб дзейнасці партбюро, праўлення, прэзідыума праўлення СП БССР па далучэнні пісьмен-

нікаў да надзённых праблем жыцця нашай рэспублікі шляхам творчых камандзіровак, сустрэч з працоўнымі падшэфных калектываў, па выхаванні творчай мспадзі.

Нам патрэбны творы шырокага і глыбіннага філасофскага плана, сказаў у сваім выступленні галоўны рэдактар часопіса «Малодосць» Васіль Зуёнак. Нестасе пакуль што глыбокага філасофскага падыходу да многіх праяў сённяшняга жыцця, і атрымліваецца, што часам задавальняемся часцінкамі праўды, а не вялікай усеабадымнай праўдай жыцця.

В. Зуёнак расказаў аб рабоце з творчай моладдзю, якая праводзіцца часопісам.

Пра пошукі пісьменнікамі значных, глыбокіх тэм, пра ўмацаванне кантактаў рэспубліканскіх газет з літаратарамі гаворылі на сходзе Анатоля Казловіч і Уладзімір Юрэвіч.

Галоўны рэдактар дзіцячага часопіса «Бярозка» Анатоля Грачанікаў падзяліўся думкамі аб праблемах выхавання падлеткаў, расказаў аб рабоце часопіса ў гэтым кірунку.

У аднадушна прынятай рэзалюцыі ўдзельнікі сходу заклікалі пісьменнікаў рэспублікі аддаць свой талент і энергію справе камуністычнага будаўніцтва, выхаванню савецкіх людзей у духу адданасці ідэалам марксізму-ленінізму.

У САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ

28 мая адбылося чарговае пасяджэнне прэзідыума праўлення СП БССР. Разгледжаны план мерапрыемстваў Саюза пісьменнікаў БССР у сувязі з Міжнародным годам дзіцяці. Было адзначана, што Саюзам пісьменнікаў, Домам літаратара, Бюро прапаганды беларускай літаратуры, літаратурнымі выданнямі ўжо нямаю праведзена змястоўных вечараў, надрукавана багата матэрыялаў, прысвечаных праблемам выхавання падростаючага пакалення, актуальным пытанням развіцця літаратуры пра дзяцей і для дзяцей. Намечаны шэраг выступленняў пісьменнікаў у друку, па тэлебачанні, радыё, у дзіцячых выданнях. Неўзабаве будзе аб'яўлен рэспубліканскі конкурс на лепшы твор для дзяцей і юнацтва. Будуць праведзены абмеркаванні выданняў мастацкай літаратуры выдавецтва «Народная асвета», творчасць некаторых пісьменнікаў, што пішуць для дзяцей. Саюз пісьменнікаў правядзе ў Мінску вялікі літаратурны вечар, а абласныя аддзяленні СП БССР сумесна з рэдакцыямі часопісаў «Бярозка» і «Вясёлка» — у абласных гарадах тэматычныя вечары: «Дзеці — наша будучыня». Газета «Літаратура і мастацтва», літаратурныя часопісы надрукуюць шэраг нарысаў, фотарэпартажаў, артыкулаў пра шчаслівае дзяцінства ў нашай краіне, аб жыцці дзяцей у капіталістычных краінах, шэраг мастацкіх твораў для дзяцей.

На пасяджэнні прэзідыума старшынёй праўлення Беларускага аддзялення Літфонду СССР зацверджаны Л. Гаўрылін. У Саюз пісьменнікаў прынята група маладых паэтаў, празаікаў і крытыкаў.

Вёў пасяджэнне першы сакратар праўлення СП БССР І. Шамякін.

ПРАПАГАНДЫСТ РОДНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Так можна назваць настаўніцу беларускай літаратуры Тамару Патроўну Чырнову з сярэдняй школы № 11 г. Гомеля. Урокі яна праводзіць творча, шмат сіл аддае рабоце па стварэнні кабінета літаратуры. Падрыхтавана «Літаратурная карта Беларусі», ёсць стэнд «Маладыя Усходы». Шырока прантыкуюцца рэфераты па творчасці асобных пісьменнікаў і па найбольш цікавых творах. На пазнавальных мерапрыемствах адбыліся грунтоўныя размовы па творчасці М. Танка, І. Мележа, І. Шамякіна, В. Быкава, І. Чыгрынава, А. Адамовіча, па камедыі К. Крапівы «Брама неўміручасці», пра лірыку Р. Барадуліна і паэта-земляка, былога ваявана гомельскіх камсамольцаў А. Грачанікава. Праведзены літаратурна-мастацкія вечары «Беларусь мая сінявоная», «Званы Хатыні».

Вопыт работы Т. Чырновой ухвалены педагогічным саветам школы.

Л. ЛАЗАРАУ.

МАЛЮЕ ЛЯСНІЧЫ

Прырода захапіла, пакарыла Анатоля Бухаркіна з самага дзяцінства. Пасля сканчэння інстытута ён працуе ляснічым у Бярэзінскім запаведніку. Любоў да прыроды вызначыла і захапленне Анатоля жыццём і захаваннем ляснічага неаднаразова выстаўляліся на ўсесаюзных, рэспубліканскіх, абласных і гарадскіх выстаўках.

На выстаўцы карцін А. Бухаркіна, якая адкрылася ў Барысаве ў мастацкім салоне, прадстаўлена наля трыццаці работ ляснічага, і ўсе яны ўстаўляюць нашу цудоўную беларускую прыроду, Бярэзінскі край.

Я. САДОУСКІ.

БЫЎ ГАТОВЫ ПЕРШЫ варыянт гэтага артыкула, як я ўбачыў на кніжнай паліцы цікавыя публікацыі, у прыватнасці, калектыўную манаграфію «Беларуская літаратура і праблемы сучаснасці», напісаную супрацоўнікамі Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР. Тут я зноў сутыкнуўся з тымі ж праблемамі, якія хвалююць і мяне. Прыняўшы кнігу ў цэлым, я не змог пагадзіцца з некаторымі яе палажэннямі, захацелася падыскаутаваць па некаторых пытаннях.

У артыкуле, яким адкрываецца кніга, Іван Навуменка піша: «...нельга чакаць, што навукова-тэхнічная рэвалюцыя прывядзе да рэвалюцыі ў мастацкім мысленні, істотна зменіць прыроду мастацтва. Такое не здарыцца. Навукова-тэхнічная рэвалюцыя мае перш за ўсё вынікі сацыяльныя і ў апошнюю чаргу (выздзелена мною.—А.С.) закранае сферу эстэтычнага». Далей я быў рады сустрэць выказанне Марыны Барсток пра тое, што ў наш век «выпрабавваюцца ісціны, маральныя і эстэтычныя каштоўнасці...» Заўважце: не ў апошнюю чаргу, а адначасова. Прырода мастацтва, мусіць, зменена не будзе, бо гаворка ідзе пра генэзіс гэтага сацыяльнага феномена, а вось што датычыць мастацкага мыслення, то тут адбываюцца змены адначасова з зменамі ў прадукцыйных сілах грамадства, яго сацыяльным жыццём. М. Барсток, далей пішучы пра А. Куляшова, наглядна паказвае, у чым навізна «Новай кнігі» народнага паэта Беларусі. І калі І. Навуменка гаворыць, што НТР мае перш за ўсё вынікі сацыяльныя, я пакідаю за сабой права думаць, што навукова-тэхнічная рэвалюцыя закранае і эстэтычнае мастацкую культуру як з'яву сацыяльную, уласціваю толькі чалавечай супольнасці, грамадству. Нарэшце, сам І. Навуменка гаворыць, што «факты навуковага, тэхнічнага прагрэсу паступова ўваходзяць у сферу мастацкай свядомасці». А што такое мастацкая свядомасць? Гэта прадукт грамадскага развіцця, усіх непасрэдных і апасродкаваных уплываў рэчаіснасці на чалавека: на нашу здольнасць вобразнага ўспрыняння, на нашу здольнасць вобразнага мыслення і асваення рэчаіснасці ў вобразах. Такім чынам, змяненні ў мастацкім мысленні (вядома, не рэвалюцыйнага характару) адбываюцца адначасова з сацыяльнымі зменамі. Калі І. Навуменка піша пра тэхнізацыю навуковага, інжынернага мыслення, то мы павінны сказаць, што на мастацкае мысленне ў наш час вельмі актыўна ўздзейнічаюць прычыны навуковага падыходу да рэчаіснасці, адбываецца анавучванне мастацкага мыслення. (Для зручнасці ўжывём тэрмін «с'янізацыя»: ад французскага «с'яне» — навука).

С'янізацыя мастацкага мыслення адбываецца адначасова з тэхнізацыяй інжынернага, навуковага. У гэтым выяўляецца агульнае паміж навукай і мастацтвам: іх творчы падыход да рэчаіснасці, і вучоны, і пісьменнік у сваім мысленні пераўтвараюць рэчаіснасць, мадэліруюць яе, карыстаюцца здольнасцю абстрагавання і ідэалізацыі.

С'янізацыя—неад'емная рыса мастацкага, эстэтычнага прагрэсу. Гаворка ідзе, у прыватнасці, аб адпраўных, эстэтычных прынцыпах мастацкай культуры. Не сакрат, што наш творчы метад сацыялістычнага рэалізму, прынцыпы нашай эстэтычнай грунтоўнасці на гістарычным матэрыялізме—адзіна навуковай метадалогіяй пазнання і прагназавання сацыяльных з'яў і працэсаў. Правільна піша М. Барсток: «Сёння прагрэс мастацтва ў межах усёй планеты апландзецца ідэямі сацыялізму і камунізму». Я хачу падкрэсліць: **НАВУКОВАГА** камунізму. НТР адбываецца ў пераходную эпоху ад капіталізму да сацыялізму, адначасова з ёй ад-

бываецца і с'янізацыя мастацкай свядомасці ў межах планеты.

Але то—глобальныя маштабы.

Як вядома, развіццё сацыялізму узнік у выніку развіцця прадукцыйных сіл нашага грамадства, развіцця планавага, прапарцыянальнага, заснаванага на свядомым пачатку і на навукова-тэхнічным прагрэсе, які таксама немагчымы без свядомасці. І мастацкая культура развіцця сацыялізму ўрэшце—вынік планамернага, асэнсаванага падыходу да сацыяльных з'яў і працэсаў. Мастацкая літаратура, як і ўся культура развіцця сацыялізму, развіваецца

філасофскі аспект. Мне здаецца, што гэтае паніццё мае важны эстэтычны змест, бо маецца на ўвазе **ГАРМАНІЧНА** развітая асоба. Свабодны (і юрыдычна, і маральна, і фізічна, і інтэлектуальна, і маёмасна) чалавек усё ў большай ступені жыве і творыць «паводле законаў прыгажосці» (К. Маркс). Яго мараль будзеца па гэтых законах, бо ў эстэтычным, як нідзе, канцэнтравалася агульначалавечае, бо эстэтыка—гэта этыка будучыні (М. Горкі). Вось так я разумю эстэтычны прагрэс.

Натуральна, што навукова-тэхнічны прагрэс служыць эстэтычнаму **АБ'ЕКТЫВНА**. Набываючы усё больш сапраўдных наштоўнасцей, мы не становімся аўтаматычна багацейшымі душой. Тут мы павінны гаварыць пра нашу **СУБ'ЕК-**

свае каларытныя апавяданні пра раздвоенасць чалавека паміж горадам і вёскай. Крытыка бачыла перад сабой Стральцова-лірыка, але не адразу заўважыла Стральцова-філосафа, назіральнага і сумленнага Стральцова-аналітыка.

Я згодзен з М. Барсток, што мы сталі лягчэй працаваць, багацей жыць. Але чым растлумачыць безгустоўшчыну ў побыце пэўнай часткі людзей, рэцыдывы мяшчанства? Калі Серж у К. Чорнага быў адзінаковым прадстаўніком спажывецкай свядомасці, то цяпер А. Стругацкі гаворыць за «круглым

да прыкладу І. Пташнікаў, В. Карамзаў... З другога боку, мы назіраем (няўдалае, мусіць, слова) белетрызацыю нарыса, іншых дакументальных жанраў. У нас ёсць выдатная пляда такіх літаратураў—А. Адамовіч, Я. Брыль, У. Калеснік, Н. Караткевіч, Я. Сіпакоў, М. Стральцоў,— якія напісалі высокамастацкія творы ў форме нарысаў, дзённікаў... Адбываецца далейшае развіццё жанраў, значэнне літаратуры як асобнай галіны чалавечагаўства ўзрастае. Пісаць пра чалавека «па праву любасці» (Я. Брыль) да яго—значыць ведаць унутраны свет. Рост агульнага ўзроўню чытача патрабуе ад нас росту як **псіх-аналітыкаў**.

Прыгожае, пачварнае, узвышанае, нізкае—не толькі абстракцыі, катэгорыі эстэтыкі. У цеснай лучнасці з вобразамі яны набываюць для нас значэнне каштоўнасцей. Вобраз становіцца для нас эстэтычнай каштоўнасцю, калі ён нешта сімвалізуе. Еднасць вобраза і сімвала, сімвалічнасць вобраза—адзнака высокага таленту, высокай прафесійнай культуры пісьменніка. Як бы там ні было, пісьменнік укладае, рэалізуе ў вобразах свой ідэал, арыентуе нас на пэўныя каштоўнасці.

Сацыялістычная літаратура, паводле Я. Р. Бехера, ёсць **самаяўсведамляючая літаратура**. Я не адмаўляю натхнення, эмацыянальнага штуршка пры напісанні твора, але перакананы, што кожны пісьменнік хоча не толькі нешта паказаць, але і на нешта арыентаваць нас. Лагічны пачатак, які ідзе ўслед за эмацыянальна-пачуццёвым, прасявае, як праз сіта, усё сумбуранае, алагічнае. Пісьменнік укладае ў твор не толькі эмоцыі, але і думкі, выкладвае тут сваё разуменне прыгожага, узвышанага, пачварнага... Тут ён выяўляе свой светапогляд, сваю філасофію ў шырокім сэнсе гэтага слова, свой ідэал.

У згаданай манаграфіі «Беларуская літаратура і праблемы сучаснасці» пра ідэал разважаюць М. Барсток і С. Лаўшук. «Ідэал, як вядома, заўсёды наперадзе...», «паззія ідзе за... ідэалам...». Дазвольце тут не згадзіцца. Ідэал знаходзіць своеасабліваю рэалізацыю ў сваім творы; ён прысутнічае ў вобразах, бо ў вобразе персаніфікуюцца эстэтычныя адносіны чалавека да рэчаіснасці, выяўляецца—наколькі эстэтычна аўтар асвоіў яе. Сотнікаў—гэта носьбіт і грамадскага і асабістага ідэалу В. Быкава, як і Рукевіч, як і Апейка. Гэтыя героі—плён абстрагуючага і ідэалізуючага мыслення пісьменніка. Гэта сведчыць, што рэчаіснасць асвоена эстэтычна. Мы ахвяруем літаратуру на ролю рэгістратара, калі скажам, што яна ідзе ўслед за ідэалам. Яна актыўна ўздзейнічае ў выпрацоўцы ідэалу грамадства, грамадскага ідэалу.

Наша літаратура пакуль што не адлюстравала ў поўнай меры «героя нашага часу». Трэба згадзіцца з С. Андруком, які заўважае «налёт бесканфіліктнасці», што пранік (С. Андрук піша: «спачынае пранікаць») у нашу літаратуру («Польмя», 1978, № 8, стар. 217). Я падзяляю ацэнкі твораў, якія аналізуе крытык. У тым жа нумары «Польмя» змешчана апавяданне Г. Далідовіча «Стасюкевіч». Пісьменнік паспрабаваў даць станоўчы вобраз сучаснага саўсаснага брыгадзіра. Ён і грыбнік, і тэхнікум завочна скончыў, і ордэн мае, і кандыдат у дырэктары, і прадстаўлены да высокай узнагароды... Годзе пералічваць! Ідэал? Быў бы ідэалам, калі б мы не даведаліся, што дырэктар гэтага Стасюкевіча «ў цехнікум уладзіў», за

(Працяг на стар. 6).

АСЭНСАВАНАСЦЬ ПАЗІЦЫІ ЭСТЭТЫЧНЫ ПРАГРЭС

на навуковай глебе, стрыжань яе складае сацыялістычны рэалізм—творчы метад, на грунце якога развіваецца новы, навуковы тып мастацкай свядомасці.

Мастацкая культура і мастацкая свядомасць... Гэтыя паняцці эквівалентныя, але не абсалютна. Да якой сферы мастацкай культуры стасуецца паняцце «мастацкая свядомасць»? З кантэксту артыкула І. Навуменкі вынікае: да мастацкай творчасці. А мастацкая крытыка? А мастацкае ўспрыняццё? А мастацкая камунікацыя, мастацкае выхаванне і адукацыя? Ці нельга іх дастасаваць да сферы мастацкай свядомасці?

Тут узнікае мернаванне такога плана. Традыцыйна (і гэта замацавалася ў падручніках па гістарычным матэрыялізме) гаворка ішла пра тую форму грамадскай свядомасці, якая называецца мастацтвам, якая на згодзен з тэрмінам «мастацкая форма грамадскай свядомасці» або «мастацкая свядомасць». Але мастацкая свядомасць уласціва не толькі мастаку, пісьменніку, ёсць і спецыфічнае мастацкае ўспрыняццё, і мастацкая крытыка, і выхаванне з адукацыяй...

Калі згадаць, што навука, якія ўзніклі параўнальна нядаўна (сацыялогія мастацтва, сацыяльная псіхалогія, кібернетыка і інш.), у эпоху НТР, знаходзяць сваё прымяненне ва ўсіх сферах мастацкай культуры, то мы павінны згадзіцца з вывадам, што НТР самым непасрэдным чынам і не ў апошнюю чаргу закранае сферу эстэтычнага, уплывае на мастацкую свядомасць.

Мастацкая культура развіцця сацыялізму ёсць новы ўзровень мастацкага прагрэсу.

Тэндэнцыя мастацкага прагрэсу ў наш час заключаецца, як мне здаецца, у наступным: культура перадавога рэвалюцыйнага класа, які выказвае інтарэсы ўсіх працоўных, пралетарыяту, перарастае ў агульнанародную—каб з цягам часу стаць агульначалавечай мастацкай культурай. НТР аб'ектыўна служыць станаўленню такой культуры.

Але мастацкі прагрэс ёсць спецыфічнае выяўленне прагрэсу эстэтычнага.

Што такое эстэтычны прагрэс?

Вядома, што пераход на эфектыўныя метады гаспадарання, унарачэнне ў вытворчасць найноўшых дасягненняў навукі і тэхнікі паступова вызваліла нас ад цяжкай працы, служыць яе інтэлектуалізацыі, дае нам больш волінага часу і г. д. Мы становімся ўсё больш свабоднымі ад вузка-матэрыяльных клопатаў. Інтэлектуалізацыя, аўтаматызацыя і механізацыя працы **ВЯРТАЕ** нас ад чалавеча частковага да чалавеча цэласнага. Праўда, гэты чалавек не такі, які ён быў у часы Перыкла. М. Барсток слушна заўважае, што ў паняцці «новы чалавек» прысутнічае агульна-

ТЫЎНУЮ падрыхтаванасць да сацыяльных вынікаў НТР.

Дык вось, на маю думку,—суб'ектыўна мы не былі падрыхтаваны да пэўных негатыўных вынікаў НТР—экалагічных, дэмаграфічных і інш. Як мне здаецца, сучасны экалагічны крызіс пачаўся яшчэ ў век прамысловага перавароту. Гады ж пачаўся крызіс культуры, буржуазнай цывілізацыі. Успомнім імёны Шылера, Гётэ, Сен-Сімона, заснавальніцка навуковага камунізму... Усе яны бачылі, да чаго прыводзіць капіталістычная індустрыялізацыя. У часы сацыялістычнай індустрыялізацыі і калектывізацыі, калі мы былі на подступах да тэхнічнай рэвалюцыі, жаданне не чакаць дарункаў ад прыроды, а ўзяць ад яе ўсё, што трэба, было вельмі магутнае, можна сказаць: юнацкае і неабачлівае. Цяпер ужо не пішучы пра асваенне Палесся ў тым ключы, як гэта рабілася ў пачатку «эпохі меліярацыі». Адна справа—вера ў прагрэс, другая—прагрэсіўнасць. Праблемы ўрбанізацыі, гэтай спадарожніцы навукова-тэхнічнага прагрэсу (не самоўрбанізацыі, а яе маральна-псіхалагічных аспектаў) знаходзілі сваё адлюстраванне не толькі ў рускай і заходнеўрапейскай, але і ў нашай літаратуры («Сястра» К. Чорнага).

Наш класік не абышоў увагай і такія з'явы, як спажывецтва, мяшчанства («Насечка» і інш.). Але тады былі сімптомы, асобныя правыя. Іх для душэўнага заспакаення лічылі рэцыдывамі былога. Абставіны склаліся так, што спажывецтва, духоўная сытасць выплылі на паверхню разам з іншымі адмоўнымі вынікамі НТР. Сімптомы былі заўважаны, але іх аднеслі на рахунак маладосці, фарсістасці і пажонства моладзі. Славіка Шыковіча («Сястра на далоні» І. Шамякіна) адносна лёгка перавыхаваў рабочы калектыў, а вось рабочага Салавейчыка («Амністыя» М. Матукоўскага) рабочы калектыў аддае на перавыхаванне праваахоўным органам. Ці мог з'явіцца такі тып, Салавейчык, калі б мы былі ўсебакова падрыхтаваны да НТР і яе магчымых вынікаў? Ці не трывожным сігналам перад з'яўленнем Салавейчыка і кампаніі было апавяданне М. Стральцова «Свет Іванавіч, былы донжуан»? Гэта быў ці не першы твор у нашай літаратуры, у якім востра пастаўлены маральна-этычныя і эстэтычныя праблемы сучаснага горада. А перад гэтым М. Стральцоў пісаў

сталом» пра Масавага Сытага Нывыхаванага Чалавека. Звярніце ўвагу на спалучэнне слоў: масавы, сыты, нывыхаваны. Герой Алеся Жука («Такал восень») імкнецца забяспечыць дабрабыт сваіх дзяцей. І зямля пад ім нібы правальваецца не толькі ад нажытай хваробы, а ад уласнага духоўнага дыскамфорту, душэўнай пустаты і цыннізму дачкі, якая можа назвацца роднай сястрой салавейчыкаў. Педагог Васіль Аляксеевіч і педагог Шура... Алеся Жук прымушае нас задумацца над пытаннем: хто выхоўвае, як выхоўвае і дзеля чаго?

У новых умовах, ва ўмовах рэзкага павышэння адукацыйнага ўзроўню, ало камуфлюецца пад інтэлектуальнасць, хаваюцца за высокія словы. Наш выдатны празаік В. Быкаў у свой час выказаў думку, што ад пісьменніка патрабуецца талент аналітыка.

Аналізаваць! Але каб аналізаваць, трэба валодаць метадалогіяй аналізу: трэба ўмець дасканала ёю карыстацца, каб аналізаваць таленавіта. Пісьменнікі скажуць: «Аналіз, метадалогія—паняцці філасофскія, а мы—літаратары». Мусіць, не трэба асабліва даказваць, што ўсе мы—філосафы, што ў нашых творах так ці інакш выяўляюцца і багацце, і ўбоства філасофіі. Вядома, што ў літаратуры абагульняецца сацыяльны і маральны вопыт чалавека, што яна—побач з іншымі відамі мастацтва—дапамагае нам арганізаваць духоўнае быццё, узбагачае індывідуальны сацыяльны вопыт. Мастацкі вобраз—гэта плён сінтэзу, лагічнага і эмацыянальнага. Але ці мажліва сінтэзаваць без аналізу, без паглыблення ў сутнасць з'яў і працэсаў?

С'янізацыя літаратуры—гэта заканамерная тэндэнцыя нашага часу. У наш век, калі ўзрастае роля суб'ектыўнага фактара, узрастае і ідэалагічная адказнасць мастака. А аднасць ідэалогіі і навукі, аднасць светапогляду (маральных, эстэтычных і іншых ідэй) і навукі якраз і ёсць філасофія. Праз філасофскую папоўненасць твора я мяркую аб яго навуковасці.

С'янізацыя літаратуры не азначае яе пераадарэння, ператварэння пісьменнікаў у «простыя рупары духу часу» (К. Маркс). Яна якраз патрабуе ад пісьменніка павышэння майстэрства. Неаспрэчны той факт, што пісьменніку трэба вельмі добра ведаць, пра што ён піша. Такое веданне выяўляюць многія нашы пісьменнікі.

КОЖНЫ РАЗ, калі дачытваеш апошнія старонкі любой кнігі народнага пісьменніка Беларусі Міхася Лынькова, міжволі думаеш аб самай аснове яе аўтара, у творах якога, як у астры, адбілася гісторыя нашай краіны, народа. Тым больш калі гэта кніга — вынік шматгадовых назіранняў над жыццём і літаратурай, шматгадовай работы ў жанры крытыкі.

«Літаратура і жыццё» — так называецца зборнік публіцыстычных і літаратурна-крытычных артыкулаў М. Лынькова, які вызначае шырыню светаўспрымання, патрабавальнага вышыня ідэяна-мастацкіх крытэрыяў і абгрунтаваная імі дакладнасць вывадаў і абагульненняў.

Імкненнем асэнсаваць, абагульніць сацыяльны і псіхалагічны вопыт рэвалюцый, грамадзянскай вайны і паслякстрычэскай рэчаіснасці праз прызму літаратурнага працэсу былі народжаны артыкулы пісьменніка «Літаратура народа», «Да вялікай гадавіны», «Пятнаццаць плённых год», «Сорак год беларускай літаратуры» і інш. Лынькоў-крытык звяртае ў іх асаблівую ўвагу на сувязь літаратуры з жыццём, на павышэнне адказнасці пісьменніка перад народам, партыяй.

Адстойваючы прынцып сацыяльна-псіхалагічных вытокаў сапраўднай літаратуры, яе сувязі з надзённымі запатрабаваннямі жыцця і часу, М. Лынькоў выступае па сутнасці супраць схематызму, кан'юктурнасці ў мастацтве. «Равнодушню, холоднаму, бесстрастнаму отображальству не место в нашей литературе», — адзначаў ён яшчэ ў 1934 годзе ў выступленні на I з'ездзе пісьменнікаў СССР, і на працягу ўсяго жыцця застаўся верным аднаму з асноўных патрабаванняў сацыялістычнага рэалізму — актыўна ставіцца да жыцця, быць глыбока праўдзівым і шчырым у сваёй творчасці.

Мастацкае бачанне свету Лыньковым крытыкам нельга зводзіць да аднаго толькі гістарызму. Ён праводзіць вялікую цікавасць да праблем псіхалогіі творчасці, мастацкага стылю, пісьменніцкага майстэрства Я. Купалы, Я. Коласа, К. Чорнага, а таксама П. Броўкі і М. Танка, К. Крапівы і І. Мележа, П. Панчанкі і А. Кулакоўскага і інш. Такія артыкулы, як «Пэат і народ», «Пра чалавека, друга, настаўніка», «Адвечная песня», «Усмешка пэата», «Кузьма Чорны», «Пісьменнік-грамадзянін», «Палеская рапсодыя» — сведчанне інтэнсіўнага аўтарскага роздуму над праблемамі іх мастацкай творчасці, якая разглядаецца крытыкам у разнастайных аспектах: філасофскім і псіхалагічным, грамадскім і асабістым, сучасным і гістарычным.

Няспыніныя сустрэчы з сябрамі па перу давалі М. Лынькову магчымасць не проста быць у курсе іх творчага жыцця, але пастаянна бачыць і назіраць, вучыцца і вучыць. Так, асэнсаванне складанага творчага шляху Купалы і Коласа

М. Лынькоў. Літаратура і жыццё. Літаратурна-крытычны артыкулы. Складальнікі В. Бурносаў і С. Лынькова-Кусціц. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1978.

прасякнута ў артыкулах глыбокай філасофіяй, асаблівасцямі нацыянальнага складу іх характараў. Гэта яны «ўзнялі беларускую літаратуру на новую ступень, зрабілі яе тым сапраўдным мастацтвам, якое дастойна народа і якім народ можа ганарыцца», адзначае М. Лынькоў.

Успамінаючы аб сваіх сустрэчах з народнымі песнярамі, ён імкнецца даць пасвойму закончаны, вычарпальны партрэт іх як людзей і літаратараў. Пафас артыкула, прысвечанага Купалу, «Усмешка

У артыкуле «Літаратура народа» М. Лынькоў з хваляваннем піша пра К. Тураўскага, Г. Скарыну, В. Цяпінскага, С. Полацкага і іншых, падае іх жыццё і творчасць у жывой сувязі з часам, эпохай.

«Літаратура і жыццё» — кніга крытычных і публіцыстычных выступленняў М. Лынькова, але гэта і кніга-роздум «аб часе, аб сабе», у якой пастаянна адчуваецца прысутнасць аўтара, яго біяграфія. Мы прысутнічаем разам з М. Лыньковым на з'ездах пісьменнікаў

глыбей адчуць і радасць перамогі і шчасце заваяванага міру.

Неад'емнай рысай светапогляду М. Лынькова, усёй яго тэарэтычнай і грамадска-палітычнай дзейнасці з'яўляецца глыбока ўсвядомлены інтэрнацыяналізм і патрыятызм. Аб кім і аб чым бы ні пісаў ён, мастацкая творчасць заўсёды разглядаецца ім у кантэксце часу, пэўнага літаратурнага працэсу, на шырокім грамадскім і літаратурным фоне, арганічна ўключаючыся ў рэчышча агульнага развіцця класічнай рускай і савецкай шматнацыянальнай літаратуры. Лынькоў-крытык добра разумеў, што беларуская літаратура з'яўляецца неад'емнай часткай гэтых літаратур, бо яна расла пад іх «непасрэдным духоўным уплывам, у арганічных узаемасувязях, у крытычным асваенні усёй спадчыны старой культуры, у прамым наследванні найлепшых традыцый рускай рэвалюцыйнай дэмакратыі, рускай класічнай літаратуры».

Выяўляючы арганічнае адзінства нацыянальнага і інтэрнацыянальнага ў літаратуры, у артыкулах, прысвечаных разгляду творчасці Пушкіна і Гоголя, Талстога і Чэхава, Горкага і вялікага ўкраінскага кабзара Шаўчэнкі, М. Лынькоў адзначае плённы ўплыў гэтых пісьменнікаў на нашу нацыянальную літаратуру. Добрае веданне і разуменне творчасці Пушкіна і Гоголя, Талстога і Чэхава, Лермантава і Някрасава дало яму сапраўдную вышыню крытэрыяў, перасцерагаючы «ад правінцыяльнай вузкасці погляду», дало магчымасць ацаніць сапраўдны дасягненні і разам з тым засяродзіцца на нявырашаных задачах беларускай савецкай літаратуры.

Гістарычная, тэарэтыка-літаратурная каштоўнасць кнігі была б, несумненна, яшчэ больш высокай, калі б у ёй былі змешчаны згадкі Лынькова-мастака аб сваёй творчай лабараторыі. Змешчаныя ў кнізе артыкулы «Мой творчы год» (1955), «Аб рамане «Векапомныя дні» (1959), «Аб часе, аб сабе» (1964) не даюць поўнага ўяўлення аб дынаміцы творчага працэсу Лынькова-празаіка. І цяжка паверыць, што ў яго архіве, у яго багатай рукапіснай крытычнай спадчыне адсутнічаюць матэрыялы (выступленні, рэцэнзіі, дзённіковыя запісы, успаміны і інш.), далучэнне чытача да якіх дало б магчымасць па-новаму ацаніць многія творчыя факты і з'явы ў літаратурнай спадчыне таленавітага мастака і сапраўднаму зразумець яго наватарскія пошукі і здабыткі.

«Літаратура і жыццё» — кніга, у якой многа святла, цеплыні, любові да літаратуры і жыцця, у якой адчуваецца ўся незвычайная сіла публіцыстычнага слова пісьменніка і крытыка, даверлівага і шчырага, простага і дакладнага. Яна вызначаецца не столькі шырынёй ахопу падзей і літаратурных фактаў, колькі навізнай і глыбінёй іх крытычнага асветлення, сваім грамадзянскім патрыятычным пафасам, камуністычнай партыйнасцю, увасабляючы жывую сувязь пакаленняў, пераемнасць лепшых літаратурна-эстэтычных і ідэалагічных традыцый слаўнага мінулага з нашай велічнай сучаснасцю.

Валянціна СМЫКОЎСКАЯ.

ВЫШЫНЯ КРЫТЭРЫЯЎ

пэата» — гэта адкрытае, шчырае захапленне Купалам, чалавекам-творцам, яго душэўнай прыгажосцю, таленавітасцю і прастатой.

«Упершыню, — прызначае М. Лынькоў, — я ўбачыў пэата на з'ездзе «Маладняка» ў сярэдзіне дваццятых гадоў... убачыў яго ўсмешку, пачуў яго, купалаўскае, слова. Быў я шчаслівы. Усё гэта з'яўлялася значнай падзеяй у маім жыцці, першым, хаця і ўскосным, знаёмствам з вядомым, слаўным пэатам, якога любілі і шанавалі людзі, якім захаплялася моладзь, за якім ішлі маладыя пэаты, у якога можна было шмат чэму навучыцца і мне, не пэату».

У гэтай цытаце выразна акрэслены характэрныя рысы літаратурнай манеры пісьменніка-крытыка. Што гэта? Артыкул? Успамін? І тое, і другое. М. Лынькоў прывёў толькі адзін эпізод з жыцця Купалы, але ён дапамог нам лепш уявіць класіка нашай літаратуры як чалавека, зразумець яго як пісьменніка, творчасць якога «так жа шырока, бязмежна і шматгранна, як бязмежна, разнастайна і шматвобразна жыццё народа».

Са старонак артыкулаў паўстаюць непаўторныя індывідуальныя чалавечыя лёсы і характары многіх пісьменнікаў і ў кожным крытку мае знайсці нешта адметнае, што асабліва дорага яму ў гэтым чалавеку. Гаворачы аб творчасці Чорнага, ён падкрэслівае яго бязмежную любоў да чалавека працы, бачыць у ім пісьменніка-гуманіста «ў самым лепшым сэнсе гэтага слова». Аналізуе чы творчасць Крапівы («Пісьменнік-грамадзянін»), засяроджвае ўвагу на глыбокім веданні сатырыкам «жыцця народа, яго мовы, звычайу, здольнасці пісьменніка невялікім творам перадаць, растлумачыць сэнс падзей вялікага сацыяльнага гучання». Выключае патрабавальныя адносіны да мастацкага слова, глыбока грамадзянская заікаўленасць у лёсе народа вызначаюць, на думку М. Лынькова, прозу Мележа, у прыватнасці «Палескую рапсодыю», як назваў ён яго дыялогію.

СССР, на пасаджэннях праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, на сходах грамадскасці рэспублікі ў сувязі з юбілейнымі датамі, на сустрэчах з пісьменнікамі братніх рэспублік.

Здавалася б, што М. Лынькову, пісьменніку рамантычнага складу, цяжка будзе перайсці ад сацыяльна-рамантычнага пісьма да адкрытай, рэалістычнай ацэнкі падзей і фактаў. Але чытач не адчувае гэтай цяжкасці. Мастак-крытык арганічна паяднаны з мастаком-празаікам, адзінства іх і дае ўяўленне пра Лынькова-чалавека, грамадзяніна, які ўвесь у клопатах аб жыцці і літаратуры.

Сталася Лынькова-мысліцеля выявілася і ў арганічным спалучэнні абагульненняў, глыбіні погляду на жыццё і літаратуру з тонкім мастацкім пранікненнем у характар творчых пачаткаў у чалавеку, яго патэнцыяльных магчымасцей. Нельга не назваць у сувязі з гэтым артыкулы аб вайне «Мы пераможам», «Ідэі патрыятызму ў беларускай дарэвалюцыйнай і савецкай літаратуры», «Подвиг народа и армии», якія напоўнены глыбокай верай у народ, магутнай сілай філасофскага і гістарычнага абагульнення. Падзеі вайны выразна акрэслілі літаратурную, эстэтычную і палітычную пазіцыю Лынькова-пісьменніка і крытыка, які мысліў у маштабах агульначалавечай цывілізацыі. «У гады Вялікай Айчыннай вайны патрыятызм нашых народаў праявіў сябе ў шматлікіх гераічных справах, паказаў нашы народы перад усім светам, як народы... якія, здавалася, зрабілі немагчымае: не толькі вытрымалі націск самага лютага і бязлітаснага ворага... але і разбілі гэтага ворага, вызвалілі з яго фашысцкіх лап многія дзяржавы Еўропы і, па сутнасці, выратавалі культуру і цывілізацыю ўсяго чалавецтва ад цёмнай ночы фашызму». І гэта не проста жаданне выказацца перад чытачамі. Гэта быў абавязак тых, хто застаўся жыць, перад памяццю загінуўшых, абавязак пісьменніка-патрыёта асэнсаваць перажытае яшчэ раз у новым для яго жанры, каб

творыць П. Панчанкі, Я. Брыля, Р. Барадуліна, А. Петрашкевіча, А. Жука і многіх іншых нашых пісьменнікаў. Бойцеся духоўна сытых!». Гэты заклік, як ніколі, актуальны.

Нельга не падзяліць думку эстэтыка Х. Плавіуса (ГДР), калі ён робіць вывад аб тым, што ва ўсім свеце адбываецца палітызацыя мастацтва. Зараз вельмі актуальна гучаць словы выдатнага пісьменніка і тэарэтыка сацыялістычнага рэалізму Б. Брэхта: «Наша разуменне рэалізму павінна быць шырокім і палітычным». Палітызацыя літаратуры, як і яе с'янсізацыя, не азначае ператварэння яе ў дадатак, ілюстрацыю да палітычных і філасофскіх пастулатаў, лозунгаў і палажэнняў.

Сапраўды, літаратура заўсёды знаходзіцца на наступальных пазіцыях у барацьбе

супраць сытых і нявыхаваных, імкнецца перавыхаваць іх сілай свайго ўздзеяння. Яна з'яўляецца адным з арганізатараў нашага гарманічнага, прыгожага духоўнага быцця. У тым яе партыйнасць, народнасць. Гэтыя паняцці з часам сальюцца ў адно. Арганічнае спалучэнне пераваг развіцця сацыялізму з НТР, безумоўна, будзе садзейнічаць эстэтычнаму і мастацкаму прагрэсу чытача, усяго нашага грамадства.

У камуністычным грамадстве, дзе будучы жыць і працаваць паводле законаў новай маралі, грамадскі і эстэтычны ідэал сальюцца ў вышэйшую цэласнасць. Гэта і будзе вышэйшая ступень эстэтычнага прагрэсу.

Анатоль СІДАРЭВІЧ, аспірант кафедры марксісцка-ленінскай эстэтыкі і навуковага атэізму БДУ імя У. І. Леніна.

АСЭНСАВАНАСЦЬ ПАЗІЦЫІ І ЭСТЭТЫЧНЫ ПРАГРЭС

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

яго «сам брыгадзірам быў», «дзе што сеяць — маракаваў». Складаецца ўражанне, што дырэктар спрыяе Стасюкевічу — лясаватаму ўжо «мальцу» — сам не ведаючы за што. Хіба за прыгожыя вочы... Ідэал не выяўлены. І асабістае жыццё Стасюкевіча, прабачце, нуднае. Шчаслівая Люся, што не пайшла за яго замуж: яму ж дырэктар саўгаса, як хлапчыку, дакларуе вушы накруціць. Крыху пазней давялося прачытаць першую кнігу І. Канаковіча «Заводскія святанні» (Мн., 1978). Там ёсць апавяданні, дзе канфлікт, драма

самі сабой напрошваюцца, але канфлікту няма; ёсць мірнае суіснаванне сумленных людзей са злодзеямі («Дзікі сад»). «Дзень пасля адпачынку». Значыць, няма ў іх вобразах, у характары іх паводзін нашага ідэалу. Трэба не даць развіцця гэтаму «налёту бесканфліктнасці», паставіць яму заслон, таму што ён прагражае эстэтычнаму прагрэсу.

Драматыргія, якая адыгрывае зараз авангардную ролю ў нашай літаратуры, дала матэрыял для роздуму, паставіла праблемы. Яна набліжаецца да стварэння паўнакроўнага вобраза чалавека. Спрэчным здаецца, што старыяныя нагаса Каравай («Таблетку пад язык» А. Макаёнка) прышоў бы не з пустымі рукамі на ма-

ральны суд, як сцвярджае С. Лаўшун. Калі глядзець з пункту гледжання эстэтычнага ідэалу чалавека, а не эстэтычнага ідэалу твора пэўнага жанру (што робіць С. Лаўшун), то Каравай з яго «дыпламатыяй» не можа стаць узорам для пераймання. Што ж да тычыць жыццёвасці, праўдзівасці, перананаўчасці вобраза, то яны ёсць. Тут даследчык падмяніў паняцці: твор, яго вобразы могуць быць напісаны ідэальна, але не кожны ідэальна напісаны вобраз — узор для пераймання. Калі памятаць, што ідэал ёсць адмаўленне старога, коснага, то зусім зразумела, што Каравай, які не канфіліктуе, а прыстаўваецца да статус-кво, не зусім ідэальны чалавек.

Усвядоміўшы свае адносіны да творчасці, пісьменнік становіцца на пэўную пазіцыю. Пазіцыя пісьменніка — гэта яго самаўсведамленне, самаўсведамленне мэты творчасці і сродкаў для яе дасягнення.

«Бойцеся духоўна сытых!» — гучыць лейтматывам у

ЯШЧЭ У ПЕРШАЙ кніжцы «Спатканне» Мар'ян Дукса сивердзіў сябе аўтарам, схільным да роздому аб сутнасці і каштоўнасці чалавечай асобы, яе наўторнасці, у многім прадвызначаючы не толькі асабістыя пошукі, але і шлях паэтаў свайго пакалення, у творчасці якіх абвострана гучыць тэма адказнасці чалавека за

адзіства ўвогуле цікавай размовы пра сваё месца ў жыцці, пра грамадзянскую самааддачу кожнага: і трактарыста, і паэта. Выклікае непаразуменне і такі выраз: «Час круціцца і круціцца, як млын» (?). На самай справе млын заўсёды стаіць. Круціцца жорны, вадзяное кола, крылы ветрака.

Аднак, прыемна, што аўтар з веданнем справы, каларытна

ка. Няма патрэбы даказваць, якую ролю адыгрывае ў сённяшнім цывілізаваным свеце прырода, яе ўздзеянне на душу аўтара - псіхалагічны стан чалавека. Сюжэт верша прасты. Аўтобус сярод жытнёвага поля. Незнаёмыя пасажыры. Аўтар пытаецца ў жыта, як у сімвала жыцця: «Між намі даверы ці зменела? Можна, бракуе і сённяшнім сэрцам жытнёвай зліт-

вершы, як «Продкам», «Вытокі», «Нарач».

Улюбены ў мару, рамантычны і летуценны герой М. Дуксы не абмянае штодзённага жыцця землякоў, дзе быт не засланяе жадання «мелодый высокай прарасці». Своеасаблівай паэтызацыяй звычайных з'яў і малюнкаў з'яўляюцца вершы «Суботні дзень», «Цвіценне лёну», «Там нешта прапусціў...».

Імкнучыся да паглыбленага адлюстравання факта, паэт часам бывае шматслоўным, а размова набывае ўяўную філасафічнасць. Менавіта такое сталася з вершамі «Воблакі», «Экскурсія старшакласнікаў», «Тлушчца клякса... Сёння ўрачыста...». Налёт пэўнай манернасці і трафарэтнасці адбіўся на творах «Ідзе вясёла хадой...», «Чаго хацець на золку болей?», «Вятроў сустрэчных б'е крыніца...». Не заўсёды паспраўднаму глыбокі і верлібры паэта, дзе поруч са значнаю гаворкай, цікавацю думкай («Большасць маіх выхаванцаў зіркахастых», «Твая прысутнасць», «Тваё мінулае») суседнічаюць павярхоўна - апісальныя альбо надуманыя ўзоры («Сказ - васьміног запаўзае ў верш...»). Увогуле ж варта толькі вітаць абжыванне ў паэзіі М. Дуксы верлібра, які, як правіла, паказвае арыгінальнасць мыслення мастака, думку аўтара без знешніх аздоб традыцыйнай паэтыкі («Дрэвы агучаны птушкамі», «Курортнікі», «Мужчына з сіваю чупрынай...»).

У зборніку даволі прыкметнае месца займаюць і вершы-мініяцюры, у якіх аўтар спрабуе скандэзавана - лаканічна і ёміста данесці да чытача сваю думку, падзяліцца ўласнымі сумненнямі і перажываннямі. У лепшых вершах такі намер ажыццявіўся даволі арганічна і поўна. Гэта можна сказаць пра «Насычанае музыкай імгненне» і «Замерла гучная шматслоўнасць». Аднак такія двухстроф'і, як «Не разлінены ў лінейку...» і «Той бераг» выглядаюць аблегчана - трывіяльнымі, дзе канстатацыя факта не вырастае да сур'ёзнага мастацкага асэнсавання, не выходзіць за межы прыватнага.

Лепшыя ж творы М. Дуксы пацвярджаюць актыўны пошук аўтарам свайго месца ў жыцці і творчасці, сведчаць аб удумлівым спадзяванні паэтам жыцця нашага сучасніка.

Віктар ЯРАЦ.

КНИГАПИС

Ю. ЮРАФ. Кто раз убачыў. Маршрутамі замежных слётроў па Краіне Саветаў. На рускай мове. М., Выдавецтва палітычнай літаратуры, 1978.

На карце-схеме, што змешчана ў гэтай кнізе, прабеглі чырвоныя ніці-маршруты, якія звязваюць сталіцу нашай Радзімы Маскву з многімі гарадамі і іншымі населенымі пунктамі краіны. Сярод іх — Брэст, Мінск, мямарыяльны комплекс «Хатынь». Менавіта сюды пралілі маршруты шматлікіх замежных гасцей, якія едуць у Саветскі Саюз, каб пазнаёміцца з жыццём, культурай, навукай, а таксама гераічным мінулым народа, які за гады Саветскай улады зрабіў нечуваны скачок у сваім сацыяльна-палітычным і эканамічна-культурным развіцці.

Пра знаёмства з Беларускай шматлікіх замежных дэлегацый падрабязна расказваецца ў раздзеле «Калі ласка»

Б. САКОЛЬСКИ.

БЕЛАРУСЬ: КНИГА І МАСТАЦТВА. Ілюстраваны каталог. Выданне на рускай і англійскай мовах. Мінск, «Вышэйшая школа», 1978.

Беларускае рэспубліканскае аддзяленне Усесаюзнага агенцтва па аўтарскіх правах выпусціла на рускай і англійскай мовах ілюстраваны каталог «Беларусь: кніга і мастацтва». Выданне гэтае ў першую чаргу адрасуецца замежным выдавецкім фірмам і аўтарска-прававым арганізацыям і стаіць у свай імгненні «пазнаёміць партнёраў УААП з творамі беларускай грамадска-палітычнай, навукова-тэхнічнай, мастацкай літаратуры, навінкамі музыкі, вышэйшага мастацтва». З цікавасцю з ім пазнаёміцца і самы шырокі чытач.

Пра планы кнігавыдаўчоў рэспублікі ў дзесяці п'яцігоддзі расказвае ў артыкуле «Рубяжы беларускай кнігі» старшыня Дзяржкамвыда БССР М. Дзялец.

Можна даведацца з выпуску таксама і пра работу выдавецтваў «Беларусь», «Мастацкая літаратура», «Навука і тэхніка», «Вышэйшая школа».

Цікавымі атрымаліся літаратурныя старонкі. Тут змешчаны выступленне народнага пісьменніка Беларусі І. Шамякіна «Творчая пазіцыя пісьменніка» — аб працах развіцця беларускай прозы, паэзіі, драматургіі, штрыхі да творчага партрэта Б. Сачанкі «Трыюмфальная памяць», дыялог з Р. Барадуліным «...Як размова з уласным сумленнем», апавяданне Б. Сачанкі «Шрам на спіне», верш Р. Барадуліна «Камлі Брэсцкай крэпасці», словы і ноты песні «Вераніка» (словы М. Багдановіча, музыка І. Лучанка).

З творчасцю народнага мастака СССР М. Савіцкага знаёміць В. Вірсоцкі.

Выданне багата ілюстравана рэпрадукцыямі карцін М. Савіцкага, а таксама шматлікімі вокладкамі кніг. На многіх з іх змешчаны разгорнутыя анаталы.

І. ВІШНЕУСКИ.

АКЗЫІНЫ ПОШУК

лэс бацькоўскага кута і планеты, бескампрамісна і строга выносіцца прысуд не толькі некаму іншаму, але, у першую чаргу, — сабе самому, сваім учынкам, сцвярджаюцца сваё духоўнае пасталенне.

Зборніку «Забутыя словы», акрамя «Спаткання», папярэднічалі такія кніжкі паэта, як «Крокі», «Станцыя», «Прыгаршчы суніц». Застаючыся верным уласнай творчай і грамадзянскай пазіцыі, М. Дукса, як і раней, не збіваецца на фальшывую патэтыку, на няшчырасць прызнанняў (гэта, праўда, не азначае, што ў зборніку няма элементаў дэкаларатыўнасці, няўдала знойдзеных інтанацый, агульных разважанняў).

Прыкладам адчувальнай неадпаведнасці ўзятага тону ўдзячнай і вечнай тэме прызнання ў вернасці да родных вытокаў, да першых крокаў у самастойным працоўным жыцці служыць зачын паэмы «Сувязь». Гэта датычыць як самой інтанацыі, у нечым інфармацыйна-агульнай, рытмічна-раслабленай і малавыразнай, так і лексікі, даволі мала прыдатнай у дадзеным выпадку: «Камандзіры ў матчыную вёску», «Няспынная ўдарная сяўба», «Увішны трактар шпарыць апантана...» Такія пралікі ўплываюць на ўсю структуру твора, руйнуючы цэласнасць і

і дакладна перадае рух душы падлетка-механізатара, які ўпершыню далучаецца да таямніц прафесіі. Такія месцы лепшыя ў паэме, яны сагрэты цёплым успамінаў аўтара, добрай канкрэтнасцю, якая не пераходзіць у халоднае апісальніцтва, арганічна яднаючыся з паэтычнай задумай і настраёнасцю.

У адным з вершаў М. Дукса гаворыць: «Не хочацца думаць, што рыфмы мае для забавы...». Гэты тэзіс успрымаецца не проста як паэтычная формула, але і як грамадзянская пазіцыя мастака, яго развага над характарам творчасці, над хвалючымі пытаннямі неабходнасці сваёй працы. Духоўная сталасць асобы ўяўляецца аўтару не закончаным этапам, а няспынным працэсам, дзе перад самакрытычным розумам раскрываецца ўсё больш прасторы для спазнання свету і сябе ў ім.

Не з'яўляючыся прыхільнікам «гучнай» публіцыстыкі, М. Дукса не ігнаруе пры гэтым усёй няпростай сувязі чалавека з жыццём і грамадствам, знаходзячы ў «ціхіх» інтанацыях (што выдатна зроблена ў рускай паэзіі апошніх год Мікалаем Рубцовым) шырокую гаму перажыванняў, свежы аспект бачання чалавека. Найбольш характэрным у гэтым сэнсе з'яўляецца, на мой погляд, верш «Жыта». Напісаны верлібрам, гэты твор цікавы сваім паваротам думкі, яе адценнямі, што сведчыць аб пільным поглядзе аўтара на сучасні-

насці». Герой верша ў фінале твора выяўляе з усёй паўнотай прагу чалавечнасці і давер'я між людзьмі:

Хай сцішацца шыны —
Хай зломіцца графік...
Выйдзем,
Змоглыя, адчужаныя —
Пагаварыць, пасажыры —
Абагрэцца,
Зблізіцца
Ля залатога настра твайго,
Жыта.

Верш адметны і сваёй эмацыянальнай палітрай, і высокай гуманістычнай накіраванасцю. Імкненні да гарманічных адносін між людзьмі ў нашай літаратуры заўсёды знаходзілі сваё глыбокае і страснае выяўленне. Вырашэнне М. Дуксам гэтай сацыяльнай праблемы адбываецца не ў спрошчаных імператывах, а ў форме чуйнага дакранання да свету людскай душы, да тых сімптомаў, якія нават у сваёй эмбрыянальнай стадыі выклікаюць трывогу і насяржананасць.

Назвай для зборніку паслужылі словы аднаго з безназоўных вершаў, у якім настойліва гучыць матыў адданасці заповітам папярэднікаў, вернасці зямлі продкаў, унутранай, а не эстрадна - паказной любові да яе вечнай мовы, культуры. Тут — і згадка пра першы прызнанні закаханых сэрцаў, і гонар за веліч зробленага суайчыннікамі, і надзея на будучы ўраджай. У адной ідэіна - тэматычнай абойме з гэтымі творамі стаяць і такія

чавым лесе», па-свойму глянуць на факт, прыйсці да сваіх, арыгінальных высноў. Думаецца, апавяданне «Даўнія суседзі» не загучала на поўную сілу ад таго, што аўтарскае крэда засталася ў адной плоскасці з фактамі, аўтар не здолеў узяцца вышэй разважанняў дзеда Богуша аб гора-гаспадарар — меліяратарах.

Прывабляе натуральнасць, нязмушанасць мовы І. Капыловіча. Але разам з тым хочацца засцерагчы яго ад захвалення дуплетнымі словазлучэннямі тыпу «думкі-развагі», «размова-спрэчка», «паплыў-аддаліўся» і г. д. Відаць, гэта ў аўтара ад імкнення да канкрэтнасці той ці іншай дэталі. Але, на жаль, гэтае імкненне вядзе часам да нагрушчвання падрабязнасцей. Тады рушыцца характэрнае вобразнае, а разам з ім і архітэктоніка сказа.

Найбольш заўважэцца гэта ў апавяданні «Зноў дома». Вось сказ, вельмі характэрны для І. Капыловіча: «Падыйшоўшы да калодзежа, яна (Ёўга.—І. Ж.) папалывала на далоні, пацерла далоня аб далоню, каб рукі не слізгаліся па коўзкім вочале, на канцы якога на кручку вісела вядро, стала апускаць вочап з вядром у глыбокі калодзеж». Хораша, ці не праўда, вось гэтае «пацерла далоня аб далоню!» Чым яшчэ, як не гэтым зусім не жаночым жэстам — жэстам сялянскай самавітасці і руплівасці ў працы — можна так дакладна і ёміста ахарактарызаваць натуру Ёўгі (жанчына адна выгадала дзяцей, паставіла на ногі, а гэта ў пасляваенны час — клопат немалы).

Затое вочап, на канцы якога, ды яшчэ на кручку вісела вядро (а што б там магло быць яшчэ?) — гэта ўжо непатрэбнае «разжоўванне» таго, што само сабою зразумела. А, між тым, музычасць сказа парушана.

Шкада таксама, што, валодаючы пэўным майстэрствам, аўтар часам на дзіва аднабаковы ў выяўленні пачуццяў герояў.

...У адным з апавяданняў ёсць доволі пластычны малюнак: «Луг, на якім маці з аичьмам рабілі сена, нагадаў мора: як і ў мора, у лугавыя травы садзілася сонца, над лугам гуляў свежы ветрык, а як толькі звечарэла, над ім перакуліла свой чарпак Вялікая Мядзведзіца». Хацелася б, каб у творчасці пісьменніка быў заўсёды наперадзе гэты луг жыцця.

Ігар ЖУК,
студэнт філфака БДУ імя У. І. Леніна.

Які твой луг?..

Жыццёвай назіральнасці Івана Капыловіча спрыяла, відаць, тое, што ён пэўны час працаваў журналістам. І хаця першы зборнік ягоных апавяданняў не вылучаецца тэматычнай шырынёй, тым не менш у лепшых творах заўважэцца пастаноўка некаторых сацыяльных праблем.

Да ліку найбольш удалых хочацца аднесці апавяданне «Улазіны», у якім даволі выразна праяўляецца пэўнае майстэрства аўтара. Удача, думаецца, перш за ўсё ў тым, што І. Капыловіч змог праз характэрныя выпадкі раскрыць няпростасць жыцця чалавека.

Сцяпан, герой апавядання, знясілены цяжкай хваробай, трывожыцца, што не здолее дабудаваць дом. Бадай, у такім асноўным клопаце і праходзяць яго апошнія дні, і перад намі раскрываецца цэласная натура чалавека, жыццёвым прынцыпам якога заўсёды было дарыць людзям дабро. Пасля вайны ён пабраўся з удавой-салдаткай, каб у дзяцей быў бацька. Зараз яго дачка Вера разышлася з мужам, і маленькая Анжэлка таксама застаецца без бацькі. Дакладней, бацька ўжо знайшоўся — другі. Падобны лёс пры далёка не падобных абставінах. «Вырасце Анжэлка, ці пойме яна цябе, яе ж бацька жывы?» — пытаецца ў дачкі Сцяпан. І пісьменніка хвалюе гэта думка — думка аб адказнасці чалавека перад грамадствам: што ты пакінеш пасля сябе людзям? Сцяпан пакінуў нашчадкаў дом. А ці толькі дом? Ці яшчэ нешта значнае і чалавечнае? — прымушае задумацца І. Капыловіч. Маральна-этычны аспект на першым плане і ў апавяданнях «Зноў дома», «Даўнія суседзі», «Хлеб». У «Пятровічавым лесе» пастаўлена важная праблема ўзаемасувязі пакаленняў, важная ў сэнсе таго, як маладыя панясучь далей эстафету дабра і справядлівасці.

На жаль, пісьменніку не заўсёды ўдаецца так, як у «Пятрові-

І. Капыловіч. Сонца садзіцца ў травы. Апавяданні. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1978.

Мікола АРОЧКА

«Мой родны кут, як ты мне мілы!»
Любоў, як і зямля іх,

Зямля Міцкевічаў

Зямля Надніманская...
Колькі сілы
Тваёй, знутры,
Прышло ў глыбінны рух.
Ты нарадзіла іх, тытану двух,
Іх творчы дух
Магутна ўскаласіла.
Як сталася,
Што ў подзвігу святым
Дзве постаці грамамі пажагнаны
І ў місіі служэння паяднаны
І талентам,
І прозвішчам адным?
З глыбін іх пажагнаны курганы,
Паданні, замчышчы, сівыя вежы,
І пушча, і дубы на прыбярэжжы,
І песні наднямонскай стараны.
«Літва, айчызна мая» —
Як уздых,
На зломах лёсу —
Вернасць да магілы.
А ўслед:

Зямля,
Гісторыяй не лашчаная.
Наваградчына — з нетраў карані.
Вялікі эпас памяці крані —
І адгукнецца
Мікалаеўшчына.
Нямела дзікіх крыўд, ліхіх нягод
У камянях стагоддзяў перамолата.
Міцкевічы...
Ад волата да волата
Пралегла колькі непакорных год!
Я на Русі
Спакон беларусін.
Нічога, што літвінам называлі.
Мяне дзвалілі,
Паланізавалі,
Ды помню я,
Якога роду сын.

З той памяццю —
І крэўнасць удвая.
І улюбёнасць — з болем, да
бязмежнасці.
Каб не чуццё вась гэтай
прыналежнасці,

**На прэм'еры
«Песняроў»**

(ЗАМЕСТ РЭЦЭНЗІІ)
Агучана ўдарыў гrom —
І рэха у тушчы канала.
Курган уздыхнуў нутром —
І з нетраў яго
Памалу
Выходзіў, як здань, Гусляр,
Рука ледзь кранала струны,
І сплах успышак пярунных
Выхопліваў бяклы твар.
Знямелыя вусны бязмоўна
Як бы выгаловалі стогн.
Не ў тон

Засмяяўся раптоўна
Над прывідам тым.
Саксафон.
Як носьбіт пачатку злога,
Кідаў ён прысуд у твар.
Не неба, не дар ад бога,
А ён тут — і бог, і ўладар.
Бой — гукі? Ці легіёнаў?
Дзе сілы, старыя, як свет.
Чаму ж так тужліва, ўтрапёна
Мой боль выпявае кларнет?
Чаму так душу працінае
Скрыпічнае нотаў звон?
Гісторыяй тая звая,
Ды наша яна спагон.
Кранаўся баладнага тону
І ўглыб рос карэнным дрэў
Наш кожны пясняр і да скону
Гісторыяй гэтай хварэў.
І колькі музыкаў вядоўных
Панесла з балючай струны
Зямных нашых тонаў чароўных
І стогнаў —

у курганы!
Іх цені ўваскросана ўсталі
У магіі гукі і слоў.
У свет гэта — у гордай паставе —
Выходзіць іх водпаведзь зноў.
У новай уладзе рытмаў,
У шэпце дубоў і бяроз
Мне чуюцца водгалас бітваў
Сучасных.
І даўні наш лёс.

**Казачныя
метамарфозы**

Ваўкалакі, відмы, вурдалакі...
Свет таемны казачных адзінок.
Як пазнаць магічныя адзнакі —
Мову даўніх тых метамарфоз?
Быў — як чалавек. А праз імгненне —
Вобаратнем стаў, папоўз да зорні.
Ведзьмавані ўсе, пераўтварэнні
Больш вялі ў ліхі якісці створ.
Але ў тым пярэваратным стане,
Пад закліццём злога ведзьмаша,

Гэтак прагла да свайго вяртання
У чалавечы воблік свой душа.

Як прарвацца ёй праз абалонку
Чужароднай плоці — да быцця
Першаснага, дзе свой хлеб, гамонка,
На кудзе калядная кудзець?

Немагчыма? Згублен ключ замовы?
З тымі быць, хто ў поўсці? Падываць?
Слыхам чуць лагоду свайго слова,
Ды ад чараў — не адчараваць?

Толькі, можа, бае нам пайдманна,
Казка свой урок дае гуманна —
І з душы зрывае кіпці, поўсць.

І абставін злое ачмурэнне
Расчышчае цяжка, ў барацьбе.
Праз парогі ўсіх пераўтварэнняў
Чалавек прыходзіць да сябе.

**Балада
бульбянога поля**

Паставілі нас па барознах,
Нібы да сцяны прыставілі.
Я чую, як сочыць пагрозна
За мной вочка чорная сталі.

Свідруе і збоку цэліць
У стому маю над кашамі.
Вось грывне... І рэха па целе
Паўзе ўжо ад ног мурашамі.

Імжыстая золь пацпебае.
Капачка скрыгоча абвара.
Чаму так карціцца няцерапа
Руце загарнуць тую бульбіну?

Не ў кош, а глыбока — ў глебу
Зямля пагладзе — з наказам.
Падлетак, нядаўе табе тэрэза
У дол — з гэтай бульбаю разам?

Снуе за спіною двунога
Пастрашлівы цень — на ўсё поле.

3 БЛАКНОТА ПІСЬМЕННІКА

НА ШУМІЛІНШЧЫНЕ быў я ўпершыню...
Гаманкая чародка хлопчыкаў і дзяўчынак
з вёскі Грабянцы ішла пагодлівым верас-
нёўскім днём у школу. У кустах ля даро-
гі дзеці заўважылі дзіўны металічны прад-
мет — круглы, прадаўгаваты, з аднаго канца завост-
раны. Ніякай снарад! — вочы хлопчукоў загарэлі-
ся цікаўнасцю.

Неўзабаве снарад ляжаў пасярод дарогі. Дзяў-
чынкі, якіх такія «цацкі» займалі не надта, пайшлі
далей, а хлопчыкі парашылі тут жа паспрабаваць
скруціць галоўку і зазірнуць у сярэдзіну. Цікаўная
дзіцячая галовы схіліліся над пабітай іржою знаход-
кай. У кагосьці ў руках аказаўся камень. Ён зацісну-
ты мурзатымі дзіцячымі пальцамі, глуха дзыннуў
па метале раз, другі. Трэці раз ударыць хлапачка ру-
ка не змагла. У вочы бліснула вогненная маламка, на-
ваколле скалануў выбух. Сямёра хлопчукоў з Гра-
бянцоў у той дзень не прыйшлі на ўрок у Валатоў-
скую школу. Не прыйшлі яны і назаўтра. Не прый-
шлі і больш ніколі не прыйдуць...

Гэта здарылася 14 верасня 1968 года. На дваццаць
чацвёртым годзе пасля Перамогі і на дваццаць пятым
годзе пасля вызвалення Шуміліншчыны ад нямецка-
фашысцкіх захопнікаў...

Доўгія тры гады стаяла пад фашыскай акупа-
цыяй наша зямля. Аднак была яна не толькі пакут-
ніцай, але і змагаркай. Паўсюль на Беларусі палала
пільмай суровай партызанскай барацьбы. І, можа
быць, найбольш гераічныя і найбольш трагічныя стар-
онкі партызанскага летпісу пісаліся менавіта на
Віцебшчыне, у тым ліку на Шуміліншчыне (у пры-
ватнасці, тут самааддана змагаліся з ворагам і ге-
раічна загінулі юныя абалюшкі падпольшчыкі, нашы
беларускія маладагвардзейцы). Смерць ваіны прый-
шоў па гэтай зямлі асабліва жорстка (нават у параў-
нанні з маёй Лагойшчынай, чыя Хатынь стала сім-
валам тысяч вогненнах вёсак Беларусі), спялялішы
паселішчы, дашченту зруйнаваўшы плён людской
працы, забраўшы з сабой тысячы і тысячы чалавеч-
х жыццяў.

Ваіна на доўгія гады пакінула свой жахлівы за-
сеў у гэтай гераічнай зямлі: незлічоную колькасць
мін, авіябомбаў, снарадаў. Тысячы іх знойдзены і
абязшкодзаны за пасляваеннага года. Аднак і дагэ-
туль у час розных земляных работ, расчысткі лесу,
аварэання аблог, асушэння і распрацоўкі вясновы
высоўваюцца і выкопваюцца, высправаюцца бясплоўны
пагодкамі смярцельныя дарункі ваіны. І тады, зда-
рацца, над берагамі ціхапалынных Дзвіны, Сечны,
Обалі і Усысы коціцца рэха ваіны...

Напісаў гэтыя словы — «рэха ваіны» — і супыніўся.
Падумалася: а ці правільна гэта? Ці не агукаеца
гэта сама ваіна? Так, так, гэта яна, праклятая, а не
ніякае рэха яе. Бо вось жа — курыцца свежая ва-
ронка на дарозе з Грабянцоў у Валатоўку і ляжачы
вакол скрываўлення, з сінімі вачыятамі, у якіх на-
заўжды пагасла сонца, грабянцоўскія хлопчыкі.

І гэтаксама ў сэрцах людскіх жыве не водбліск
колішняга болю, а сам — пякліны і незагойны болі.
Можа быць, гэта таксама асабліва востра адчула-
ся там, на Шуміліншчыне, дзе вельмі шмат помнікаў.
Помнікаў героям і ахвярам ваіны.

І ёсць яшчэ адзін велічны, хоць знешне і непрык-
метны помнік — людская памяць. Як трэба ўмець
слухаць і шанаваць яе, людскую памяць, засведчыла
праўдзівейшая з праўдзівейшых кніг — «Я з вогнен-
най вёскі...» А. Адамовіча, Я. Брылі і У. Калесніка.
У ёй, у людской памяці, захоўваюцца ўсе 1418 дзён

ваіны. Захоўваюцца жахлівымі, балючымі згадкамі.
Аднак жа сярод гэтай амаль паўтары тысячы дзён
былі, ёсць два асаблівыя дні. Светлыя і
шчымыя радасныя! Першы — дзень Вызвалення.
Дзень доўгачаканага Збавення. Збавення ад жаху.
Ад пакут. Ад смерці. І другі дзень — дзень нашай
Вялікай Перамогі.

Да шумілінцаў дзень Вызвалення прыйшоў 23 чэр-
веня 1944 года. Менавіта тым днём над адзіным ача-
лелькам у Шуміліне будынку — будынку чыгуначнага
вакзала — зноў залунаў Чырвоны сцяг.

Мала хто з шумілінцаў спаткаў дзень Вызвалення
на шумілінскай зямлі. Сотні, тысячы былі расстраля-
ны, павешаны, спалены жывымі, закатаваны. Амаль
паўтары тысячы юнакоў і дзяўчат тэглераўцы вывез-
лі на катаргу ў Германію. І ўсё ж памяць людская
— жыве...

Расказвае былы сакратар Шумілінскага падполь-
нага райкома камсамола, цяпер пенсіянерка Наталля
Леанідаўна Герман:

— У снежні сорак трэцяга наша партызанская бры-
гада імя Леніна вымушана была з балі адыходзіць у
Расонскія, а пасля ва Ушацкія і Дзісенскія лясы. У
сярэдзіне чэрвеня сорак чацвёртага апынуліся на
Шаркоўшчыне. Памятаю, стаялі ў вёсцы Алашкі —
на радзіме славуэтага сядоўніка-селекцыйнера Сідоры.
Разам з мясцовымі партызанамі вырашылі «расціць»
на чыгунку. Перад дарогай прыслы ў хаце пераку-
сіць. Раптам забягае ў хату наш радыст і крычыць:
«Таварышы, Шуміліна ўзялі!» Мы не памяталі сілзе ад
радасці. Тут жа, у хаце, хапіліся за зброю і наладзілі
салют. Неразумна, вядома, страляць у столь, ды што
збілеў увесь: «Што вы нарабілі? Там жа, на гарыш-
чы, мае хлопцы спяць, уранку вярнуцца з заданнем...»
Нам і дух заняло. Кінуліся на гарышча, а там — пус-
та: хлопцы спялі паспаць і рызыліся... Ну, а
неўзабаве паспелі з байцамі Чырвонай Арміі. Ра-
дасці жэтаў не было. Радасць гэтая азмрочвалася
адно страў многіх і многіх таварышаў, якіх загіну-

лі ў гэтыя апошнія перад вызваленнем дні. Памятаю
партызана Жолудзева — імя, на жаль, забылася. Па-
міраў ён ад ран у лазарэце. Прышла я да яго, а ён
просіць наладзіць яму сустрэчу з франтавікамі. Бай-
цы спяшаліся на захад, але, як пачулі просьбу пара-
ненага, адразу ж згадзіліся затрымацца на колькі
хвілін. Прывяла я да Жолудзева яго са свайой шапкі
чырвоною стужку, аддаў байцам, а яны яму — чыр-
воную зорачку з пілоткі. Паглядзеў на дарагіх гасцей
Жолудзеў, цераз сілу ўсімкнуўся, сказаў ціха: «Дзя-
кую, таварышы... Дачакаўся... Цяпер памру спакой-
на...» Памёр ён у той жа дзень. Хавалі мы яго пры
дарозе, на высокім пагорку. І нашы байцы, што ішлі
на захад, прыпынілі на хвіліну свае баявыя машы-

ны, схілялі ў жалобе галовы. А як апусклі туну ў
дол, над намі паявіўся чырваназоры самалёт. Лёт-
чык, напэўна, убачыў зверху і ўсё зразумеў, бо зра-
біў над пагоркам круг і памахаў крыламі...

Хацелася як мага хутчэй дадому, працаваць пад
мірным ужо небам на роднай зямлі, аднак давляло
яшчэ ці не месляц затрымацца на Шаркоўшчыне: пра-
чэсвалі лясы, дабівалі рэшткі гітлераўцаў, што яшчэ
групамі і ў адзіночку бадзяліся ў тыле нашых войск.
У Шуміліна вярнулася недзе ў ліпені...

Расказвае былы камісар партызанскага атрада
«Грозны» брыгада імя Карыткіна, цяпер старшыня
раённага Сувэста таварыства аўта- і мотааматараў
Іван Дзмітрыевіч Васільеў:

— Мы пад ударамі рэгулярных франтавых часцей
вымушаны былі адыходзіць у іншыя раёны. Наша
брыгада адышла ва Ушацкія лясы, удзельнічала ў
славетым Ушацкім прыраве. Гэта былі цяжкія і ге-
раічныя дні. Недарэмна цяпер там узведзены велічны
помнік-мемарыял. Пасля прыраву апынуліся ў Міёр-
скім раёне. Наш атрад, памятаю, займаў абарону на
участку якраз насупраць Міёраў. Некалькі гадзін
ішоў бой. Мы былі галодныя, стомленыя, амаль без
боепрыпасаў. Але настрой быў радасны — ужо чу-
ваць была магутная кананда нашых наступалючых
войск. І вось у адзін з момантаў, калі мы чакалі чар-
говай варожага атакі, удалечыні паказаліся танкі. Мы
падрыхтаваліся да бою. Як ні чакалі мы сустрэчы з
нашымі войскамі, усё ж не маглі адразу паверыць,
што гэтыя танкі — не фашысцкія, а нашы. Не адразу
паверылі і тады, калі прырэзала машына спынілася і
з яе высначыў маладыя танкіст. «Хто вы?» — усё
яшчэ насцярожана спытаў я. «А вы хто?» — усмі-
нуўся, пэўна, дагадаваўся, хто мы, танкіст. «Мы —
партызаны...» — адказаў я. «Здарова, братні!» — рас-
кінуў руны для абдымкаў наш дарогі, доўгачаканы
госць. Стомленасці, голаду я не было. Мы кінуліся да
байцоў, што сядзелі на танках, абдымалі іх, плакалі,
смяяліся... А праз некалькі хвілін разам з імі рушылі
на Міёры і выбілі адтуль ворага адным ударам, як
кажуць, схода. Хіба магло нас стрываць тады што-
небудзь? Прыхіў сіл быў нечуваны! Мы ішлі ў атаку
на Міёры пад музыку «Кацюшы», ляную чулі ўпершы-
ню, і гэта была дзівосная, пераможная музыка...

У кош зазірае... Ой, многа
На дне скамянела там болю!

Ад стрэлу — злавесны пошчак.
З калень прыўстае падлетак.
Капае. Здавацца не хоча
Свінцу бульбяны палетак.

Дых спёрла... На грудзі абвалам —
Як бульба у склеп — каменне...
З каленак маіх уставала
Вялікае супраціўленне.

Хор дубовага лісця

Поча ў вясновым блакіце
Д першай зялёнай травой
Дубовае жоўтае лісце,
Сухое, даўно нежывое.

Гляклі маразы і сцюжы,
Вятрыска надрыўна скуголіў.
Ды лісця сухога не здужаў
Ніхто у дубовым голлі.

Адолее нас толькі свежы
Лясны веснавей у зацішку.
Ён промнем блакітным разрэжа
Набракную сокам пупышку.

Журботлівы сум сухалісця
Не значыць, што дрэва сухое.
З адчаю трывогі не біце:
Абы карнявічка жывое!

З пластоў нежывых, безгалосых
Яно вузлавата па жылах
Не раз яшчэ ўздыме ў нябёсы
Вяршыню-зялёную сілу.

Маналог

Траметэя

Я людзям перадаў агонь багоў.
І вы, жахлівай карай пакараўшы
Мяне тут, са спакоем алімпійскім
Цяпер яшчэ пытаеце:
Навошта!

Па-вашаму, няхай бы той агонь,
Нераспазнаны ў сховішчах прыроды,
Драмаў ці тлеў у спратах грамавержца.
Хай людзі поўзалі б кратамі ў цемры,
Абмацвалі б далонямі ў пячорах
Каменні, быццам чэравы кандзея.
Ірвалі б кіпцямі сырое мяса
І, сіверам працятыя, дрыжэлі б,
Да цела тулячы дзяцей...

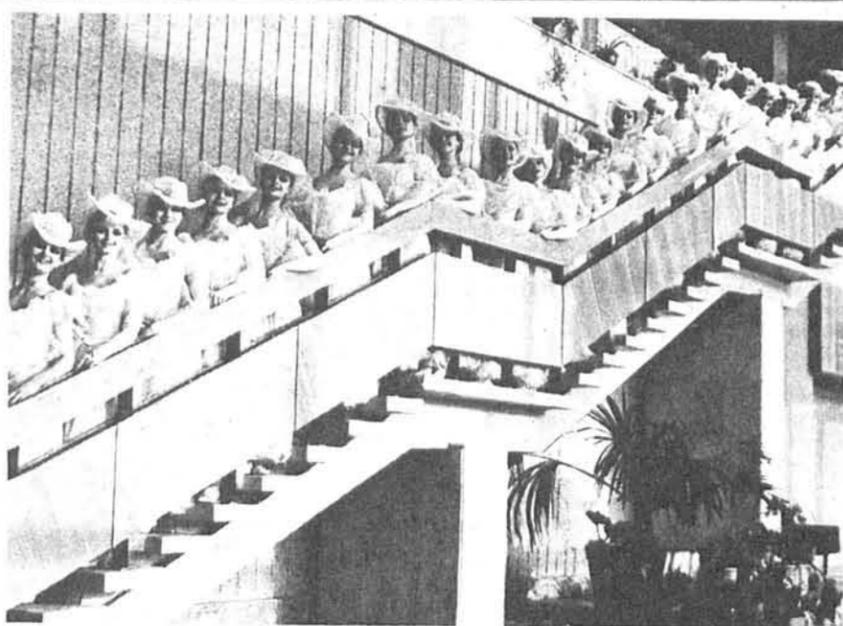
Затое
Усе ж яны жылі б, жылі б на свеце!
Хай поўнілася б цёмнай сілай цела,
Хай душы абрасталі б дзікай поўсцю,
Але ж яны не зруйнавалі б дом свой,
Не спялялі б полымем, якое,
Прарваўшыся з каморак патайных,
Пайшло гуляць па свеце...

О, багі!
Папрокі вашы раняць мяне больш,
Чым птахі, што дзяўбаюць маю печань...
Няўжо я памыліўся?... Ды без промня,
Што патаемна ўкраў я для людзей,
Кім жа былі б яны? Рабамі змроку?
Вы цяжка праклінаеце... А людзі,
Што на сябе паякельны пал агню
З тых дзён нясуць, —
Мяне не праклінаюць!
Складаюць мне і оды, і паэмы.

І з тым агнём гуляюць, нібы дзеці.
Яны ўжо ходзяць самі ў Праметэях!
Збіваюць пугі з патайных каморак
І вызваляюць з ланцугоў уладна —
Не, не мяне, прыкутага да скалаў! —
А новыя смяротныя стыхіі
Пламення ўзбушаванага...

Навошта
Я людзям перадаў агонь багоў?
Каб асвятлялі зарывам пажараў
Зямлю суседзяў?... Не такую службу
Прачыў я яму...
Ой, не такую!

Я перадаў свяшчэнны той агонь,
Каб вы спачатку пільна асвятлілі
Саміх сябе!
Каб азарылі душы,
Што поўнілася, як пячоры, цемрай.
Го-о! Людзі на зямлі і пад зямлёй!
Ратуйце гэтай службаю святла
Сябе ад спянення.

«Чараўніцы». Так называецца гэты самадзейны эстрадна-харэаграфічны ансамбль. Ён зусім малады, яму толькі два гады, ды зроблена ім за гэты час імвала «Чараўніцы» прымалі ўдзел у І Усеаюзным аглядзе самадзейнай мастацкай творчасці працоўных і былі ўзнагароджаны дыпламам І ступені, у іх актыве і Гана-

ровая грамата Міністэрства гандлю БССР. Чаму гандлю? Ды таму, што ўсе шэсцьдзесят удзельніц ансамбля працуюць прадаўцамі, таваразнаўцамі, эканамістамі, кулінарамі... Кіруюць ансамблем заслужаныя артысты рэспублікі Раіса і Мікалай Красоўскія. Фота І. ГАРВАЦЭВІЧА.

Расказвае рабочая саўгаса «Мінневічы» Надзея
Младзіміраўна Стафеева:

— Я з бацькам, маці і сёстрамі жыла ў вёсцы Хаб-
ня Казьмянскага сельсавета. Нагарваліся за вайну —
хай нікому болей не давалісяці! І галодныя, і халод-
ныя, і страх гэты заўсёды. Ніводнай жа, здаецца,
начы не было спакойнай. То недзе гарыць, то недзе
страляюць... Як у жахлівым сне жылі людзі. Мы з
сёстрамі маладымі былі, але ж начыста забыліся, што
гэта такое — маладыя гады, гуляньні розныя. Але ж
мо таму, што маладыя былі, дык, снажу па праўдзе,
неякі і не надта баяліся тых немцаў і іхніх бобікаў.
І лістоўні чыталі, і перапівалі, адно аднаму перада-
валі. Да нас часта партызаны наведваліся. Бацька
мой ім кажухі шыў, вупраж правіў. Гітлераўцы яго
вясною сорак трыццаць расстралілі. А пад восень нас,
маладзейшых, фашысты пахапалі і пагналі да чыгу-
ні. Казалі, у Германію павязваюць. Ажно не: прыгналі ў
Обаль на торфазвод. Працавалі ад цямна да цямна,
а кармілі нас полуднай нішчынай. І надумаліся мы
ўцячы. Неякі жа расшыліся. Мо і не адажыліся б, але
заўважылі, што фашысты нечага замітусіліся і надта
ўжо азвэрэлі. Гэта, казалі хлопцы, іх пачалі пры-
пачаць нашы на фронце. Начамі, і праўда, ужо стала
чуваць, што фронт блізка — усё грывіць і грывіць.
Ну, і ўцяклі мы, некалькі хлопцаў і дзяўчат, каторыя
з нашага боку, з суседніх вёсак. Ішлі дадому ноччу,
баючыся наткнуцца на засаду. Намерзліся, што і ця-
пер не ведаю, як ад таго холаду не пазаходзіліся —
гэта ж быў ужо ці канец лістапада, ці пачатак снеж-
ня, а мы ўсе па-летнім апрапуты. Прышла я дадо-
му. На вуліцы не надта паказвалася, каб лішне не ма-
зольці вочы нашы. А баі ўжо блізка. І аднаго разу
убачылі мы нашых салдацінаў — аднаго пажылога і
некалькі маладзенькіх хлопцаў. Разведчыкамі яны
былі. Людзі павыснелі з хат, акружылі іх, абдымалі,
плакалі, не верылі, што гэта нашы, што дачакаліся
такой радасці. А тут, адкуль ні вазьміся, немцы. Нашы
разведчыкі страляць пачалі. Немцы ўцяклі, а двое,
параненых, засталіся ляжкаць. Нашы іх пад пахі і па-
валаклі — казалі, «лязкіма» будуць...

Тыдні са дзея жылі мы, як тады казалі, на нейтраль-
най паласе, а пасля ў Хабні нашай пастаянна стала
жыць «красныя». Мы з радасцю памагалі ім: напалі
траншэі, варылі есці, мылі бялізну. А потым усіх нас
не толькі з Хабні, а і з суседніх вёсак, эвакуіравалі ў
Смаленскую вобласць — нельга было, казалі, быць у
франтавой паласе, нельга, казалі, падваргаць мірных
жыццяў апаснасці...

Вызваленне прыйшло. Людзі вярталіся на руіны
і папалішчы. Не было за што рук зачапіць. Але сіла
жыцця была неадольная. Людзі, спакутаваныя за
гады фашысцкай акупацыі, браліся за мірную работу
з небывалай, з нябачанай самаадданасцю.

У нястачы, галодныя і разутыя, у зямлянках і неда-
будаваных хатах, але ўпэўненыя ў светлым заўтраш-
нім дні страчалі шумліўцы найдаражэйшае свята —
свята Перамогі.

Маёр запасаў Іван Васільевіч Якаўлеў расказвае:

— У Беларусі я трапіў лейтэнантам, камандзірам
роты, у студзені сорак чацвёртага. Двойчы спрабавалі
фарсіраваць Друцў у раёне Рагачова, але спробы былі
няўдалыя. У канцы студзеня вымушаны былі стаць у
абарону. Прасталі да 24 чэрвеня — да пачатку апе-
рацыі «Баграціён». Раніцай 24 чэрвеня адным ударам
фарсіравалі Друцў і, не затрымаваючыся, рушылі на
Бабруйск. Да раніцы 25 чэрвеня былі на Бярэзіне. Тут
крыху затрымаўся, ліквідоваючы Бабруйскую гру-
поўку гітлераўцаў.

З-пад Бабруйска наша 120-ая стралковая дывізія
узляла кірунан на Ваўкавыск, затым — на Беластон,
а пасля павярнула на поўнач — ва Усходнюю Пру-
сію. Быў ужо красавік сорак пятага, па ўсім адчува-
лася, што вайне хутка канец. Усе байцы і афіцэры
жылі адным жаданнем — як мага хутчэй данацца
ворга ў яго ўласнай бярозе і вярнуцца дадому, да
мірных спраў і клопатаў. На жаль, мне не суджана

было дайсці да Берліна. 17 красавіка, у той дзень,
калі мы выйшлі да Балтыкі, мяне накрыў фауст-пат-
рон. Так я трапіў у шпіталь, у горад Інстэнбург. Там,
у шпіталі, і сустрэў дзень Перамогі. Я ўжо быў ха-
дзячы — сляк-так кульгаў на мыліцах. Што ў той дзень
рабілася ў шпіталі — цяжка перадаць. Быў мітынг,
быў святочны абед са ста салдацкімі грамамі, ва ўсіх
на душы была вялікая радасць. Ніхто — ні старыя
салдаты, ні блззусьля юнакі — не саромеліся слёз.
Параненыя збіраліся купкамі, часцей за ўсё вясёл-
ных, хто быў прыкаваны да ложка, гаманілі, прыгад-
валі франтавыя дарогі, што засталіся заду, радава-
ліся, што дамылі да гэтага дня, і адначасова шнада-
валі, што не змаглі спаткаць яго, гэты дзень, у Бер-
ліне. Дзень гэты акрыліў, дадаў новых сіл нават тым,
хто быў цяжка паранены, хто страціў нагу ці руку.
«Нічога, — казалі яны, — рукі-ногі нам цяпер за са-
блів пацрэбны, работы дома процьма, бачылі, што
зрабіў фашыст з нашай зямлёй, але — нічога, пра-
жывём, адной рукой зробім тое, што рабілі калісь
дзьвома, на адной назе дойдзем туды, куды на дзвюх
не даходзілі... Галоўнае — наша ўзяла, здох Гітлер і
разам з ім яго паганая зграя, а мы — жывём і будзем
жыць!»

Прыгадвае загадчыца свінагадоўчага комплексу
калгаса імя Леніна, кавалер ордэнаў Кастрычніцкай
Рэвалюцыі і Працоўнага Чырвонага Сцяга Еўдакія
Пятроўна Кавалёва:

— Я дзень Перамогі сустрэла далёка ад дому — у
Судзетах. У жніўні сорак другога мяне, разам з іншымі
маладымі дзяўчатамі і хлопцамі, схвалілі гітлераў-
цы і завезлі туды на катаргу. Працавалі мы там на
шахце. З ранку да цямна стаялі на канвееры і да
памрачэння ўвачы перабралі вугаль — аддзялілі
яго ад пароды. Жылі за калючым дротам у так зва-
ным цывільным лагэры. Кармілі нас горай, не раў-
нуючы, чым свіней. Калі б не добрыя людзі сярод ча-
хаў, дык і не ведаю, ці хапіла б сілы дажыць да таго
дня. Чэхі таксама працавалі на немцаў, але жылі ў
сваіх хатах, і часта іраднаю, каб, крый бог, не ўгле-
дзеў наглядчык, перадавалі нам то таносенную
сікніцу хлеба, то пару бульбін, то чаго іншага... Забы-
вацца пачало ўсё тое, але як падумаю калі, дык і не
верыцца, як можна было выперцець тых дзедкі і паку-
ты. Сын пачне ўроні вучыць, пра работу чытаць, што
ў гісторыі пішуць, дык я сьбе і сваіх сябровак пры-
гадваю: гэта ж былі мы самымі што ёсць рабамі.
Амаль тры годкі, з дня ў дзень, адно і тое ж —
здэкі, голад, бізун і знішчэная праца...

А 7 мая сорак пятага бачым — прыганялі нашы
забегалі, як падсманены. Вечарам, бачу, ля лані з
вінтоўнай цэх стаіць — быў у нас там лезеншчыні-
чэх, кульгавы такі. Кажу мне: «Дуся, хавайся, тут
можна страляніна пачацца...» А назаўтра, 8 мая, гіт-
лераўцаў і духу не стала. Паўсюль чэшскія патрулі
з вінтоўнікамі. Выйшлі мы з барака, а перад намі —
нашы! Абмундзіраванне новае, чысценькае, паго-
ны на плячах, якіх мы не бачылі ніколі, пілотачкі
з зорачкамі... Галосім мы, месца сабе ад радасці не
знаходзім. Гэта ж сон, дайце веры, ці ява? Пасля трох
гадоў заўсёднай боляі — воля! Хто ж гэта можа аца-
ніць лепей, чым мы, гаротнікі?

А 9 мая, раніцою, прыблягаюць да нас чэхі, на-
жуць: «Ура! Перамогі! Капітулявала Германія!» Пая-
лі нас з сабой, у сваё сяло. Там на плошчы, выбрука-
ванай квадрантнымі каменнымі плітамі, мітынг сабраў-
ся. Па-чэшску людзі гаварылі, па-руску, па-польску,
але ўсё ўсім зразумела. Гэта ж во правільна у песні
плечца, што пабеда — радасць са слязямі на глазах...
Радуюцца, а слёзы самі цякуць. Сэрца адна думка
пача: а як жа там дома, ці жыва хоць мама?

У той жа дзень, 9 мая, узляла я свой хатулён і пай-
шла на ўсход. Дзе ў цягніку, дзе машынаю, дзе пях-
ном, а ехала я дадому, і ў сярэдзіне чэрвеня з мокрым
ад слёз вачамі стаяла ля Шумлінскага ваззала.
Спатнала жанчыну знаёмую. Пытаю: ці не ведае яна,
дзе мама мая? Тая адказала: маці твая ў Лескавічах.
Абрадалася я і патупала туды, закінуўшы за плечы
свой хатулён...

Расказвае пенсіянерка, былая наборшчыца раён-
най друкарні Васіліса Мяркур'ёўна Шніпава:

— Я ж, ведаеце, у друкарні рабіла яшчэ і да вай-
ны — у трыццаць пятым туды прыйшла, дзеўчы-
нёхай. Ну, і да самой вайны рабіла. Яшчэ 8 ліпеня
сорак першага, за дзень да таго, як немцы ў Шумі-
ліна ўварваліся, газету набылі і вярталі. Але таго
нумара так і не выпусцілі — бамбіць пачалі. У двары
друкарні некалькі бомбаў упала, вонны павывівала,
набор рассыпала, дзяўчынку адну — у нас нур'ерам
рабіла — параніла. Давялося нам у той дзень не набы-
раць газету, а разбіраць ды шрыфт хаваць...

А пасля вайны зноў у друкарню вярнулася. І рабі-
ла да 1975 года. Лічыць, сорак гадоў раённую газету
выпускала, адзінуўшы гады вайны і тых гады, калі
нашага раёна не было.

У сорак чацвёртым, як вызвалілі нас, прыйшла я
ў друкарню, а — ні самой друкарні, ні начыніў ня-
кага. Збіралі ўсё па крупіцы. Шрыфт праўдамі і ня-
праўдамі даставалі. У салдатаў нашых, ваенных дру-
кароў, выпрасілі некалькі кілаграмаў. Паматаю, у Ві-
цебску, у паўразбуранай друкарні, некалькі кіло лі-
неек набыла, прывалакла ў Шумліліна, а лінейкі тых
аказаліся нямецкімі, на некалькі пунктаў ніжэйшыя,
чым наш набор. Аж плакала ад злосці: такі цяжар сор-
какі кіламетраў валалла і дарма!

Першы нумар газеткі — маленечкі, ці не ў чвэртку
сённяшняга ліста, выпусцілі мы ўжо 2 жніўня 1944 го-
да на старэння партызанскай ручной машыны...
Паперы, фарбы — нічога не было. Па паперу я ў
Віцебск хадзіла. На кожны нумар. Пяхном хадзіла,
пакуль цягнік не пачаў хадзіць. Усіну на плечы
лістоў пяццот-семсот і калываюся памаленьку ў
Шумліліна. А людзі просіць: «Дай, Валя (мяне ўсе Ва-
ліў звалі), лістоў паперы, пісьмо да фронт намы на
чым напісаць...» Знаю, нельга даваць, гэта ж лішняга
нумара газеты не будзе, а падумаю-падумаю — ды
і аднадушю. Хай сабе дурная я баба, але ж разуме-
ла — пісьмо для чалавека на той час не меней значы-
ла, чым газета.

Божа, мой божа, колькі я паперы той папераносіла,
колькі разоў перамерала адлегласць ад Віцебска да
Шумліліна і назад! Пасля палздон, назала вам, пачаў
хадзіць. Раз у суткі. У Віцебск надвячоркам адхо-
дзіў. Дык стала лягчэй. Хоць з начоўнай, але ж — не
на ўласным гарбе, не на сваіх дваіх. Ага, дык вось...
8 мая ўвечары выправілася я ў Віцебск не адна, а з
сястрой, бо абяцалі даць не стос лістоў, а цэлы рулон
паперы. Яно і праўда. Раніцай атрымала я цэлае ба-
гацце — рулон паперы. А як яго да ваззала давала-
чы? Транспарту ж ніякага! Ведама, як: понкатамі! Ну,
і пакацілі з сястрой напераменку. Моста чэрз Дзвіну
не было яшчэ, пантонны мост быў. Там салдаты па-
маглі нам перакаціць рулон на другі бераг. Толькі
выйшлі на Чырвонаармейскую вуліцу, коцім сабе па-
ціхеньку сваю качулку перад сабой, а тут раптам
— што такое? Чаго гэта людзі вуліцу знячэўку запрэ-
дзілі? Чаго гэта ўсе як ашалелі? Крычаць, рукамі раз-
махваюць, плачуць, смяюцца? Там — плачуць, там —
пад гармонію сначуць... Мы з сястрой прыпыніліся,
пытаямся ў нагосці: што здарылася? А гэты чалавек
нам: «Пабеда! Пабеда наша! Па радны толькі што
аб'явілі! Ах вы, дурныя бабы!» У нас і ногі падксі-
ліся. Селі абедзве на рулон, абняліся і плачам...

Данакцілі мы сляк-так рулон да ваззала, там памаглі
нам людзі ўінуць яго ў вагон, і праз паўтары годкіны
былі мы ў Шумліліне. Снацілі па дошках рулон на
зямлю. Сястра засталася пільнаваць яго, а я пабегла
ў рэдакцыю. А там таксама ўсё ходырам ходзіць.
Мужчыны, каторыя былі ў нас, двое ўсяго, п'янінь-
ня — ці ж буду хлусіць, плачуць, як і бабы, і сна-
чуць з імі...

На той паперы выпусцілі мы нумар газеты, прысве-
чаны дню Перамогі, і яшчэ добры дзесятка нумароў
раёнкі...

Найцяжэйшая, найжахлівейшая вайна пракацілася
па нашай зямлі. І тым больш светлымі, радаснымі і
вялікімі былі гэтыя два дні — дзень Вызвалення і
дзень Перамогі. І засталіся яны ў сэрцах людзей, што
наблжалі іх, што дачакаліся іх, назаўжды, навечна!

Мікола ГІЛБ.

МНОГИЯ З ІХ, ВІДАЦЬ, сустракаліся ў гэтай зале не ўпершыню, таму і віталіся цяпер, як добрыя знаёмыя. Хтосьці, уладкаваўшыся ў крэсле, слухаў музыку: ненадакладліва «іграў» на свэце магнітафон; ува ў іншых прынялі сваім кідкім, «па-студэнцку» экцэнтрычным афармленнем насценгазеты. Адчувалася: у Палацы культуры і спорту чыгуначнікаў імя Ільіча — урачыстасць...

Так званая афіцыйная частка была кароткая: прадстаўнікі ленінградскага джаз-клуба «Квадрат», аднаго са старэйшых у краіне, і Маскоўскай эксперыментальнай студыі джаза віталі гаспадароў-мінчан. Нагода — Мінскі гарадскі клуб аматараў джаза адзначаў сваю другую гадавіну і адкрываў першы ў нашым горадзе Тызень джазавай музыкі, наладжаны сумесна з гарком камсамола і адміністрацыяй палаца. Пасля маскічы паказалі вялікую серыю слайдавых рэпрадукцый з арыгінальных жыццёвых і графічных работ, навяеных джазавай музыкай. А затым экран засвяціўся каляровымі кінакадрамі, якія быццам напоўнілі залу гарачай атмасферай Канкордскага фестывалю.

Так праходзіў першы дзень Тызня, творчым цэнтрам якога сталі, безумоўна, канцэрты (у іх, акрамя мінчан, прынялі ўдзел музыканты з Масквы, Ленінграда, Клайпеды, Таліна). Што вылучыць з насычанай праграмы?

Падалося, «рабілі пагоду» на гэтым фестывалі маскоўскі ансамбль эксперыментальнай студыі джаза (кіраўнікі А. Звягінцаў і В. Аграновіч), музыканты з Ленінграда («шасцёрка» А. Кувайцава), аб'яднанае выступленне мінскіх калектываў, квартэт пад кіраўніцтвам Т. Найсоа (Талін).

Малодыя маскоўскія музыканты адкрывалі першы аб'яднаны канцэрт. Папанавала: аўдыторыя не страціла яшчэ свежасць успрыняцця, слухала прыхільна і прагна, хаця ігралі яны амаль 2 гадзіны без перадышкі. Бадай, менавіта працавітасць, энтузіязм, стараннасць, добрасумленнасць гэтага ансамбля варты добрай увагі. Прыналежнасць іх да студыі сама па сабе сведчыць, што музыканты вучацца, і нічога дзіўнага, калі ў выступленні маскічоў відэафрама была скаванасць пачаткоўцаў, вучнёў-

ская пільнасць. Калі ж на сцэну следам за імі выйшла група вопытных прафесіяналаў пад кіраўніцтвам А. Кувайцава (праўда, разам яны не іграюць яшчэ і года, Мінск — іх першая сумесная вандроўка), розніца паміж навучэнцам і спрактыкаваным канцэртантам выявілася асабліва адчувальна. Хіба можна было не захапіцца іграю лэнінградцаў: большая імправізацыйная раскаванасць, добрая рэакцыя на партнёра, артыстызм, які даецца, відаць, толькі канцэртнай

ударніка, лэнінградскага «баса» і мінскага піяніста. Вось цяпер пра кульмінацыю фестывалю — выступленне музыкантаў з Таліна, горада добрых джазавых традыцый. Фестывалі джазавай музыкі пачалі праводзіцца тут з 1949 года (самы першы ў свэце прайшоў на год раней). Сёлета ў сталіцы Эстоніі адбыўся джазавы сімпозіум, у якім непасрэдна ўдзел прыняў Саюз кампазітараў Эстонскай ССР. Добрая «школа», самабытныя тра-

народнай тэмы і прапагандуюць шукаць нацыянальна-адметныя рысы менавіта ў спосабе распрацоўкі гэтай тэмы, у імправізацыі. Вопыт працы з беларускім фальклорам плённы ў такіх ансамблях, як «Песняры», «Тоніка», а вось джазавым мінскім групам, што прымалі ўдзел у Тызні, яшчэ належыць знайсці сваё творчае стаўленне да традыцый народнага музыцыравання (ва ўсякім разе, у перспектывах ансамбля «Няміга» такі «пункт» ёсць).

Кажуць, кожная мастацкая з'ява, перш чым зрабіцца самастойнай, перажывае пэўную стадыю пераймання. Хто ведае, напрыклад, колькі опер на мане італьянскіх было створана ў Расіі, пакуль выспявала тое непаўторнае, што аформілася потым у традыцый рускай опернай класіцы! Таму не будзем сёння прыдзірлівымі да беларускіх джазавых музыкантаў: яны пераймаюць, каб навучыцца. Іншая справа, ці не зацягнецца ў іх гэтая пераходная стадыя?

Ёсць у нас прафесіяналы, якія ў сваіх партытурах так ці інакш скарыстоўваюць элементы культуры джаза (Я. Глебаў, Ю. Семяняка, У. Дарохін, Э. Зарыцкі, В. Іваноў, А. Шпянёў і інш.). Кантактаў з тымі музыкантамі, што згрупаваліся вакол гарадскога джаз-клуба, у іх амаль няма. Вырашаць мастацкія задачы, творча развівацца аматарам джаза дапамагае клуб і гарадскі камітэт ЛКСМБ, якім ён курыруецца. Але члены клуба — людзі самых розных «немузыкальных» прафесій, і мець кампетэнтных паплечнікаў ім вельмі важна (хаця наладжваць кіналекцыі, даклады, праслухоўванні, дыскусіі, вечары ў маладзёжным клубе-кафе «Сюзор'е» дапамагаюць выкладчыкі Мінскага музычнага вучылішча імя М. Глінкі).

Старонняй падтрымкі чакаюць энтузіясты джаза і ў вырашэнні «гаспадарчых» праблем. Напрыклад, маскоўскі клуб філафаністаў карыстаецца абанементамі для набывання пласцінак, якія выпускае Усеаюзная фірма грамзапісу «Мелодыя». А мінскім аматарам джаза хацелася б наладзіць кантакт з нашым Домам грамзапісу, каб новае дыскі, патрэбныя для асветніцкай работы клуба, распаўсюджваліся перш за ўсё сярод яго членаў. Пакуль жа дэфіцытныя запісы, бывае, трапляюць да выпадковых слухачоў, а сапраўдныя прыхільнікі застаюцца з пустымі рукамі. Яшчэ — праблема добрай апаратуры, без якой немагчыма стварыць ні сталы паказальны ансамбль клуба, ні студыю для аматараў-пачаткоўцаў.

Але ж будні клуба, паводле слоў члена яго савета Д. Падбярэскага, — не без добрых спраў: гарком камсамола дае магчымасць камандзіраваць клубных актывістаў па вопыт у любы пункт краіны; камплектуецца бібліятэка спецыяльнай літаратуры; намечаны «пошук» энтузіястаў у іншых гарадах рэспублікі.

Не будзем кранаць гісторыю і шукаць, з чаго пачыналася цікавасць да джаза ў Беларусі: з тых шумавых, «бутэлькавых», аркестраў у Віцебску 20-ых гадоў, свай асабісты ўдзел у якіх сёння прыгадвае старэйшына беларускай музыкі А. Багатыроў, ці з папулярнага некалі калектыву пад кіраўніцтвам Э. Рознера. Лепш глянуць у дзень заўтрашні, калі далёкі джаз, які ў свой час высока аданілі і якому прадказалі цікавую перспектыву выдатныя дзеячы музычнай культуры Д. Шастаковіч і М. Малько, стане для нашых музыкантаў утаймаванай стыхіяй.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

ДАЛЁКАЯ І БЛІЗКАЯ СТЫХІЯ

практыкай, уменне «трымаць паўзу»!.. Іх выступленне, відавочна, стала б кульмінацыяй Тызня, калі б..

Але пакуль — некалькі слоў пра завяздзёнку, якая выяўляе дэмакратычную і творчую прыроду джаза, характарызуе яго як мастацтва энтузіястаў: джэм-сэшн. Гэта значыць, «сход музыкантаў дзеля задавальнення ад сумеснай ігры», калі пасля канцэртаў удзельнікі розных калектываў збіраюцца разам, музікуюць экспромтам, падчас з незнаёмымі партнёрамі, імправізуюць, быццам раўнуючыся ў таленце і майстэрстве. Вось і на сцэне ў Мінску кожны сяброўскі «джэм» нібы адсарбіраваў музыкантаў з найбольш гарачай фантазіяй, дастаткова развітым адчуваннем свінга, якія «не баіцца» інструмента, якія не проста карыстаюцца запазычанымі штампамі, а самастойна гутараць на мове гукаў. Якраз узаемаразуменне жывіла сумесную ігру, скажам, маскоўскага

дысці адчуваліся ў выступленні нашых прыбалтыйскіх гасцей на Тызні.

Кіраўнік групы Т. Найсоа займаецца на аддзяленні кампазіцыі Талінскай кансерваторыі. Натуральна, што мы пачулі ў праграме шэраг яго арыгінальных сачыненняў. Наколькі можна меркаваць па першым уражанні, індывідуальнасць кіраўніка — тэхнічнага піяніста з кампазітарскім мысленнем — моцна ўплывае і на рэпертуар, і на выканаўчы стыль групы. Мы слухалі сур'езныя кампазіцыі Т. Найсоа, напісаныя ў міноры — што не ўласціва для традыцыйнага джаза. Нас уражвала культура «абходжання» з інструментам, вытанчаны густ у імправізацыях, культура дынамікі.

Т. Найсоа — удзельнік талінскага ансамбля «Сінтэзіс», музыканты якога папулярныя творы розных часоў, стыляў, напрамкаў. Група «Сінтэзіс» пад кіраўніцтвам А. Равава выступіла з джазавымі канцэртамі ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі — такі своеасаблівы працяг меў Тызень.

Нядаўна ж закончыўся яшчэ адзін джазавы фестываль у Мінску — тызень канцэртаў з удзелам розных музыкантаў краіны, наладжаны рэспубліканскай філармоніяй. Арганізацыю падобных музычных форумаў нельга не вітаць. Як жа інакш, калі не ў такой творчай супольнасці ахоўваць і развіваць традыцыі савецкага джаза, выпрацоўваць крытары ў барацьбе з эпігонствам, перайманнем? Гэта асабліва надзённа для мінскіх калектываў, бо па іх выступленнях можна зразумець, што беларускі джаз пакуль у стадыі станаўлення і не набыў яшчэ адметных рысаў.

З таго часу, калі джаз страціў сваю спрадвечную экзатычную «смугу» і на ўсіх кантынентах пачалі яго асвойваць менавіта як спосаб музычнага мыслення, спосаб стварэння і выканання музыкі, вядомыя савецкія практыкі актыўна думалі над праблемай «джаз і фальклор». Яны (пра гэта сведчаць апублікаваныя выказванні У. Найсоа, Г. Лук'янава) адкасоўваюцца ад простага цытніцтва, механічнага выкарыстання

На здымку: выступае «Сінтэзіс».

Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

НАМ ПІШУЦЬ

Святое месца

Мы любім свой горад. Выходзім на суботнікі і нядзельнікі, аздабляем кветкамі і зелянінай яго плошчы і вуліцы, разбіваем новыя паркі і скверы.

Мы радуемся, як з кожным годам, з кожным месяцам і днём наш Мінск становіцца ўсё больш чудаўным. Мы захапляемся планіроўкай новых мікрараёнаў, арыгінальнасцю ўвасаблення архітэктурных задум асобных будынкаў.

За 35 гадоў пасля вызвалення на месцы руін і папалішчаў вырас па-сапраўднаму чудаўны сучасны горад.

Мы свята ўшаноўваем памяць тых, хто аддаў сваё жыццё за нашу свабоду, за нашу чудаўную яву. Дзе-

сяткі новых вуліц Мінска зараз носяць імёны тых, хто ў час Вялікай Айчыннай вайны, не шкадуючы свайго жыцця, змагаўся з фашысцкімі ардамі, хто з дня ў дзень каваў нашу Перамогу.

Нішто не забыта, ніхто не забыты! Гэты дэвіз стаў нормай нашага жыцця. У гонар герояў устаўляем помнікі і мемарыяльныя дошкі, насыпаем курганы і разбіваем алеі, беражліва захоўваем магільні і месцы пахавання.

Зараз, калі Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі прыняў пастанову аб святкаванні 35-годдзя вызвалення рэспублікі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, актывізавалася работа па ўшанаванні памяці герояў нашай Перамогі.

Таму вельмі балюча сустракацца з асобнымі фактамі няўважлівасці, абьякаваці.

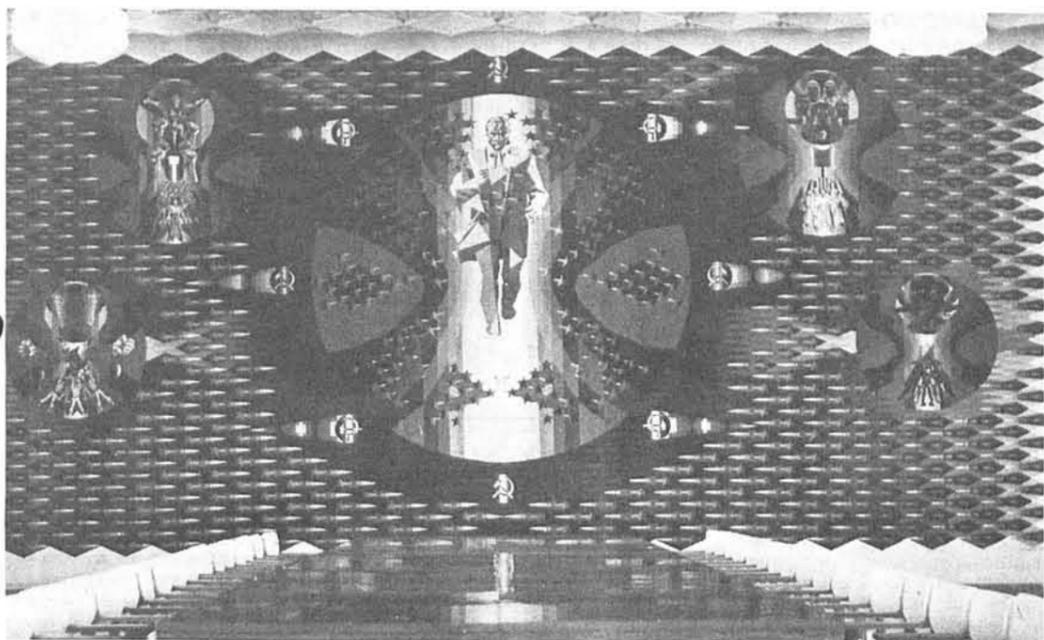
У 1954 годзе ў Мінску быў збудаваны абеліск-помнік воінам і партызанам, якія загінулі ў полымі Вялікай Айчыннай вайны. Яго стваральнікі — архітэктары Г. Заборскі і У. Кароль, скульптары З. Азгур, А. Бембель, А. Глебаў і С. Селіханаў лаканічнымі сродкамі

ўславілі нашу Перамогу, тых, хто аддаў жыццё за яе. Зараз плошча Перамогі — адна з прыгажэйшых мясцін Мінска, яго святое месца. Сюды заўжды едуць госці горада і замежныя турысты. Маладажоны ля Вечнага агню аддаюць даніну повагі тым, хто загінуў, клянуцца ў вернасці. Ля абеліска заўсёды гарачае полема кветкі...

Але сталася так, што абеліск-помнік акружылі харчовыя і хлебныя магазіны, сталоўка і кафе. А ці месца ім тут? Ці нельга замест іх адкрыць кнігарні, магазін «Мастацтва», наладзіць продаж сувеніраў? Безумоўна, можна знайсці і нейкае іншае прымяненне будынкам. Але, нам здаецца, што харчовыя магазіны і кафе «Бярозка» з гэтага месца трэба перанесці. Памяць аб загінуўшых вымагае гэтага. Святое месца павінна быць святым...

Р. МАЧУЛЬСКІ,
Герой Савецкага Саюза.

Д. БУЛАХАЎ,
Герой Сацыялістычнай Працы,
ганаровы грамадзянін Мінска.

А. Кішчанка, М. Савіцкі. «Ленінізм у дзеянні». Габелен у адным з адміністрацыйных будынкаў Мінска.

У НЯСТРЫМНАСЦІ КОЛЕРУ

Творчасць для мастака — не толькі праца, не проста радасць. Мастацтва для Аляксандра Кішчанкі азначае і нешта большае, у ім — жыццё яго, лёс яго.

Свет, сатканы з залацістых, бірузовых, чырвона-карычневых нітак, дзе ўсе фарбы нібыта напоўнены ўзрушанасцю і трывогай, трымценнем, пяшчотай і здзіўленнем — ён у жывапісных палотнах, манументальных мазаіках і роспісах, габеленах і малюнках. Пераказаць іх змест немагчыма. Відаць, і не патрэбна. Бо хіба трэба пераказваць пазію альбо музыку?

Я не ведаю, чаму А. Кішчанка напісаў юнакоў з крыламі за спіной, якія ганяюць мяч, ці засяроджанага ў сваіх думках чалавека з кубкам залатога мёду, што нібыта бачыць сон на яву: бязважкае, свабоднае лунанне немаўляці... Хіба адкажаш на пытанне, чаму на кожнай выстаўцы перад работамі гэтага мастака заўсёды стаяць людзі?

Так, творы мастацтва нельга пераказаць, іх можна палюбіць. Іх трэба адчуць, параўноўваючы вопыт сваёй душы з вопытам душы мастака, які здолеў пэндзлем спыніць час, спыніць хоць на імгненне. Які здолеў адкрыць сувязь, роднасць кожнага з цудоўным і непаўторным навакольным светам.

І толькі тады, калі сэрца тваё адгукнецца на боль, на

роздум жывапісца, яго палотны будуць належаць табе гэтаксама, як належаць запаветныя ўспаміны.

Аляксандр Кішчанка не баіцца быць ні занадта даверлівым, ні безаглядным. Ён не баіцца паўтараць якую-небудзь адну тэму — паўтараць сябе, правяраць, спрабаваць, пачынаць спачатку. Дакладней, у яго тэма — на розныя сюжэты — адна: Час і Чалавек. І яе, гэтую тэму, мастак распрацоўвае вольна больш чым пятнаццаць гадоў, можа, з таго часу, калі стварыў свае першыя мазаічныя кампазіцыі ў Кіеве альбо першыя, пасля заканчэння Львоўскага інстытута прыкладнага і дэкаратыўнага мастацтва, жывапісныя работы, у якіх імкнуўся адлюстраваць у нястрымнай стылі колеру цяжка ўлоўны навакольны свет.

Якіясьці вельмі добрыя зоркі свецяць яму: летнія, светлыя дажджы амываюць любімыя ім твары, дрэвы, палі; і ўся зямля, шматпакутная зямля, майскім дываном расцілаецца перад ім, каб пасля ўвайсці ў яго творы.

Мне часам здаецца, што ў творчасці А. Кішчанкі закладзена нейкая «таямніца». З мастака здольнага, добрага і дастаткова звычайнага ён вырастае, не адразу, вядома, але неяк нечакана, у майстра вялікага, своеасаблівага, дзіўнага і здзіўляючага.

Так, многае ў яго работах —

спрэчнае. Але «Цыркавы хлопчык», «Дзяўчынка са сланечнікам», «Успамін», «Напярэдадні», роспіс у кінатэатры «Кіеў» паклаў пачатак кірунку, пэўнай «сістэме» А. Кішчанкі, пра якую пасля мастацтвазнаўцы напішучы так: «А. Кішчанка — мастак грамадзянскі па ўсім ладзе свайго мыслення», «творчасць яго актыўная і ў той жа час складаная для ўспрыняцця, патрабуе ад глядача ўважлівасці, запрашае да роздуму над сутнасцю з'явы, падзеі. Адсюль навізна і нязвычайнасць яго вобразна-кампазіцыйнай пабудовы, своеасаблівае колеравай палітры».

А. Кішчанка ўпэўнены: каб рабіць тое, што лічыць патрэбным, неабходна смеласць. Ён гэтую смеласць мае.

Вось яго «Габеленшчыцы» — групавы партрэт ткачых рашацкаўскай фабрыкі. Жанчыны розных узростаў і пакаленняў па традыцыі ўручаюць габелен сяброўцы, якая ідзе на пенсію. Кожная з іх — асоба, са сваім характарам, настроем, жыццёвым вопытам, сваім унутраным светам. Яднаюць іх стан глыбокага і сур'ёзнага роздуму, пачуццё дабрны і годнасці, разуменне жыцця, разуменне значэння сваёй працы...

Значны поспех мастака — карціна «Старшыня. 1943 год», навеяная і ўласнымі ўспамінамі цяжкага ваеннага маленства, і лёсам мацярок-салдатак, што адраджалі да жыцця толь-

кі што вызваленую ад ворага зямлю. Вобразная драматургія палатна — схудалыя, галодныя жанчыны, хлебаробы вайны, уважліва слухаюць прамову старшыні — будзеца не на фактаграфічным аналізе таго, што адбываецца, а па падкрэсленай псіхалагічнай інтанацыі, якая падае асаблівае адценне публіцыстычнаму пафасу карціны.

Лёсы людскія... Яны праследжваюцца ў многіх палотнах мастака.

Адносіны паміж людзьмі, духоўная пераемнасць маральных пошукаў, гарманічная сувязь людзей са светам, з прыродай — вось канцэпцыя аднаго з апошніх па часе палотнаў А. Кішчанкі «Нядзеля», якая экспанавалася на рэспубліканскай выстаўцы «У сям'і адзінай». Вобразы яго нібыта ўплываюць на наш роздум аб прызначэнні і месцы чалавека на зямлі.

Прывабляюць значнасцю і глыбінёй, адкрыццём складанасці руху чалавечай душы і партрэты мастака. У іх здзіў-

«СССР — этапы вялікага шляху» ў адным з адміністрацыйных будынкаў сталіцы (апошнія дзве работы ў сааўтарстве з народным мастаком СССР М. Савіцкім), габелен «Музыка» ў музычным вучылішчы імя Глінкі і мастацкае афармленне гасцініцы «Турыст» сталі неад'емнай часткай культурнага аблічча Мінска, іх палюбілі, да іх прывыклі, нібы да твараў старых і добрых сяброў.

Сярод нядаўна закончаных работ мастака вельмі цікавай уяўляецца і унікальная кафельная сценка-гарэльф у мінскай кафейні «Арбат». Традыцыйная старажытная беларуская кафля тут, відаць, упершыню ў манументальна-прыкладнай практыцы атрымала зусім новае пластычнае асэнсаванне. А. Кішчанка здолеў выкарыстаць не толькі і не столькі тэхналагічныя яе магчымасці, ён распрацаваў сваю мастацкую канцэпцыю і са сваімі памочнікамі, Т. Кіршынай і У. Міцікіным, стварыў сапраўдны твор мастацтва.

Сёння гэты невялікі дружны калектыў думае пра тое, каб мастацтва кафлі ўвайшло ў жыццё горада больш шырока. Аздобіць, скажам, шматкаляровымі фрызамі тэатральныя фэ, дзіцячыя сады, станцыі Мінскага метро — і зазямлі, зайграў бы новымі фарбамі горад!

А. Кішчанка чуйна ўспрымае працэс развіцця сучаснага савецкага мастацтва. І ў яго творчасці атрымала адлюстраванне ўсё характэрнае для гэтага працэсу. Тут і метафарычная сімволіка, і павышаная выразнасць вобразна-пластычных

Мазаіка «Мінск — горад-герой» у мінскім мікрараёне «Усход-1».

сродкаў, і паэтычнасць асацыятыўных форм, і пільная цікавасць да спадчыны сусветнага мастацтва.

Мы ўдзячны яму за тое, што створана ім. Судакранаючыся з усім значным і цудоўным у яго мастацтве, нібы набываеш новую сілу думаць і марыць.

Б. КРЭПАК.

АД РЕДАКЦЫІ: Друкуючы пісьмо Героя Савецкага Саюза Р. Мачульскага і Героя Сацыялістычнай Працы Д. Булахавы, рэдакцыя далучаецца да думкі аўтараў аб неабходнасці вынясення гандлюючых кропак за межы плошчы Перамогі.

Зусім зразумела, што сучаснае размяшчэнне магазінаў, сталовай і кафэ складалася яшчэ да таго, як плошча набыла сённяшняе сімвалічнае гучанне, гэта значыць, да 1954 года. Відавочна, што пазбаўляць іх жыхароў прылеглых да плошчы вуліц таксама нельга. Аднак жа гэта не значыць, што няма выйсця са становішча, якое складалася. Праблему трэба вырашаць комплексна па ўсім раёне, прылеглым да плошчы Перамогі. Тады, безумоўна, пытанне можа быць вырашана паспяхова. Дарэчы, пры такім вырашэнні з плошчы знікнуць і шматлікія кіёскі, якія яе не ўпрыгожваюць.

Справа гэтая, як відаць, не простая. Але трэба спадзявацца, яна будзе станоўча вырашана.

ЗАБЫТАЯ СЛАВУТАСЦЬ

Калі госці прыязджаюць у Мінск, іх звычайна знаёмяць з Домам-музеем І з'езда РСДРП, водзяць па залах музеяў Вялікай Айчыннай вайны, гісторыка-краязнаўчага, мастацкага, прапаноўваюць наведаць Палац спорту і ВДНГ. Госці беларускай сталіцы захапляюцца чысцінёй нашых вуліц, плошчаў і праспектаў, непаўторнасцю будынкаў, што патанаюць у зеляніне. Словам, нам ёсць чым ганарыцца.

Аднак маецца яшчэ адна слаўтасць, пра якую мы забыліся. Справа ў тым, што ў першыя пасляваенныя гады ў Мінск прыязджалі сталінградцы. Яны прывезлі з сабой незвычайныя сувеніры — апаленыя вайной цагляны з гераічнага Дома сяржанта Якава Паўлава.

— Ваш Мінск быў у гады ваеннага ліхалецця таксама няскораным горадам, як і наш Сталінград, як Дом нашага Паўлава. Дык няхай жа ў вашым адроджаным горадзе будзе гэтакі Дом-помнік, родны брат сталінградскаму Дому Паўлава, — сказалі сталінградцы і ўрачыста разам з нашымі будаўнікамі заклалі цагляны ў мур дома № 31 па Ленінскім праспекце каля плошчы Перамогі. Гэта адзін з прыгожых дамоў сталіцы. Менавіта таму хочацца, каб пра дом-пабрацім ведалі жыхары сталіцы, яе госці. Зараз пасля прыняцця пастановы ЦК КПБ аб святкаванні 35-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, паўсюдна ў нас вядзецца работа па ўшанаванні памяці герояў вайны. Будуць прымаць віншаванні і тыя, хто вызваляў нашу рэспубліку, хто адбудоўваў яе, ладкаваў для сённяшняга пакалення шчаслівае жыццё. Безумоўна, прыдаюць і такую падзею, як працоўнае братанне сталінградскіх і мінскіх будаўнікоў. І лепшай адзнакай нашай памяці было б тое, каб на доме-пабраціме была ўстаноўлена мемарыяльная дошка.

Алесь КУЗНЯЦОУ.

«КРЫТЫЧНАЯ ДУМКА» — неабходны і добры спадарожнік музычнага мастацтва, важны стымул яго развіцця. У гэтых словах выдатнага кампазітара сучаснасці Д. Шастаковіча дакладна вызначана грамадская функцыя музычнай крытыкі. Рост творчага патэнцыялу савецкіх кампазітараў, з'яўленне новых імёнаў і ўключэнне ў канцэртную практыку новых твораў, павышэнне агульнага ўзроўню сучаснай музычнай культуры — усё гэта вымагае глыбокага вывучэння і прыняцковай крытычнай ацэнкі. Тым не менш беларуская музычная крытыка па сваім прафесійным узроўні, аб'ёме, аператыўнасці і дзейнасці цалкам яшчэ не адпавядае якасцям сучаснай публіцыстыкі. Заканамерна, што ў друку перыядычна паяўляюцца артыкулы аб стане мастацкай крытыкі ў творчых арганізацыях рэспублікі, а таксама аб выхаванні музычных крытыкаў у кансерваторыі. Менавіта гэтыя праблемы закрануты ў артыкуле С. Берасценя «Да музыкі — з душой!» («ЛіМ», 16 сакавіка 1979 г.), які быў уважліва вывучаны і абмеркаваны на пасяджэнні кафедры гісторыі музы-

крытыкаў. Асноўны профіль навучання музыказнаўцаў — педагагічны і навукова-даследчы. Менавіта на гэтую прафесіяналізацыю і накіроўвае студэнтаў-музыказнаўцаў увесь навучальны працэс і практыка размеркавання на работу. Што ж датычыць крытыкі, дык ёй на працягу пяці гадоў адводзіцца толькі 68

жана да вытворчасці: праца ў філармоніі, оперным тэатры, на тэлебачанні і радыё. Базаі музычна-крытычнай практыкі воль ужо некалькі гадоў з'яўляецца рэдакцыя газеты «Советская Белоруссия», дзе штогод студэнты-музыказнаўцы публікуюць больш чым 80 артыкулаў. Для развіцця навыкаў кры-

яўных «забаронак» у накірунку творчых заданняў і г. д. Пагадзіўшыся з агульнай крытычнай накіраванасцю артыкула, высакародным імкненнем аўтара актывізаваць работу крытыкаў СК БССР, усіх музыказнаўцаў рэспублікі, прыцягнуць моладзь да актыўнай публіцыстычнай дзейнасці ў перыядыцы (заўвага аб пасіўнасці музы-

вопыт работы факультэта журналістыкі БДУ.

Лічым за абавязак зазначыць, што прафесійны ўзровень музычнай крытыкі ў рэспубліцы залежыць не толькі ад кансерваторыі, але і ад рэдакцый газет і ў першую чаргу «Літаратуры і мастацтва», як друкаванага органа, якому накіравана сістэматычна асвятляць пытанні музычнага мастацтва, пэўныя праблемы кампазітарскай творчасці і музычнага жыцця. «ЛіМ» страціў вопытных, кваліфікаваных аўтараў якія ў мінулым актыўна супрацоўнічалі ў газеце (С. Нісневіч, Н. Юдзеніч, Т. Шчарбакова, В. Кокушкін, Т. Дубкова, Н. Калеснікова, А. Саламаха і інш.). Адрэзав мастацтва газеты не выказвае зацікаўленасці ў супрацоўніцтве моладзі. Штогод сярод выпускнікоў кансерваторыі ёсць некалькі такіх, якія маюць схільнасць да музычна-крытычнай дзейнасці. Як правіла, яны ідуць на педагагічную работу, і мы губляем магчымасць далучыць іх да важнай справы, да набывання неабходнай практыкі. За ўсю гісторыю існавання кансерваторыі ад рэдакцыі не паступала ніводнай заяўкі на штатнага музычнага супрацоўніка газеты.

«ЛіМ» недастаткова дае пра ўмацаванне свайго аўтарскага калектыву музыказнаўчымі кадрамі. Падбор аўтараў артыкулаў, прысвечаных музыцы, часта выпадковы; музычнай крытыкай займаюцца малакваліфікаваныя людзі; водгукі на важныя падзеі бягучага музычнага жыцця запознены і нерэгулярныя.

За апошнія гады нашу кансерваторыю скончыла нямаля маладых музыказнаўцаў, якія маюць добрыя задаткі і вопыт крытычнай работы ў беларускай перыядыцы, ва ўсеазаозным друку. Сярод іх — Л. Папова (Лідскае музычнае вучылішча), Л. Ляшчэвіч (Маладзечанскае музычнае вучылішча), С. Моруш (Брэсцкае музычнае вучылішча), С. Калчанова (Гродзенскае музычнае вучылішча), Я. Бернштэйн (Мінскае музычнае вучылішча), І. Шмелькіна (Мінскі інстытут культуры), Р. Аладава, Л. Сцяпура, А. Валадковіч, Р. Сергіенка, А. Друкт (БДК). Думаецца, час вырашыць у рэспубліцы пытанне аб штатных музычных супрацоўніках газет і часопісаў.

Г. ГЛУШЧАНКА,
кандыдат мастацтвазнаўства,
старшыня музыказнаўчай
секцыі СК БССР.

Г. КУЛЯШОВА,
кандыдат мастацтвазнаўства,
загадчык кафедры гісторыі
музыкі БДК.

ШТО ЗАЛЕЖЫЦЬ АД КАФЕДРЫ

гадзін, з іх на практычны семінар — 34 гадзіны, і гэта — нагрузка на групу ў 15 студэнтаў (?). У той жа час студэнты іншых спецыяльнасцей (скрыпачы, піяністы) вучацца сваёй справе 5 гадоў, да таго ж, пад кіраўніцтвам педагога, на індывідуальных занятках. Дарэчы, студэнты факультэта журналістыкі таксама спецыялізуюцца ў сваёй галіне на працягу перыяду навучання ва універсітэце.

Цяжкасці выхавання музычных крытыкаў абумоўлены і амаль поўнай адсутнасцю падручнікаў, кніг па дадзенай спецыяльнасці (першы ў краіне дапаможнік з'явіўся крыху больш чым год назад), нераспрацаванасцю ў нашым музыказнаўстве пытанняў метадалогіі сучаснай музычнай крытыкі, недасканаласцю вучэбнай праграмы, распрацаванай толькі ў 1975 годзе, а самае галоўнае — адсутнасцю традыцый, значнага станючага вопыту работы ў гэтай галіне ўсіх музычных ВНУ краіны.

Далёка не ўсе выпускнікі музычных вучылішчаў маюць схільнасць (не гаворачы пра талент) да крытычнай работы. Многія паступаючыя ў кансерваторыю не валодаюць літаратурным стылем, маюць значныя хібы ў гэтай галіне. Вось чаму кафедры гісторыі і тэорыі музыкі БДК лічаць за абавязак шукаць дадатковыя рэзервы для падрыхтоўкі маладых крытыкаў і надаюць гэтай пытанню выключна вялікую ўвагу.

За апошнія гады кафедрамі гісторыі і тэорыі музыкі назапашаны пэўны вопыт выхавання крытычных навыкаў. У сістэму навучання студэнтаў аддзялення музыказнаўства ўведзена шырокая прафесіяналізацыя, звязаная з музычна-асветніцкай дзейнасцю кафедраў. Вучэбная практыка студэнтаў-музыказнаўцаў наблі-

тычнай работы ў індывідуальны план студэнтаў 4 і 5 курсаў па класу спецыялізацыі, а таксама ў індывідуальны план аспірантаў дадаткова ўключаецца распрацоўка і публікацыя артыкулаў і нарысаў, пераважна па пытаннях сучаснай музыкі. І штогод насценная газета аддзялення «Трыбуна публіцыста» праводзіць конкурсе на лепшую студэнцкую рэцэнзію. Да студэнтаў, схільных да музычна-крытычнай дзейнасці, уведзена спецыялізацыя па крытыцы на пятым курсе і стажыроўка ў рэдакцыі газеты «Советская Белоруссия».

Асноўная ўвага, апрача лекцыйнага курсу па метадалогіі, гісторыі і тэорыі музыкі, надаецца ў нас практычным формам работ: выкананне на семінарскіх занятках па крытыцы да 8—10 заданняў (анатацыі, бібліяграфічныя і нотаграфічныя нататкі, музычны агляд, творчы партрэт, крытычны эцюд пра новы твор, рэцэнзіі на сольны, сімфанічны канцэрты, оперны спектакль — абавязковае іх абмеркаванне ў форме дыскусіі з заўвагамі кіраўніка), абмеркаванне актуальных праблем музычнага жыцця рэспублікі (напрыклад, праблемы беларускай оперы, стан выканаўчай культуры музычных тэатраў рэспублікі, абмеркаванне опернай прэмерыі новай канцэртнай праграмы). Абавязковае для маладых крытыкаў таксама — удзел у рабоце студэнцкага навукова-творчага таварыства, факультэта грамадскіх прафесій, узаемнае рэцэнзаванне курсавых работ і да т. п., пра што падрабязна гаварылася ў названым артыкуле Г. Глушчанкі.

У сувязі з гэтым незразумелыя папрукі аўтара «Да музыкі — з душой!» у адсутнасці ў выхавальным працэсе будучых крытыкаў практычных заняткаў. Галаслоўныя папрукі адносна нібыта не творчых формаў работы са студэнтамі, на-

казнаўцаў, асабліва маладых, — вельмі слушна!», кафедра ў той жа час не можа не наракаць на павярхоўнае ўяўленне аўтара аб рабоце нашага калектыву, аб зробленых у апошнія гады захадах. Вельмі шкада, што аўтар артыкула не ўлічыў магчымасць пазнаёміцца з жыццём кансерваторыі, пагутарыць з педагогамі, вывучыць іх крытычныя вопыты, наведць заняткі, дыскусіі і г. д. — глыбока вывучыць тую работу, якая на працягу шэрагу гадоў выдзецца нашым калектывам.

Педагогі кафедры гісторыі музыкі, крытычна ацэньваючы сваю працу, разумеюць, што яшчэ не ўсе формы выхавання маладых крытыкаў імі выкарыстоўваюцца. У адпаведнасці з пастановамі ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» і «Аб рабоце з творчай моладдзю», з раней распрацаванымі кафедрай мерапрыемствамі па выхаванні крытыкаў, а таксама прымаючы агульны напрамак і шэраг крытычных палажэнняў артыкула «Да музыкі — з душой!», кафедра працягне пошукі рэзерваў удасканалення падрыхтоўкі маладых спецыялістаў. У прыватнасці, намечана ў бліжэйшы час наладзіць каардынацыю семінара па рэдагаванні з задачамі курса музычнай крытыкі і ўсімі музычна-тэарэтычнымі і гістарычнымі дысцыплінамі; падрыхтаваць да кафедры вучэбны дапаможнік па пытаннях метадалогіі, гісторыі і тэорыі крытыкі для студэнтаў аддзялення музыказнаўства; аказаць метадычную дапамогу музычным вучылішчам у справе арганізацыі работы па развіцці крытычнага дару навучэнцаў; наладзіць цесныя кантакты з маладзёжнай секцыяй крытыкаў-пры Саюзе кампазітараў БССР, якая аб'ядноўвае найбольш ініцыятыўных студэнтаў і маладых педагогаў; вывучыць і па магчымасці скарыстаць

Ад рэдакцыі

Нагадаем чытачам, што 16 сакавіка 1979 г. у «ЛіМе» быў апублікаваны артыкул «Да музыкі — з душой!», ідэя якога непасрэдна звязана з прыведзеным у ім выказаннем М. Шагінян: «Неабходна зразумець і ўзняць праблему масавага культурнага спажывання мастацтва, праблему выхавання масавага культурнага спажывацтва... бо без росту масавага патрабавальнага і культурнага слухача, чытача, глядача — ужо нельга рухаць наперад мастацтва». Размах сённяшняга музычнага жыцця рэспублікі, пра што гаварылася ў артыкуле, вымушае работнікаў перыядычнага друку шукаць усё больш сціслыя і мабільныя формы музычнага інфармавання і ўплыву на эстэтычныя густы чытача. У сувязі з «колекцыйнымі» абмежаваннямі якасць публікацый набывае асаблівую важнасць. Папрацаваўшы над камплектамі перыядычных выданняў, улічыўшы практычны вопыт некаторых журналістаў, пагутарыўшы з музыкантамі-выканаўцамі, вывучыўшы спецыяльную літаратуру, аўтар зрабіў несцэпальныя высновы на конт узроўню нашай музычнай крытыкі. Кола крытыкаў, якія рэгулярна выступаюць у друку, абмежаванае; рэдка

трапляюцца матэрыялы, праз якія прагляда б індывідуальнасць крытыка, напісаныя прыцягальна, жывой літаратурнай мовай; пераважыць публікацыі несамастойнага, кампільнага характару, апісальныя, кампліментарныя рэцэнзіі; пазіцыя крытыка відавочна залежыць ад пэўных асаблівых, групавых адносін. Аўтар падкрэсліў, што спасылкі многіх музыказнаўцаў на загрузанасць педагагічнай, навуковай, адміністрацыйнай працы не апраўдваюць іх грамадскай пасіўнасці, не здымаюць з іх адказнасці за дзейнасць крытыкі, разлічанай на шырокую, масавую аўдыторыю. Артыкул таксама прапанавалі чытачам памеркаваць і выказацца па праблеме рэзерваў музычна-крытычных кадраў: колькасць адпаведных выпускнікоў год ад году павялічваецца, за час вучобы атрымліваюць яны быццам належную музычна-крытычную падрыхтоўку, аднак становіцца на старонках друку ранейшае...

Рэдакцыя спадзявалася, што музыказнаўчая секцыя Саюза кампазітараў БССР, Беларускае дзяржаўнае кансерваторыя, у прыватнасці, кафедры тэорыі і гісторыі музыкі глыбока і ўсебакова разгледзяць пытанне і намясціць канкрэтныя меры па паляпшэнні рэцэнзавання. Замест гэтага ў рэдакцыю паступіла пісьмо ад т. Глушчанкі і Куляшовай. Прызнаючы слушным выступленне «ЛіМа», яны робяць закіды ў адрас аўтара

артыкула «Да музыкі — з душой!», а замест абмеркавання надзённых праблем выхавання маладых музычных крытыкаў і прапагандыстаў прапаноўваю сваю ацэнку... лімаўскага артыкула. Мы так нічога і не даведліся: што будзе зроблена, каб у масавым перыядычным друку забяспечыць публікацыю шырокага кола прафесійна-пісьменных аўтараў з глыбокімі і арыгінальнымі матэрыяламі аб нашым музычным жыцці. Аўтары пісьма ў рэдакцыю самі прызнаюць, што кансерваторыя і музыказнаўчая секцыя СК БССР могуць назваць імёны **даследчыкаў** музыкі. У артыкуле ж «ЛіМа» гаворка ішла пра кадры прапагандыстаў музычнай культуры: аператыўныя рэцэнзенты, нарысцыстаў, рэпарцёраў. І тут, напэўна, вялікая роля належыць практыцы студэнтаў кансерваторыі. У рэспубліцы шмат аўтарытэтных выданняў, дзе б студэнт мог праіць сапраўды кваліфікаваную практыку. Між тым, кансерваторыя чамусьці выбрала толькі адно выданне.

Два гады назад на «круглы стол» што тыднёвіка былі запрошаны ўсе музыказнаўцы — члены СК БССР, а таксама нашы нязнатныя музычныя крытыкі. Тым часам прыйшлі далёка не ўсе з тых, хто абяцаў, але дзелавая і, здавалася, узаемна карысная размова адбылася. Тады ж т. Глушчанка запэўніў рэдакцыю, што кансерваторыя накіруе групу студэнтаў-музыказнаўцаў у «ЛіМ» на практыку, а

сам ён падрыхтуе грунтоўную публікацыю па надзённых пытаннях развіцця беларускай кампазітарскай школы. На жаль, нічога гэтага зроблена не было... Чаму?

Рэдакцыям перыядычных выданняў (які і на радыё і тэлебачанні) вельмі патрэбны кваліфікаваныя аўтары, здатныя аператыўна і самастойна ацэньваць асобныя з'явы і пэўныя тэндэнцыі ў музыцы нашых дзён. Не пастаўшычы пераказаў, а музычныя журналісты — крытыкі, аглядальнікі, каментатары — з творчым агеньчыкам і самабытным почыркам.

На размеркаванні не станеш музычным крытыкам, бо музычны крытык — гэта не пасада, а, калі хочаце, святапогляд. І ўжо зусім незразумела і беспадстаўна ставіць пытанне аб штатных музычных супрацоўніках газет і часопісаў.

Пісьмо ў рэдакцыю «ЛіМа» т. Глушчанкі і Куляшовай больш нагадае абарону таго становішча, якое існуе ў музычнай крытыцы, чым дзелавы адказ па сутнасці закранутых на старонках што тыднёвіка праблем. Рэдакцыя спадзяецца, што праўленне Саюза кампазітараў БССР і кіраўніцтва Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага вернуцца да артыкула і выкажуць аб'ектыўны пункт гледжання на пытанні стану і падрыхтоўкі кадраў прапагандыстаў-крытыкаў у галіне музычнага мастацтва.

КОНКУРС самадзейных харэаграфічных калектываў, якія носяць званне народных, даў падставу для роздуму аб шляхах развіцця гэтага жанру самадзейнага мастацтва. Тэма гэтая ёмістая, у адным артыкуле ахапіць усё яе аспекты цяжка, таму мы спынімся толькі на пытаннях арганізацыйнага характару і на некаторых пытаннях фарміравання рэпертуару.

Поспех конкурсу забяспечваецца не толькі сур'езнай работай кожнага калектыву, але і яго арганізацыяй. Галоўным тут з'яўляецца палажэнне (умова) конкурсу. Яно патрабуе ад ансамбляў, каб яны прадэманстравалі разнастайнасць рэпертуару, наогул, тэматычную разнастайнасць, у прыватнасці, выканаўчае майстэрства, умение пабудоваць усю праграму, музычнае і сцэнічнае афармленне танца, і нават шэфскую дзейнасць. Гэта цалкам адпавядае духу часу і задачам культурна-асветнага руху, а галоўнае, стварае аб'ектыўныя ўмовы для разнастайнай работы канкурсантаў. Праграмы калектываў прадугледжвалі танцы, створаныя на беларускім фальклоры, танцы народаў СССР, танцы, якія адлюстроўваюць сённяшні дзень савецкага народа, і танцы героіка-рэвалюцыйнага зместу. Умовы патрабавалі таксама стварэння сольнага або дуэтнага твора, а такая задача пад сілу толькі сталаму калектыву, якімі павінны з'яўляцца і з'яўляюцца народныя ансамблі танца.

Аднак, разам з тым, як ні дзіўна, умовы конкурсу садзейнічалі і некаторым негатывным з'явам. Самае няўдалае, бадай, было ў тым, што «абавязковая» праграма дамінавала над «вольнай». У спорце гэта неабходна, таму што там барацьба носіць адкрыты характар — вышэй, далей, болей, хутчэй і г. д. У мастацтве спаборніцтва носіць аспародкаваны характар і таму для тых, хто спаборнічае, умовы конкурсу павінны стварыць максімальна спрыяльнае асяроддзе, прычым для ўсіх разам і для кожнага асобна. На жаль, пры вялікай абавязковай праграме разнастайнасць пагражае ператварыцца ў «наменклатуру», а калектывы — у вытворчыя прадпрыемствы, якія выконваюць план па «наменклатуры».

Аўтар артыкула пасля конкурсу сустраўся з шэрагам харэаграфіў — кіраўнікоў калектываў, якія, у той або іншай меры, сумняваліся ў мэтазгоднасці такіх умоў конкурсу. Яны выказалі, на наш погляд, слушную думку аб тым, што і ўмовы спаборніцтваў, і «ацэначныя лісты» павінны ўлічваць ступень адпаведнасці канцэртнай праграмы творчай накіраванасці асобнага канкрэтнага калектыву. Гэта значыць, неабходна забяспечыць, абумовіць магчымасць творчага росквіту кожнага асобнага калектыву праз развіццё яго творчага непадобства, унікальнасці.

Паўстае пытанне: як гэта зрабіць? Адказаць на яго адназначна немагчыма. Спраўды, цяжка адразу класіфікаваць умовы конкурсу, па якіх можна было б ацэньваць, параўноўваць рознахарактарныя калектывы, напрыклад, ансамбль народнага танца і ансамбль класічнага танца. Апошняму амаль немагчыма стварыць народнаасцэнічны танец на аснове фальклору, больш таго, уключэнне такога танца ў праграму разбурыць спецыфіку калектыву. Затое калектыву класічнага танца пад сілу вырашэнне рамантика-рэвалюцыйнай тэма-

тыкі, што амаль заўсёды не ўдаецца ансамблю народнага танца. Вось чаму ўмовы павінны патрабаваць ад калектываў яркасці, навізны, арыгінальнасці, непадобства, жанравай разнастайнасці, нарэшце, самабытнасці. Толькі ў такім выпадку створыцца абстаноўка, найбольш спрыяльная для творчых турніраў. У гэтым бачыцца аўтару стратэгічны напрамак у справе арганізацыі творчых справаздач.

У святле сказанага паспрабуем зрабіць некаторы аналіз убачанага на мінулым конкурсе, умовіўшыся пры гэтым, што разглядацца будуць найбольш тыповыя з'явы і тэндэнцыі. Мэта такога разгляду, зноў-такі, у выяўленні праблем, якія стаяць перад калектывамі ма-

го сааўтарства, прымаюць непасрэдны ўдзел у стварэнні цудоўнага, што, відавочна, і з'яўляецца галоўным сэнсам мастацкай самадзейнасці.

Конкурс паказаў, што паставіць танец самастойна вельмі не проста. Не ўсе разумеюць, што значыць самастойна створаны твор. Вось, напрыклад, карагод «Кветкі» ў ансамблі «Зорка» Палаца культуры камвольнага камбіната, па сутнасці, — звычайны прыклад эпігонства. Харэограф пераняў ідэю танца і вырашэнне гэтай ідэі ў ансамблі «Бярозка». Там ён называецца «Кветкі палявыя» і паставіў яго — народнай артысткай СССР Н. Надзеждзінай. Ад арыгінала танца камвольшчыкаў адрозніваўся музычным матэрыялам і ўзроўнем

стацкай самадзейнасці і іх кіраўнікам. І зноў цэнтрам размовы зробім рэпертуар ансамбля.

Рэпертуар кожнага калектыву складаецца двума спосабамі: нараджэнне танца ў калектыве і перанясенне сюды ўжо гатовага нумару. Другі спосаб асабліва трыюмфаванае выклікае. Па-першае, перанос — не вельмі частая з'ява, па-другое, амаль заўсёды якасны. Напрыклад, ансамбль «Крыжачок» (БДУ імя У. І. Леніна) танцуе прафесійна сюіту з магдаўскіх танцаў, у якой захавана па-сапраўднаму сюітная форма і прысутнічае добры густ. Студэнцкі калектыв з Беларускага політэхнічнага інстытута паказаў абаяльны эстонскі танец. Абодва танцы «зроблены прафесійнымі харэографамі, і для калектываў праблема скончылася на выканаўчай інтэрпрэтацыі. Вядома, ёсць выпадкі і няўдалага пераносу. Так, калектыв маторнага завода паказаў танец «Касімаўскі выкамуры», які ўяўляе сабою пасрэдную кампіляцыю-штамп, у якой усё, пачынаючы ад назвы, выдуманна са спробай выдаць за народнае. Няўдалым можна лічыць і танец «На мастку» ў выкананні танцораў ансамбля «Лявоніха» Палаца культуры Мінскага трактарнага завода. Сам па сабе танец цікавы, асабліва калі яго выконваюць краснаарцы — артысты папулярнага харэаграфічнага калектыву з Сібіры. А ў нашым выпадку для гэтага танца выканаўцам не хапіла ні тэхнікі, ні акцёрскага пранікнення. Адсутнасць усёго гэтага абдымае форму, а гэта, у сваю чаргу, пацягнула за сабою аб'ядненне зместу. У той або іншай ступені назіраліся ўдачы і пралікі і ў іншых калектывах, якія ўключылі ў свае праграмы гатовыя танцы.

Цяпер трэба разгледзець асноўны спосаб накіравання рэпертуару — стварэнне танцаў у калектыве. Гэта самы складаны шлях, але і самы плённы, таму што танцоры паглыбляюць ступень свай-

выканання. Знойдзеныя малюны і рухі не ўспрымаліся як самастойныя таму, што іх растварыла ў сабе пастановачна-вобразнае вырашэнне, знойдзенае Надзеждзінай. Станоўчым у гэтай рабоце можна лічыць толькі тое, што была захавана ідэя танца. Ці возьмем карагод «Беларусачка» — з дазволу сказаць, «самастойнае сачыненне» М. Чысцякова (ансамбль «Лявоніха» Палаца культуры МТЗ). Відавочна, аўтар хацеў у сваім танцы ўславіць беларускую дзяўчыну, раскрыць нам, глядачам, нейкія цудоўныя рысы яе характару і г. д. Для гэтага аўтар бярэ амаль цалкам кампазіцыйна, асноўныя пластыка-лексічныя матыў танца «Сібірскае лірычны» (харэаграфія М. С. Гадэнікі), мяняе рускую музыку на беларускую, злёгка рэтушуе ўсё ў характары беларускага танца і называе, як ужо ўпаміналася, «Беларусачкай». «Сібірскае лірычны», выкарыстаны ў якасці першакрыніцы, ставіўся, зразумела, з пэўнай ідэяй, задачай, значыцца, меў сваю ўласную форму. У выкарыстанні гэтай формы для вырашэння іншай задачы столькі ж сэнсу, колькі ў абуванні правага бота на левую нагу.

Цяпер пра танцы, закліканыя адлюстравальваць героіку баявых і працоўных подвігаў савецкіх людзей. Амаль кожны калектыв працаваў у гэтым напрамку, але глыбока вырашыць творчую задачу не ўдалося нікому. У чым жа прычына стабільных няўдач? Галоўным пралікам, на наш погляд, з'яўляецца тое, што харэографы ў сваім пошуку імкнуліся толькі да паказу знешніх бакоў падзеі, з'явы: маршыроўка, імітацыя стральбы, падаючы сцяганося і г. д. Для нас жа важна іншае, а менавіта: дух чалавека, які ідзе на подзвіг, яго пацукі і думкі, адносіны да таго, што адбываецца. Не праўдзівасць ілюстрацыйнага шляху асабліва відавочная, калі ў танцы балетмайстры звяртаюцца да тэмы працы. Як толькі ў мастацтве пачынаюць па-

казваць працэс працы, а не чалавека працы, мастацтва адразу скатваецца на пазіцыі натуралізму. Харэаграфіі цяжка вырашаць працоўную тэматыку, гэта больш пад сілу, скажам, драматычнаму тэатру, але ўсё ж вырашаць яе можна, вучачыся ў таго ж драматычнага тэатра. Мяркуючы самі. У тэатральным спектаклі прасцей, здавалася б, праілюстравальваць працэс вытворчасці, але, скажам, спектакль «Прэмія» паставіў, так сказаць, без кропкаў. У фокусе тут знаходзіцца Чалавек Працы, яго адносіны да працы, а не тэхналагічны працэс.

Акрамя гэтых памылак, усё харэаграфічнае сталі ахвярай музычнага вырашэння сваіх кампазіцый. Прычына няўдач крыецца ў няправільных адносінах да музыкі, якой балетмайстры надаюць толькі акампануючае значэнне, тады як музычны матэрыял танца павінен быць закончаным і цэльным музычным творам.

У ходзе паказу праграм высветлілася, што харэографы і музычныя кіраўнікі не бачыць памылкі, напрыклад, у аб'яднанні ў адну кампазіцыю такіх твораў, як «Беларуская мелодыя» Жыновіча і «Час, наперад» Свірыдава. У адной з харэаграфічных кампазіцый музычны матэрыял уяўляў сабою сумесь, у якую аўтары ўключылі і песню Аляксандрава «Вставай, страна огромная», і эпізод з Гераічнай сімфоніі Шастаковіча, і іншыя музычныя фрагменты. Усё гэта рабілася з адзінай мэтай — накіраваць асацыяцыйна глядача ў рэчышча адпаведных прадстаўленняў. Гэта нагадвае час нямога кіно, калі ў кінатэатры ў час сеанса тапёр на раялі іграў тэматычна блізкія да сітуацыі фільма музычныя кавалкі. Задача ж, якая стаяць перад харэографам, заключаецца ў тым, каб музычны і харэаграфічны матэрыял зліліся ў адно, каб нарадзіўся музычна-харэаграфічны вобраз. Можна паўстаць пытанне: а ці не вельмі сур'езны патрабаванні ставіцца перад аматарскай харэаграфіяй? Не! Зусім прымальны і законны. Рух за званне «народны» шырыцца і мацнее. Сыходзяць з парадку дня раней «дыфіцытныя» пытанні касцюма, суправяджэння, вырашаецца кадравыя пытанне, мацнее выканаўчае майстэрства і г. д. У самадзейнасці паспяхова вырашаецца такая праблема, як стварэнне сцэнічнага танца на аснове фальклорнага матэрыялу. Назавём некалькі работ у гэтым плане, якія прэтэндуюць на сур'езныя да іх адносіны: «Вярцілікі» ў ансамблі «Зорка», «Мітусь» у ансамблі прафгандукацыі, «Верабей» у ансамблі Палаца культуры Белсаўпрофа. У ансамблі «Вязанка» адразу тры ўдачы: «Полька-вязанка», «Матлот» і «Полька-закружанка». Можна прывесці і шэраг іншых станоўчых прыкладаў. Стварэнне сцэнічнага танца на аснове фальклорнага матэрыялу, які б раскрываў дух народа, спецыфіку нацыянальнага мыслення — задача архіскаладная і даступная далейка не кожнаму калектыву і харэографу. Гэтым не заўсёды могуць пахваліцца і прафесійныя калектывы. Тым больш радуюць удачы аматарскага мастацтва. Вось чаму вопыт народных калектываў выклікае сёння патрэбу весці пра іх самую сур'езную размову аб праблемах стварэння мастацкага вобраза, прад'яўляючы да іх пры гэтым самыя высокія патрабаванні.

В. САВІН,

в. а. загадчыка кафедры харэаграфіі
Мінскага інстытута культуры.

А ЦЯ ПЕР ЯГО СЛУХАЕ НАРОД...

Да 110-годдзя з дня нараджэння
Мікалая ЧУРКІНА

Гадоў 20 мінула, як паведаміў «ЛіМ» аб каштоўнай знаходцы, што паступіла ў рэспубліканскую Акадэмію навук. У канцы 50-ых быў знойдзены рукапісны зборнік Мікалая Чуркіна, асабліва цікавы «Справаздача па зборы беларускіх народных песень у Ашмянскім павеце. 1910—1911 год». Зборнік уяўляў сабою старанна аформлены сшытак буйнога фармату. Запісам 72-х песень папярэднічала справаздача-уводзіны. Былі тут ілюстрацыі — фатаграфіі, якія давалі ўяўленне пра беларускія песенныя края, пра яго народ. Вось гэты архіўны здымак, які сёння публікуецца ўпершыню, зроб-

М. Чуркін запісвае песні ў Ашмянскім павеце. 1906 год.

лены якраз у тагачасных вандроўках М. Чуркіна — народнага артыста рэспублікі, кампазітара, фалькларыста, педагога.

Колькі народных напеваў — закаўказ-

скіх, сярэднеазіяцкіх, беларускіх — адкрыў для прафесійнага мастацтва, сабраў, апрацаваў гэты музыкант! І самы важкі яго творчы ўклад — у прафесійнае музычнае мастацтва Беларусі, адным з заснавальнікаў якога стаў М. Чуркін. Ён прыехаў у Паўночна-Заходні край у 1902 годзе і ўсё далейшае сваё жыццё аддаў служэнню культуры гэтага краю.

Частка фальклорных запісаў М. Чуркіна выдавалася яшчэ да Кастрычніка ў «Беларускім зборніку» Я. Раманава, найбольш поўны выданні з'явіліся ў савецкі час. Тымі песнямі скарбамі карысталіся калегі-кампазітары, працуючы над нацыянальнымі творами, і, зразумела, беларуская інтанацыя арганічна ўвайшла ў музычную мову самога М. Чуркіна. Які россып народных мелодый у яго сімфаніе «Беларускія малюны», «Танцавальнай сюіце» для аркестра, як шчыра гучыць матчына песня ў «Калыханцы» для струннага квартэта! А яшчэ пільна ўслухоўваўся кампазітар у

музыку нашых паэтычных скарбаў, і тады выходзілі з-пад ягонага піра песні, рамансы на словы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Змітрака Бядулі, Анатоля Астрэйкі, Канстанція Буйло, Пятруся Броўкі, Максіма Танка.

Разнастайнай, рознай па жанрах творчасці М. Чуркіна — адна з першых беларускіх опер «Вызваленне працы» і дзіцячая радыёопера «Рукавічка», музычныя камедыі «Кок-сагіз» і «Песня Бярэзіны», сюіта «Памяці Вялікай Айчыннай вайны» і музыка да спектакля «Ракіда нае гняздо», шматлікія апрацоўкі народных песень і танцаў, навучальныя дапаможнікі...

Сёння архіўны здымак нагадвае адну з яшчэ дарэвалюцыйных вандровак М. Чуркіна-фалькларыста. Калісь хадзіў ён «паслухаць у народа». Цяпер жа народ слухае яго. Слухае і пазнае ў строім камерна-вакальным, інструментальным, сімфанічным абліччы жывую душу сваёй, беларускай песні.

Г. РОШ.

ДЫКТУЕ ІНЖЫНЕРНАЯ ПСІХАЛОГІЯ

Кіраўнікі аднаго будаўнічага трэста доўга думалі: чаму ніхто не хоча працаваць на новай — толькі што з завода — бетонаяшалцы. Разгадка аказалася даволі проста: калі скіп, напоўнены гравійнай сумессю, ішоў па накіроўваючых рэях, утрымаць рукаўтку кіравання было проста немагчыма — так моцна вібравалі тросы. Папрацаваўшы на мяшалцы змену, матарыстыкі затым не спалі амаль усю ноч...

Гэты выпадак, на першы погляд, можа здацца нязначным, звычайным, з серыі працоўных будняў. Але калі задумацца, то за ім бачыцца вялікая праблема. Гэтай праблемай занялася цэлая навука. Нарадзілася яна зусім нядаўна і атрымала назву крыху незразумелую — эрганоміка. Эрганоміка ставіць сваёй мэтай пры праектаванні, канструяванні і эксплуатацыі машын усебакова ўлічваць даныя інжынернай псіхалогіі — важнейшай і састановай часткі гэтай навукі, навукі пра ўзаемаадносіны чалавека з навакольным асяродкам. Усякая машына, якой кіруе, камандуе чалавек — таксама асяроддзе. Штогод шматлікія прадпрыемствы краіны выпускаюць мільёны разнастайных машын, закліканых аблегчыць працу чалавека і павялічыць яе прадукцыйнасць. Як правіла, большасць з іх высокапрадукцыйныя, кіраваць чалавек імі лёгка і прыемна.

Вось як працуе, напрыклад, машыніст дарожнага катка Павел Ляпешкін. Непрыкметным рухам рукі ён заводзіць рухавік машыны, па нізкай зручнай падножцы заходзіць у кабінку, лёгка зачынае дзверцы, сядзе ў

зручнае сядзенне і гоніць уперад па гарачым асфальце каток. Мірна грукоча рухавік, струменіцца ў адкрытае акаенца разам з вецярком гарачы пах асфальту. Малейшаму яго руху паслухмяна падначальваецца вялікі і цяжкі робат-каток.

шын. А дарэмна! Хто і як ачалавечыць машыну — найпершае патрабаванне інжынераў і твораў новых станкоў, аўтаматычных ліній, машын і механізмаў. Праблемы эрганомікі, інжынернай псіхалогіі трывала ўваходзяць у наша жыццё, і пра іх трэба думаць, а мо-

ных органаў. Ля адной з машын Кандрат спыніўся, наморшчыў лоб, незадаволена спамурнеў — на яго думку, машына працавала дрэнна.

— Прыйдзеца гэтую агліцкую блыху падкаваць, — гаворыць мне.

Ён спыняе машыну, адкры-

станкам, якімі аснашчаны завод, у той жа час указваюць на прыкрыя канструктарскія ўдэшчэнні: пульт устаноўлены не з таго боку, дзе трэба, няма засцярогі ад стружкі, бабку станка даводзіцца перасоўваць гачным ключом...

Зараз жыццё паставіла пытанне аб тым, каб кожны выраб разам з тэхнічным пашпартам меў пашпарт псіхалагічны. Пры канструяванні галоўным з'яўляецца навіна, эканамічнасць. А ў якіх умовах будзе чалавек працаваць, наколькі праца яго будзе творчай, задавальняць рабочага, дапамагаць развіццю яго здольнасцей — гэта праходзіць як бы другім планам. А нярэдка ж менавіта гэта вызначае поспех справы, паказчык прадукцыйнасці.

Калі многія калектывы прадпрыемстваў раней дамагаліся палепшэння работ за кошт рэзерваў, якія ляжалі на паверхні, то цяпер трэба больш шырока выкарыстоўваць дасягненні не толькі эканамічнай, але і іншых навук, у тым ліку эрганомікі, інжынернай псіхалогіі.

Праблемы эрганомікі чакаюць рэгулярнага і шырокага асветлення ў спецыяльнай і папулярнай літаратуры. Каб гаўснодна ўкараніць патрабаванні гэтай навукі ў практыку, трэба арганізаваць сетку лабараторый у практных інстытутах, на прадпрыемствах. Наўздаецца, прыйшоў час стварыць адзіны цэнтр па вывучэнні пытанняў інжынернай псіхалогіі.

ЯК ПРЫВІВАЦЬ ЦІКАВАСЦЬ ДА ПРАЦЫ!

Вядома, можна мець дасканалыя станкі і машыны, прагрэсіўную тэхналогію і арганізацыю вытворчасці, ажыццяў-

РУКІ ВУЧАЦЬ ГАЛАВУ

— Не работа, а прыгажосць. Такая работа душу весяліць, — гаворыць Ляпешкін, вылазячы з кабіны. — Дзве нормы сёння даў!

— Я вось што раскажэ матарыстка бетонаяшалкі Галіна Варанюк:

— Я матысткай два дзесяткі гадоў працую. Але за гэты час ні адзін канструктар, які праектуе бетонаяшалкі і растварамяшалкі, не падшоў васьм так і не спытаў: ці задавальняе цябе, Варанюк, наша прадукцыя?

Сацыялістычнае грамадства зыходзіць з таго, што не чалавек існуе для тэхнікі, а тэхніка для чалавека. Між іншым, калі аднаму з галоўных механікаў машынабудаўнічага завода перадалі напрок Галіны Варанюк, ён сказаў:

— Пакуль не да гэтага. Яшчэ не прыйшоў час думаць пра такія тонкасці...

Механік лішні раз пацвердзіў думку пра тое, што нашы канструктары яшчэ мала думаюць пра псіхалагічны пашпарт ма-

жа, і браць за крытэры тэхнічнай творчасці.

Аляксей Максімавіч Горкі пісаў: «Чалавек нармальна развіваецца толькі тады, калі рукі вучаць галаву, затым паразумнеяла галава вучыць рукі, а разумныя рукі зноў і ўжо мацней садзейнічаюць развіццю мозгу».

Інжынерная думка заўсёды вызначалася смелай творчай ініцыятывай, тонкасцю логікі, вынаходлівасцю. Інжынер — слова лацінскае, яно вобразна абазначае востры, выяўлены розум.

Мне давялося гаварыць з многімі людзьмі, якія да канца аддаюць свае сілы справе тэхнічнай творчасці. Успамінаецца Кандрат П'яўка, які лепшыя свае гады аддаў удасканаленню пішучых машын...

Мы ідзём з Кандратам па пакоі, уздоўж якога справа і злева стаяць пішучыя машыны. Гэты цэх множыць у дзесятках, сотнях і тысячках экзэмпляраў цыркуляры, указанні, рашэнні і пастановы дырэктывы-

вае кажух і, закатаўшы рукавы, лезе ў чэрава машыны. Кандрат поркаецца доўга. Уключае, зноў спыняе машыну, урэшце пускаяе яе на поўны ход. І калі аркуш за аркушам машына кладзе ў латок друкаваныя старонкі, Кандрат бярэ некалькі з іх у рукі і захапляецца:

— Вось гэта работа!

Я таксама захапляюся: літара ў літару, радок у радок, чысценька, хораша, чытэльна.

— На такой машыне працаваць хочацца, — гавораць машыністы.

У краіне штогод выпускаюцца дзесяткі тысяч назваў новых машын, агрэгатаў, устаноў, прыбораў і механізмаў. Але ці ўсімі машынамі лёгка кіраваць? Многія факты сведчаць, што стваральнікі новых машын часам дапускаюць сур'езныя пралікі, якія даводзіцца ліквідоўваць на заводах, прадпрыемствах, часам сама-тужным спосабам.

Рабочыя аднаго з заводаў, даючы ўвогуле добрую ацэнку

НА ХВАЛЯХ ЭФІРУ

ЗНАХОДКІ «ПОШУКУ»

«Пошук». Так называецца другі відэафільм з цыкла «Музыка маёй рэспублікі». На гэты раз гаворка ішла пра нацыянальную музыку 1926—1932 гадоў. Пошукам адзначаны гады, калі закладваліся першыя камяні ў падмурак беларускай прафесійнай музычнай адукацыі, адбывалася першае знаёмства ўсесаюзнага і замежнага слухача з лепшымі спевакамі і музыкантамі рэспублікі, рабіліся спробы знайсці свой адметны творчы «почырк», стыль, сваю тэматыку. Галоўнай крыніцай, з якой жылася кампазітарская творчасць, безумоўна, была беларуская народная песня. Аўтар сцэнарыя Н. Зенчанка падкрэслівае гэта на працягу ўсяго фільма.

...Быццам здаля чуваць хор, і вось на паляну выходзяць дзяўчаты ў прыгожых нацыянальных касцюмах. Гэта Натальеўскі народны хор. Разам з заслужанай артысткай БССР М. Адамейка ён выконвае беларускія народныя песні «Закаці, закаці» і «Прыляцелі гусі». Да іх набліжаецца народны артыст СССР Генадзь Іванавіч Цітовіч з букетам паляных кветак... На маю думку, гэта самы ўдалы эпізод фільма.

Няма патрэбы пералічваць усе ўдалыя кадры фільма, скажам толькі, што яны даюць поўнае ўяўленне аб беларускай музыцы тых гадоў. Вось хаця б сцэна з оперы-жарту М. Аладава «Тарас на Парна-

се». Напісаная ў 1927 годзе, яна ўпершыню прагучала на Беларускай радыё ў 1930 годзе. Пасля Вялікай Айчыннай вайны лічылася, што нотны матэрыял яе загінуў. Аднак у Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя Леніна захавалася клавір оперы, і пастановачны калектыв здолеў узнавіць яе.

Цікава глядзяцца кадры, прысвечаныя старэйшым беларускім кампазітарам Я. Цікоцкаму і М. Аладаву. Падрабязны расказ пра Другую сімфонію Аладава, лейтматыў якой — лёс беларускай жанчыны — сялянкі, суправаджаецца народнымі песнямі. І нібы ілюстрацыяй да іх на экране паўляецца старая сялянская хата, масток праз рачулку, па якім ідзе жняя з поля... Пра многае даведваецца глядач з расказу народнага артыста БССР, кампазітара А. Багатырова пра канцэртнае жыццё Віцебска.

Першыя спектаклі опернага класа Беларускага дзяржаўнага музычнага тэхнікума. Расчыняюцца дзверы музея Мінскага музычнага вучылішча, мы бачым фотаздымкі былых студэнтаў і іх педагогаў, старыя афішы канцэртаў і спектакляў. На экране паўляецца народная артыстка БССР С. Друкер, якая, трымаючы ў руках альбом, раскажэ пра пастаноўку оперы «Файст», пра арганізацыю опернай студыі і яе першых спектаклях.

Наступныя кадры. Вечка раяля, на чорным фоне якога ві-

ФОТА НАГАДАЛА

19 снежня 1958 года... Пачалася тэлеперадача аб творчасці выдатнага дзіцячага пісьменніка Яні Маўра. Дыктар мінскай студыі тэлебачання В. Галіна знаёміць глядачоў з удзячнымі пісьмамі хлопчукоў і дзяўчынак, адрасаваных любімаму пісьменніку. Справа — Яні Маўр. Фота У. КУХТЫ.

даць яркі букет кветак, скрыпка і смычок. Так пачынаецца расказ пра святкаванне 100-годдзя з дня смерці Бетховена. Гучыць музыка вялікага кампазітара. Дыктар гаворыць пра тое, што ў гэты час (у тым жа 1927 годзе) ў Германію гаспранявалі беларуская спявачка Л. Александроўская і цымбаліст С. Навіцкі.

Заканчваецца фільм паказам партрэтаў кампазітараў і выдатных дзеячаў мастацтва Беларусі.

Праўда, у сцэнарыі дзе-нідзе парушана храналагічная паслядоўнасць той ці іншай музычнай падзеі, але гэта апраўдана фабулай фільма, які сваёй пабудовай нагадвае трохчасткавую музычную форму.

Праўда, не абышлося і без некаторых недакладнасцей. У прыватнасці, у 1927 годзе не было яшчэ Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра, а зводны аркестр драматычнага тэатра і музтэхнікума напярэдадні юбілею выконваў не «камель усе сімфоніі Бетховена», а толькі Дзевятую. Творчая арганізацыя беларускіх кампазітараў узнікла не ў 1932 годзе, а значна раней. Гаворачы, што сюжэт оперы «Тарас на Парнасе» запазычаны з паэм «Тарас на Парнасе» і «Энеіда навіварат», аўтар сцэнарыя забылася на паэму В. Дуніна-Марцінкевіча «Галон», якая таксама была выкарыстана ў лібрэце.

Але ўвогуле фільм глядзіцца і слухаецца з неаслабнай

увагай і цікавасцю. У гэтым вялікай заслуга сцэнарыста і рэжысёра В. Скварцовай, рэдактара А. Зарубанава, кінааператараў, якія здымалі фільм. Іх агульны намаганні зрабілі відэафільм «Пошук» надзвычай прывабным, сапраўды музычным, значна цікавейшым за першы, які называўся «Упершыню». Таму хочацца верыць, што трэці фільм цыкла «Музыка маёй рэспублікі», які тэлегледачы чакаюць з цікавасцю, стане яшчэ адным крокам Беларускага тэлебачання на шляху да мастацкага асваення нашай культурнай спадчыны.

Д. ЖУРАУЛЕЎ,
заслужаны дзеяч культуры БССР.

яць правільнае эканамічнае стымуляванне рабочых, і пры ўсім гэтым не атрымліваць чаканага павышэння эфектыўнасці грамадскай вытворчасці. Акрамя ж тэхнікі, трэба яшчэ, каб на кожным участку людзі свядома ставіліся да справы, якой служаць, якую ім даюць.

Прыклады высокай працоўнай дысцыпліны паказваюць многія перадавыя людзі. Па ўсёй краіне ведаюць брыгадзіра шафёраў Яўгена Пятровіча Дзюніна. Яго брыгада вядзе астаніяны эканамічны пошук, першай стала складаць свой заробак у агульны «кацёл», з яе пачаўся на аўтатранспарце брыгадны разлік, які цяпер падхоплены многімі калектывамі аўтамабільных гаспадарак краіны.

— Калі парадак, тады і працаваць добра, — часта выказвае сваю думку Яўген Пятровіч. — А то ў нас як бывае: магчымасцей, напрыклад, на чатырнаццаць дамоў, а мы семнаццаць пачынаем будаваць. Вось і доўжыцца будаўніцтва не месяцы, а гады...

Фадзюнін заклапочаны не толькі тым, як робіць сам, а і тым, як працуюць іншыя, што дае грамадству за змену слесар, токар, трактарыст, інжынер і вучоны. І як тут не ўспомніць словы Леаніда Ільіча Брэжнева: «Сацыялізм у дадаваць да добрага кіравніцтва, як вораць, «зверху» мае яшчэ адну магутную сілу паскарэння эканамічнага росту. Гэта — ідуць «знізу», а больш дакладна, з самых глыбін грамадства творчая актыўнасць, ініцыятыва, працоўны энтузіязм мільянаў».

Давялося мне неяк ехаць уначы па землях Мазыршчыны

Ноч была зімовая, цёмная, са снегападам. Наперадзе, зусім блізка ад нас, да самага неба палыхаў слуп агню. Я ніколі не бачыў такога польмя.

Неўзабаве заўважылі чалавека з узнятай рукою, спыніліся.

— Мо падкінеце да Гомеля? — спытаўся ён.

— Сядзіце, месца ёсць, — адказаў вадзіцель.

Спадарожнікам аказаўся Павел Ключавы, ён прыязджаў у рэчыцкую аўтагаспадарку, высяляўшы прычыну, чаму тут не выканалі план збору адпрацаваных масел.

— Дзіўна, — абурэўся ён, — план аўтабазе — за гаўгода сабраць тону адпрацаваных масел. Семсот машын у гаспадарцы, а гэтую няшчасную тону не сабралі. Тыдзень я тут прабыў, усё высвятляў, у чым прычына. Прыездзе вадзіцель з рэйса, паставіць машыну, адкруціць гайку ў паддоне, і цячэ масла на зямлю. Я пытаюся: чаму не ў вядро зліваеце?

— А ты знайдзі гэтае вядро! — адказвае сярэдзіта вадзіцель. А другі агрызнуўся: — Паглядзіце, якія факелы ў полі гараць, колькі добра ляжыць у неба, а мы тут капеючай справай займаемся, адпрацоўку ў вёдры збіраем.

Мы праехалі шмат кіламетраў, а неба ўсё гарэла заравам.

— Як цяжка было знайсці нафту ў гэтых пячаных месцах. Адкрылі, бяром нафту, а спадарожны газ аказаўся «паясынкам». Грэм ім марознае неба, — абурэўся Ключавы. — А калі б разам з нафтавай ніткай пракласці і газавую? З газу робіць сінтэтычны каўчук, поліэтылен, шмат усялякіх рэчаў. І васьм...

Так, на жаль, ёсць нямала выпадкаў прагулаў, прастояў, браку і зрываў. Толькі з-за страт рабочага часу народная гаспадарка краіны не атрымлівае амаль тры мільярды рублёў прыбытку. А такія ж страты перш за ўсё звязаны з недахопамі ў арганізацыі дысцыпліны. Жыццё падказвае, што працоўная дысцыпліна — адна з асноўных умоў эфектыўнасці грамадскай вытворчасці. Чым мацнейшая дысцыпліна, тым вышэйшая прадукцыйнасць працы. Характар гэтай залежнасці можна бачыць на прыкладзе работы Маладзечанскага станкабудаўнічага завода, дзе за тры гады зніжана колькасць парушэнняў працоўнай дысцыпліны на аднаго працоўнага з 0,7 да 0,46, а прадукцыйнасць працы ўзрасла з 11,6 да 17,2 працента. Выхаванне чалавека, у якім спалучаліся б творчая праца і грамадская дзейнасць, духоўнае багацце і маральныя якасці, культура і фізічная дасканаласць, з'яўляецца ў сучасны момант важнейшай дзяржаўнай задачай.

У апошні час на старонках газет і часопісаў вядзецца вялікая і патрэбная размова аб працоўнай дысцыпліне. Пытанне аб умацаванні дысцыпліны і звязанае з гэтым мерах — складанае, комплекснае. Пры абмеркаванні гэтай праблемы адны выказваюцца за тое, што трэба «прымушаць», іншыя — «зацікавіць». Сіла традыцый, звычай жывучая. Стагоддзямі грамадская і працоўная дысцыпліна трымалася на прымуце. У капіталістычным грамадстве прымуце пануе па-ранейшаму. Вядомы мільярдэр Генры Форд заціснуў у сваім кулаку 600 тысяч рабочых, аблытаў іх навуціннем адмыслова распра-

цаванага вытворчага працэсу. Рабочы ў Форда — аўтамат на аўтаматычнай фабрыцы. Ён не можа зрабіць ніводнага лішняга кроку, яму няма часу задумацца, азірнуцца, таму што канвеер, які рухаецца з бяспрытаным тэмпам, прымушае рабочага да «жалезнага» рытму работы. Рабочы ператварыўся ў машыну. Усякая духоўная сувязь паміж асобнымі людзьмі ліквідавана нястомным ходам канвеера. Сацыяльная сутнасць фардызму — удасканаленая сістэма «патагоннага пекла». У кнізе «Маё жыццё і мае дасягненні» Форд піша: «Мы чакаем ад рабочых, каб яны выканалі тое, што ім загадана. Наша арганізацыя праводзіцца так паслядоўна, і розныя аддзяленні так цесна звязаны адно з адным, што зусім немагчыма ўявіць, каб рабочы хоць бы на кароткі час дзейнічаў па сваёй уласнай волі. Без мацнейшай дысцыпліны ў нашых прадпрыемствах панаваў бы поўны хаос».

Пры сацыялістычных адносінах, калі чалавек сам гаспадар машын, рабочы не алававы салдацік, а ўладар і вяршыцель свайго лёсу. Вядома, у нас тэхналогія тая ж, што і пры капіталізме, але сацыяльны падыход і сацыяльны эфект — дыаметральна процілеглыя. У нашага рабочага выхавана сацыялістычнае пачуццё: «Без мяне ўчэстак, цэх і ўвесь завод не будзе працаваць». Адсюль — чалавечая годнасць і адказнасць.

Але святое пачуццё адказнасці перад калектывам не прыходзіць само па сабе, яго трэба выхоўваць з малых гадоў. На Маладзечанскім станкабудаўнічым заводзе сярэдні ўзрост рабочых — 27 гадоў. На завод

штогод прыходзіць моладзь са школ і тэхнічных вучылішчаў. Тут пастаўлена работа так, што малады чалавек, пераступіўшы парог праходной, не адчувае адчужанасці, вакол навічоў ствараецца той маральны клімат, які дае магчымасць юнакам і дзяўчатам адчуць, што прыйшлі яны сюды не проста зарабляць на жыццё, а што менавіта тут, на гэтым заводзе, у гэтых сценах яны знойдуць свой другі дом, другую сям'ю.

Працоўная актыўнасць, творчыя адносіны да працы — не прыроджанае ўласцівасць чалавека. Мастакі сваёй справы, майстры «залатых рукі» выхоўваюцца калектывам. А Макаранка лічыў асаблівай задачай — навучыць людзей творчай працы. Самае галоўнае ў вырашэнні гэтай задачы — прывіць любоў да яе. Калі чалавек любіць працу, ён не разглядае работу як адбыццё павіннасці, а пастаянна шукае, імкнецца зрабіць больш і лепш.

Зацікаўленага, улюбленага ў сваю справу, у сваю прафесію чалавека прымушаць працаваць проста няма неабходнасці. Ён беражэ кожную хвіліну працоўнага дня.

Факты пераконваюць, што цікавае да работы развіваецца ў чалавеку яшчэ з дзіцячых гадоў, у перыяд фарміравання характару, жыццёвых прынцыпаў. Вельмі важна абудзіць у дзіцяці цікавае да яго будучай прафесіі, прывіць любоў да вялікай, патрэбнай людзям справы, якая заслужыла б таго, каб ёй прысвяціць многія дні і гады напружанай упортай працы.

В. ЛАЗАРЭТАУ.

ЗАЙМАЛЬНАЯ ПРОЗА

(Працяг. Пачатак у №№ 14—21)

Прыватны дэтэктыў Хуглар Арэс, на якога памылкова ўпала падазраенне ў забойстве, пасля беспаспяховых пошукаў сапраўднага забойцы даведваецца ад багатага антыквара Батлера, што злычынства нібыта ўчыніў Хуан Шасціпалец, прафесійны крымінальнік, і што знайсці яго можна праз вандроўнага вулічнага фокусніка Каліостру.

У тых часы Старая Гавана была раёнам шматлікіх кантрастаў. Дзіўная мешаніна старадаўняга і сучаснага, раскошы і галечы...

А другой гадзіне дня мы з вадзіцелем таксі пайшлі паабедаць. Ён гаварыў са мной так, быццам сапраўды лічыў мяне за дзівака. Але я ведаў, што ён пазнаў мяне. Калі я яму гэта сказаў, ён з усмешкай адказаў: — Мне няма ніякай справы да таго, хто вы. Раз вы сказаў, што вы Хуан Сын Сялянскі, значыць, так і ёсць. Я вяду таксі і з гэтага жыву. Усякі, хто мне плаціць, асоба для мяне прыстойная.

— Цудоўная філасофія! — прамармытаў я. — Гаварыце, што хочаце. Толькі я ведаю адно: два песа ды яшчэ два разам складаюць чатыры. — Ён падняў галаву ад талеркі і ўсміхнуўся: — Ведаеце што? Калі пачну выбіраць сабе кліентаў, я скончу тым, што памру з голаду.

— Мы зноў пачалі курсіраваць па Старой Гаване. Калі шасці вечара наша машына ўжо ў трэці раз спынілася ля парку Хрыста. Да гэтага моманту шчасце нам не спрыяла. Без вялікага энтузіязму я выйшаў з машыны і падышоў да людзей, што стоўпіліся вакол статуі пазта Пласіда. У цэнтры нагоўпа стаялі два чалавекі — адзін высокі, другі нізенькі — у дзіўным убранні. На высокім быў доўгі шаўковы халат. Маленькі быў апрануты, як індус, з усходнім цюрбанам на галаве. Ён зазываў публіку: — Падыходзьце! Падыходзьце, сеньеры! Цешцеся незвычайным відовішчам, якое можна убачыць толь-

кі адзін раз у жыцці! Найвялікшы ўсходні маг Каліостра!

Ад гэтага імені ў мяне кроў прыліла да твару. Натопі вакол артыстаў яшчэ больш згусціўся. Я пачаў уважліва разглядаць Каліостру. Яму, відаць, было недзе за трыццаць пяць. Сам высокі, крыху паўнаваты, але тоўсты каран выдаваў, што пад халатам хаваецца мускулістае цела. Тэатральным жэстам ён падаў свайму напарніку знак змоўніцтва і пачаў паказваць старыя, як свет, фокусы, якія, трэба прызнацца, ад гэтага не сталі менш эфэктныя. Спрыт і чысціна яго рухаў былі беззаганна...

Пасля прадстаўлення я расплаціўся з таксістам і пайшоў следам за Каліострам.

...На вуліцы Тэхадзіля, калі пайшоў ужо лядны дождж, Каліостра адмакнуў ключом дзверы нейкага дома і ўвайшоў. Хвіліны праз дзве, пад моцным ліўнем, я пачаў падбіраць адмычні, і неўзабаве дзверы адчыніліся. Угору вяла лесіца. Падняўся на першую плячоўку, прыслухаўся. Потым узышоў на другую і пры слабым святле элэктрычнай лямпачкі убачыў калідор. На дыбачках пайшоў па ім. Нідзе не прасвечвала ніводнага шчыліна. У канцы калідора паварочваў убок. За аднымі з дзвярэй я пачуў галасы і пачаў услухоўвацца, але да мяне даносілася толькі невыразнае мармытанне. Пастаяў, падумаў. У нейкую з гэтых кватэр увайшоў Каліостра, але толькі адна падавала прыкметы жыцця. Я вырашыў рызыкнуць. Дастаў люгер, праварыў яго і выбіў дзверы.

Перада мной стаяў Каліостра. Як загнаны звер, ён панічна вылупіў на мяне вочы. Другі чалавек застаўся на выгляд спакойны.

Я загадаў абодвум панкасіць рукі на стол, але Каліостра рынуўся на мяне, як раз'юшаны бык. Я адхінуўся і моцна выцяў яго па нарку ручкай пісталета. Ён грузна грывнуўся на падлогу. Яго прыцельны выкарыстаў момант і сунуў руку ў крыху выцягнутую шуфлядку стала. Ударам калена я прыпятаў яго разбрамі да вострага краю стала і ўдарыў па шыяцкіх плазам пісталета. Бліскавіца на мяне ашкіляла не вачамі, ён злосна гыркнуў і выхапіў руку з шуфлячкі. На ніжняй фаланзе яго мезенца я убачыў адрастанак. Гэты чалавек і быў Шасціпалец.

Я абмацаў яго — зброі пры ім не было. Выняўшы пісталет з шуфлячкі, я сунуў яго сабе ў нішню. Тады сеў за стол і знаям паказаў Шасціпальцу на крэсла. Выплёўваючы з рота кроў, ён ашалела мармытаў:

— Хто вы? Што за д'ябал?..

— Я Арэс, прыпамінаеце? Дурань, які цягаў для вас каштаны з агню.

— Навошта я вам патрэбен? — спытаў Шасціпалец.

— Я нічога такога вам не зрабіў.

— Аддайце «Балерыну», і пойдзем пагаворым у паліцыю.

— Не загаворвайце мяне зубы, з гэтага нічога не выйдзе. Калі вы прыціснеце мяне да сцяны, я ўтаплю вас... Я ўсяго толькі злодзей, а вы — забойца.

— Спыніце камедыю, Шасціпалец! Так, ён выбраў сабе нядрэннага памочніка! Вы забілі гэту жанчыну, прызнаецеся!

Шасціпалец зняважліва сплюнуў:

— Мне налявае на тое, што вы гаворыце. Я ведаю: забойца — вы. Сам вас бачыў.

— Што вы бачылі?

— Я... хацеў сказаць... — прамямліў ён, — што вы былі ў спальні забітай, калі я туды ўвайшоў.

У галаве майб раптам мільганула думка: зусім магчыма, што Шасціпалец кажа праўду і Сусану ён не забіваў. Я прабраўся ў ле дом з дзвяратай — больш як праз гадзіну пасля забойства. Калі Шасціпалец забіў яе, што ж ён там рабіў цэлую гадзіну? Значыць, нехта іншы падстроіў мне пастку. Хто? Сенатар? Падуа? Рамераль?

— Калі вы не забівалі Сусану, навошта ўдарылі мяне па галаве? — спытаў я.

— Я думаю, што гэта вы яе забілі, і вырашыў зваліць на вас і аграбленне. Тады мне лягчэй было б прадаць карціну і каштоўнасці.

— Лухта! Як магла б паліцыя прызнаць мяне вінаватым у разгляжы, калі б не знайшла пры мне нарабаванага?

Шасціпалец здэкліва ўсміхнуўся:

— Таму я і размаляваў вашымі пальцамі сцены і пазваніў у паліцыю, калі вырашыў, што вы ўжо выбраліся адтуль. Удар, які я вам нанёс, быў не вельмі моцны, — цыннічна дадаў ён.

З падлогі пачуўся стогн. Я зірнуў на Каліостру — ён перавярнуўся, але падняцца на ногі не меў сілы.

— Выдатна, Шасціпалец! — пахваліў я. — Вы ўсё бліскуча зрабілі. А зараз мая чарга — давайце сюды «Балерыну»!

Твар Шасціпальца перакрывіўся ад злосці. У роспачы ён пачаў кусаць сабе губы.

— Я прапаную вам здзелку, Арэс, — нарэшце сказаў ён. — Я аддам «Балерыну», а вы адпусціце мяне. Добра падумайце. Вы ж нічога не выйграеце, перадаўшы мяне паліцыі.

Я ўсміхнуўся. Запаліў цыгарэту і яшчэ раз глянуў на Каліостру. Ён зноў пераманіў позу — ляжаў ужо на спіне тварам угору.

— Дзе «Балерына»? — спытаў у Шасціпальца.

— Я ведаў, што вы згодзіцеся, Арэс, — павесіў Шасціпалец. — Мы з вамі — аднаго поля ягадні. — Ён шчоўкнуў пальцамі і на момант скрыўся ад болю. — Грошы! Вось што рухае светам. — Ён падняўся з крэсла, падышоў да паліцы прадлеглай сцяны, пачаў знімаць рэчы, што прыкрывалі верхні працеканак. Узняўшы вялікі вазон, непрыкметна ўзважыў яго ў руцэ.

— Гэта будзе вашым апошнім у жыцці глупствам, Шасціпалец. — папярэдзіў я.

Ён глянуў у мой бок і заліўся смехам. Потым пацягнуў да сабе дошку і перавярнуў. Ліпкая стужкай да яе было прыклеена палатно карціны.

— Скруціце ў трубку, — загадаў я, глянуўшы на карціну.

— Будзьце з ёю асцярожныя, Арэс... Шасціпалец чамусьці не вельмі мурмуўся, калі, скруціўшы карціну, перадаваў яе мне.

Я засунуў скрутан у нішню пінкака і яшчэ раз глянуў на Каліостру, які нешта бязладна мармытаў, спрабуючы падняцца з падлогі.

— Дубіна! — прашыпеў Шасціпалец і перавёў на мяне вочы: — Між іншым, Арэс, смяжыце, хто вам падказаў, што ён можа навесці вас на мой след?

— Хутка даведзецеся, — адказаў я. — Мы з вамі нанясём таму чалавеку візіт.

— І як гэта я раней не здагадаўся! — упікнуў сам сабе Шасціпалец. — Робатка Батлера!

— Змоўніце і ідзіце! Вы занадта балбатлівы, Шасціпалец.

Ён пачіснуў плячамі і накіраваўся да дзвярэй.

— Батлер круціць вам мазгі, як і мне, Арэс, — сказаў ён, не паварочваючыся. — «Балерына» — яму зусім не патрэбна. Ганяецца за Свяшчэннай урнай.

— Што? Якая...?

Я не паспеў скончыць фразу. Рука Шасціпальца раптам імкліва выцягнулася наперад, і памяшканне патанула ў цемры. Амаль у тое ж імгненне дзве рукі ўчупіліся, як крукі, за мае ногі. Я не ўтрымаў раўнавагі і, падаючы, спусціў курок. Грымнуў стрэл. Сноп святла на момант разарваў цемру. Рукі Каліостра імгненна прабеглі па майму целу і, як абцугамі, сціснулі мне горла. Я пачаў задыхацца. Намацаў яго галаву і, размахнуўшыся люгерам, як малатком, ўдарыў праціўніка ў скроню. Пальцы яго расчупіліся, і ён чмякнуўся на падлогу.

Амаль задушаны, я прагна глытаў паветра. Потым падняўся на ногі і запаліў святло. Шасціпалец знік.

(Працяг у наступным нумары).

Анань ВАРАБЕЙ

Баязліўцу

Начальства ганіць ён за вочы.
Калі ж з начальства побач
Як ліст асінавы дрыжыць,
Гатоў у гразь са сцэжкі
збочыць —
На цень начальства б не
ступіць.

Плеткару

Заўжды ў яго спакойны нораў.
На сходах маўчымым слыве.
Затое ў цёмным калідоры
Усіх зняславіць, абгаворыць.
Яшчэ і гразю абале.

СКЛАДАНАЯ СИТУАЦЫЯ

Паэт сказаў:
— Я вершы
Бяснонца б мог чытаць.
Навошта ж яшчэ танцы
У праграму ўключыць?
Заглуба у аднас яму:
— Парайце, як жа быць?
І слухачам патрэбна
Прыемнае зрабіць.

ДЫАЛОГ

З НАРОДНАГА

— Само мне шчасце ў руці
прыплыло.
— Дык то ж нядарна.
— Лавіў я рыбу, пуды са два
было.
— Што ж, не дарэмна.
— За тую рыбу потым далі
Сто рублёў.
— Нешта ж занадта.
— Ды не навар, а штраф за
незаконны лоў.
— Дык то ж выдатна!

У. МАЦВЕЕНКА.

Марцін КОУЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ...

Падслеваваты праціўнік небяспечны — ён можа не звярнуць увагі на твае падманныя маневры.

Дыван, ступа, талеркі... Усе неапазнаныя лятальныя аб'екты — хатнія рэчы.

Ён мне слова, я яму два, ён мяне крыўдзіць, я яго абражаю, ён мяне загрудкі, я яго пад дых, ён мяне наводмаш, я яго напавал... «Дзень добры, суседзе!»

Тэхніка хуткага чытання: адны чытаюць словы з першага позірку, другія — позірк з першага слова.

Чаму гэта — мужчыны нешчаслівыя ў шлюбе, а жанчыны — адзіноце?

Тых, што ведаюць усё, заўсёды больш, чым тых, што ўсё разумеюць.

Інтэлект у малпы? Гэта было б атавізмам: з малпы ўжо атрымаўся чалавек.

ФРАЗЫ

Дысертацыю ты абараняеш аднойчы, а яна цябе — усё жыццё.

Барометр думаў, што ён робіць надвор'е.

Як толькі ў магазіне не стала рыбы, муж перастаў хадзіць на рыбалку.

Маятник хістаўся, але не пакідаў пункту апоры.

Нават калі ты сем разоў адмераў, няхай адрэжа іншы. На ўсякі выпадак.

Д. НАХАМКЕС.

ЯН КАПРОУСКІ

ДАПАМОГА

За сталом сядзяць пяць чалавек. Ідзе пасяджэнне членаў праўлення касы ўзаемадапамогі.

СТАРШЫНЯ. Таварышы! Дазвольце чарговы сход членаў праўлення касы ўзаемадапамогі лічыць пачатым. Да нас паступіла заява ад нашага супрацоўніка Фелікса. Вось яна (чытае): «Прашу выдзеліць мне пазыку ў памеры восемсот злотых, якую абавязуюся вярнуць праз чатыры месяцы. Гэта сума неабходна мне з нагоды атрымання прэміі».

ДРУГІ. З розуму сышоў чалавек! Атрымаў прэмію і яшчэ просіць пазыку!

ТРЭЦІ. Я заўсёды гаварыў, што тыя, хто не п'юць і не кураць, ненармальныя людзі.

ЧАЦВЕРТЫ. А можа, мы папросім яго растлумачыць, у чым усё-такі справа?

СТАРШЫНЯ. Спраўды... Давайце паслухаем, што скажа Фелікс.

Адзін з членаў праўлення выбягае і вяртаецца з ціхім разгубленым Феліксам.

ПЯТЫ. Сядай, Фелікс, не саромейся.

Фелікс садзіцца на край прапанаванага яму месца.

СТАРШЫНЯ. Вы выпадкова не памыліся, Фелікс, падаючы нам вось гэтую заяву?

Вам далі прэмію, а вы яшчэ мяркуеце атры-

маць пазыку? У нас бярэма заяў. Тут штосьці не так. Растлумачце больш падрабязна, якая існуе сувязь паміж атрыманнем прэміі і просьбай аб пазыку?

ФЕЛІКСЯК (нясмела). Калі два гады назад я атрымаў прэмію пяцьсот злотых, увесь аддзел крычаў: «Фелікс, з цябе барыш!» Пайшлі ў рэстаран, сам я не піў, таму што дырэктар не даў дазволу, а калегі пілі і елі. Я заплаціў за рахунак тысячы дзвесце злотых. Гэта было адраза на пачатку месяца, і таму ў мяне была яшчэ палучка. Цяпер мне выдалі прэмію пяцьсот злотых. Зарплату я ўжо распусціў, а калегі зноў збіраюцца адзначыць гэтую падзею. Таму я і напісаў заяву.

СТАРШЫНЯ (пасля роздуму). Дык што будзем рабіць з заявай? Вырашайце, таварышы...

ТРЭЦІ (пасля хвіліны маўчання). Прыдумаў. Давайце звернемся да дырэктара, каб ён адмініў загад аб прэміі Феліксу, тады яму не трэба будзе траціць грошы на сяброўскую вечару.

ФЕЛІКСЯК (шчасліва ўсміхаючыся). Дарагі мае... Дзякуй! Вы спраўдныя таварышы!

На тварах прысутных з'яўляюцца задаволеныя ўсмешкі.

Пераклаў з польскай М. СІКЕВІЧ.

СУСТРЭЧА

— А, любы дружа, добры дзень, мой дарагі!

Здзіўлены такім нечаканым, амаль урачыстым прывітаннем, Васіль Пятровіч не паспеў нічога сказаць, як апынуўся ў абдымках каржанаватага здаравякі. Прызнацца, што ён не ведае, хто яго так моцна абдымае, было няёмка. І нічога не заставалася, як паздарунацца.

— Што, не пазнаў? — усміхаючыся, спытаў здаравяка. — А я цябе здалёк прыкмеціў. У мяне вока на добрага чалавека зоркае. Ды не глядзі на мяне здзіўлена. Матальжкін я, з Дамашан. Няўжо не памятаеш?

Васіль Пятровіч паправіў акулеры, стараючыся лепш разглядаць сустрэчнага, нясмела ўсміхаўся.

— Сумаваць-бедаваць зручнай, вядома, аднаму, а весяліцца трэба абавязкова кампаніяй. А ў мяне ж святло: учора нявестка ўнукаму ўзрадавала.

Васіль Пятровіч усё яшчэ са здзіўленнем глядзеў на сустрэчнага, а той, як бы чытаючы яго думкі, смяяўся:

— Ну што, дружа любы, няўжо не ўспомніш Дынараўскі клуб?

І тут Васіль Пятровіч раптам ясна ўявіў сабе і сельскі клуб, і пасяджэнне выязнага суда, і... Матальжкіна. Судзілі яго тады за самагонаварэнне.

— Ты ж, здаецца, каля акна сядзеў, — усё яшчэ ўсміхаўся Матальжкін. — І калі мне вызначылі год думачы над далейшым ходам жыцця майго і выпраўляцца, дык яшчэ ў далоні пляскаў. Але я на цябе крыўды не маю. Мне той прысуд на карысць пайшоў. За год я там і курсы транжыраў пайшоў. Механізатарам буду. А механізатар — першы чалавек на сяле. Вось як часам мола жыцця паварочваецца... У мяне, дружа, цяпер куры грошай не дзяўбуць. Давай успомнім старую дружбу незабыўную, адзначым нараджэнне ўнука.

Не толькі старой і незабыўнай, але і зусім ніякай дружбы ў іх ніколі не было. Але, улежаны такім радасным прывітаннем і настойлівым запрашэннем, Васіль Пятровіч неяк зблнзжыўся і не ведаў, што адказаць. Яму нарцела падсілкавацца. Ён ужо і да сустрэчы

думаў зайсці ў сталовую, і таму пайшоў.

Уперадзе, не перастаючы гаварыць аб любові і павязе, ішоў Матальжкін. А следам за ім моўчкі крочыў Васіль Пятровіч.

На першым паверсе, дзе знаходзілася сталовая, Матальжкін па-кашэчы мянка ўзлў Васіль Пятровіча пад руку і, зноў запэўніваючы ў шчырай любові і дружбе, угаварыў-тані, што такую ўрачыстасць, як нараджэнне ўнука, няёмка не адзначаць у сталовой. І лчы ўзніаліся на другі паверх, у рэстаран.

Было цёпла і ўтульна. У бакалах дрыгatlіва іскрылася віно. Усё настройвала на веселасць і лагоднасць. На ўрымслівы Матальжкін не супанойваўся:

— Ты, дружа любы, не саромейся. Закавай усё, што душы пажадана. Такія святлы-сустрэчы не штогод здараюцца.

І Васіль Пятровіч зацэваў. Чароўна гучала музыка. Павесялелы Матальжкін пачынаў ужо напываць нейкую гулліваю песеньку. І раптам, як бы нешта ўспомніўшы, падхапіўся, глянуў на гадзіннік і аб'явіў:

— Праз паўгадзіны зачыніць універмаг. А я яшчэ і падарунак нявестцы не паспеў купіць. Ты, дружа, пасядзі тут, а я мінут праз дзесці прыйду, — і мільгануў за дзвярамі.

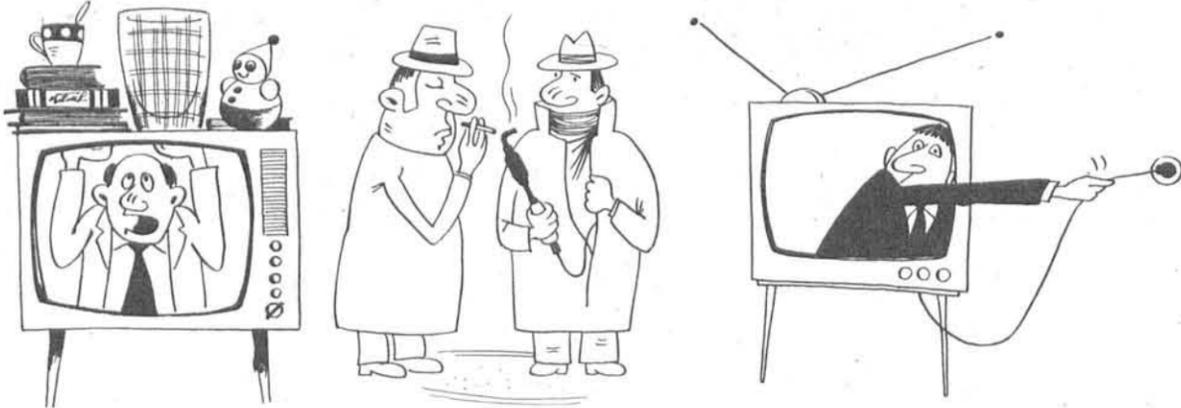
Чакаў яго Васіль Пятровіч гадзіны са дзве. Потым дайшло, што чакаць няма чаго, пачаў шукаць грошы па усіх нічэзнях. І назбіраў-тані, да апошняй напейкі вытрас, разлічыўся. А калі прыйшоў на аўтобусную станцыю, угледзеў у куце, ля стала, Матальжкіна з нейкім рыжыбародым дзядзькам. Яны пілі піва, і Матальжкін расказаў:

— Эх, дружа любы, што мне тваё піва. Вось мяне сёння нейкі добры чалавек каньяком, астрынай у рэстаране частаваў. Толькі імя яго спытаць забыўся. Век не забуду такога частавання.

«Ды і я доўга памятаць буду», — з горкай усмешкай пачуваў Васіль Пятровіч і пайшоў шукаць янога-небудзь знамага, каб пазычыць грошай на білет.

М. ДРУШЧЫЦ.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. П. КОЗІЧА.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 10291
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адназнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, нарэнтарскай — 32-20-64.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЧЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАЦКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс СІДЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМУНЯКА, Юлія ЧУРКО.